

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมง
พื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ศึกษากรณี ชุมชนประมงพื้นบ้านบางแห่ง
ของจังหวัดปัตตานี สัญญาเลขที่ RDG58S0026

จัดทำโดย....

รุชยี่ มะสะนิง และคณะ

กรกฎาคม 2559

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้าน
จังหวัดปัตตานี ศึกษากรณี ชุมชนประมงพื้นบ้านบางแห่งของ
จังหวัดปัตตานี สัญญาเลขที่ RDG58S0026

คณะผู้วิจัย

1	นายรุชยี่ มะสะนิง	14	นายมะรอปี่ มามะ
2	นางสาวฟาตีละห์ สะอะ	15	นายกิพลี สะอะ
3	นายมะรอปี่ เจ๊ะมะ	16	นายสะมะแอ สาคี
4	น.ส.แวสาปิ่นะห์ แวอุมา	17	นายแวอุเซ็ง แวนิ
5	นางซาปิ่นะ มามู	18	นายซุลัยมาน ยูโซะ
6	นายปาตะ เปาะโกะ	19	นางเจ๊ะซง อีซอ
7	นางเจ๊ะม็อลลอ เจะนิ	20	นายสุรียา ดาวิ
8	น.ส.รอมเลาะ สุกี	21	น.ส.ปาตีเมาะ กาซอร์
9	นายมะรอเซะ มะ	22	นายอับดุลเลาะ มือเสาะ
10	น.ส.แวเยาะ สาและ	23	นายอูสมัน กาเดร์
11	นายนิเซ็ง นิเต็งหะ	24	นายบูกอร์รี นิเฮง
12	นายสะกรี สะนิ	25	นายเจ๊ะดาโอะ เจ๊ะมะ
13	นายสตอปา ลาเตะ	26	นายสุไลมาน มะสง

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คำนำ

โครงการวิจัยเรื่องผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ศึกษากรณี ชุมชนประมงพื้นบ้านบางแห่งของจังหวัดปัตตานี สัญญาเลขที่ RDG58S0026 เพื่อเป็นการสรุปผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น ทั้งในด้านกระบวนการเรียนรู้, และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนระหว่างกลุ่มคนต่างๆในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนตนเองอันจะนำไปสู่การร่วมกันเรียนรู้และปรับใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมต่อไป

คณะผู้วิจัยจักขอขอบคุณศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอำเภอปัตตานี,นายกสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ผู้นำชุมชนที่ช่วยเชื่อมประสานกับแหล่งข้อมูลที่เป็นผู้อพยพ, คุณมีอติ เจะเลาะและคุณเจะนิ เจะนิ ชาวประมงพื้นบ้านที่มีประสบการณ์โดยตรงในการอพยพไปทำงานยังประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นที่ปรึกษาโครงการที่ให้คำแนะนำและเสนอแนะแนวทางให้แก่คณะผู้วิจัยในการดำเนินการ โครงการได้อย่างต่อเนื่องและนำไปสู่การบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดร่วมกันไว้

นายรุชยี มะสะนิงและคณะ

กรกฎาคม 2559

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย เรื่อง ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ศึกษากรณี ชุมชนประมงพื้นบ้านบางแห่งของจังหวัดปัตตานี สัญญาเลขที่ RDG58S0026 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนระหว่างกลุ่มคนต่างๆในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนตนเองอันจะนำไปสู่การร่วมกันเรียนรู้และปรับใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า

(1) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีสามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ซึ่งสรุปได้ว่า

- ผลกระทบด้านบวกจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีประกอบด้วย

- การมีงานทำ คือ การมีงานทำที่สอดคล้องกับทักษะ ความสามารถของผู้ที่อพยพไปทำงาน
- การมีรายได้ สำหรับการดำรงชีวิตทั้งของตนเองและครอบครัว

- ผลกระทบด้านลบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีประกอบด้วย

- ภาวะหนี้สิน ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการไปหยิบยืมเงินจากเพื่อนบ้านหรือเจ้าของเรือเพื่อนำมาใช้จ่ายภายในครัวเรือน ซึ่งเป็นผลกระทบด้านลบที่หนักในลำดับต้นๆที่จะนำไปสู่การเกิดปัญหาอื่นๆตามมา ทั้งการทะเลาะเบาะแว้งกันในครัวเรือน การทะเลาะเบาะแว้งกับเพื่อนบ้านที่ไปยืมเงินมา

- การไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบ เนื่องมาจากบุตรหลานที่จบการศึกษาในระดับสูงไม่สามารถหางานทำได้ในทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง จึงเลือกไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย จึงทำให้ผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานให้เรียนต่อตามระบบในระดับที่สูงขึ้น

● ผลกระทบในมิติทางสังคม มีอยู่ 2 ระดับ คือ

■ ผลกระทบในระดับครอบครัว ในเรื่องการเลี้ยงดู อบรมขัดเกลาบุตรหลานซึ่งส่วนใหญ่จะปล่อยให้ป็นหน้าที่ของคนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เป็นหลัก ในขณะที่ความเป็นจริงกลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้ก็ไม่สามารถดูแลบุตรหลานของตนเองได้อย่างเต็มที่ ทำให้เด็กเยาวชนไม่ค่อยเชื่อฟัง และส่วนใหญ่เยาวชนจะติดเพื่อนมากขึ้น มีการนัดหมาย พบปะกันได้รวดเร็วขึ้นผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่

■ ผลกระทบในระดับของชุมชน เกิดขึ้นจากที่กลุ่มคนที่ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย เมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านที่ชุมชนประมงพื้นบ้านพวกเขาจะไม่ค่อยพูดคุย ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ในชุมชนที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และมักจะรวมกลุ่มเฉพาะเพื่อนๆ ที่ไปทำงานในร้านอาหารที่มาเลเซียด้วยตนเองเท่านั้น อีกทั้งได้นำการแต่งกายตามแฟชั่นของหนุ่มสาวที่ประเทศมาเลเซีย ทั้งการแต่งตัวตามสมัยนิยมที่อาจจะดูไม่เหมาะสม มีการนิยมใช้สิ่งของส่วนตัวที่มีราคาแพง ทั้งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โทรศัพท์ รถยนต์ และการนิยมสูบบุหรี่นอก และคนที่ทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่จะมีการทดลองใช้สารเสพติดจากการชักชวนของผู้ที่ทำงานบนเรือเหมือนกันทำให้บุคคลเหล่านี้ติดยาเสพติดจนท้ายที่สุดก็ไม่สามารถเหลือเงินเก็บส่งกลับไปให้ครอบครัวที่อยู่ทางบ้านได้

(2) วิธีคิดของสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้านต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

วิธีคิดของชาวประมงพื้นบ้านต่อผลกระทบที่อาจจะเกิดจากการไปทำงานที่มาเลเซีย คือ สมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจะต้องรู้เท่าทันและสามารถตั้งรับกับสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไปทำงานที่มาเลเซีย เช่น ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเดินทาง (Passport), ปัญหาการไม่มีใบอนุญาตทำงาน (Work permit), ปัญหาในเรื่องปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกิน ที่พัก เครื่องนุ่งห่มและการรักษาพยาบาล, ปัญหาการค่าใช้จ่ายที่สูง, ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง ความขัดแย้งในการทำงาน, ปัญหาการลักเล็กขโมยน้อยและปัญหาการไม่สามารถขอใบอนุญาตผู้ประกอบการร้านอาหารได้ด้วยตนเอง

ซึ่งปัญหาเหล่านี้ผู้ไปทำงานส่วนใหญ่จะต้องประสบ ฉะนั้นทางชุมชนจะต้องมีการสร้างการเรียนรู้ และให้ข้อมูลกับผู้ที่ต้องการไปทำงานว่าควรปฏิบัติอย่างไรบ้าง และต้องมีการปรับตัวอย่างไรต่อสถานการณ์ต่างๆ เช่น การปรับตัวเพื่อสร้างเสริมทักษะการทำงานในร้านอาหารและบนเรือประมง, การปรับตัวในเรื่องการสื่อสาร, การปรับตัวในเรื่องเวลาการทำงานและการพักผ่อน, การปรับตัวในเรื่องปัจจัย 4 ทั้งในด้านการรับประทานอาหาร การพักอาศัย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและการรักษาพยาบาลและการปรับตัวในเรื่องการสร้างความสัมพันธ์ การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายของร้านอาหารที่มาเลเซีย

(3) การสร้างการเรียนรู้เรื่องการอพยพย้ายถิ่นเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของชุมชนประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี ผ่านโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้าน

โรงเรียนชาวประมงพื้นบ้าน เป็นเวทีปฏิบัติการของการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและที่ได้มีการศึกษา รวบรวม จัดระบบ ประมวล ความรู้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้มีความรู้ทั้งมากและน้อยมาถ่ายทอดให้กันและกัน และเป็นเวทีที่ผู้ที่ต้องการเรียนรู้ได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างอิสระ

ลักษณะการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้าน มีการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานให้เกิดความรู้, การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องการอพยพย้ายถิ่นและการเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research –Based Learning)

วิธีการสร้างการเรียนรู้ในโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้าน จึงประกอบด้วย

- การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานจากความสนใจ ความเพียรพยายาม
- การเรียนรู้จากผู้อื่น เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบจากบุคคล กลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว
- การสนทนากลุ่ม เป็นการสร้างพื้นที่ให้มีการสื่อสารระหว่างกันโดยใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเพื่อเป็นพื้นฐาน
- การศึกษาดูงาน เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
- การเรียนรู้โดยใช้สื่อการเรียนรู้ เพื่อให้บุคคลทั่วไปเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวดังกล่าวเหล่านั้น

สารบัญ

บทที่		หน้า
คำนำ		ก
บทคัดย่อ		ข
สารบัญ		จ
สารบัญแผนที่		ซ
สารบัญภาพ		ฅ
บทที่ 1	บทนำ	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	คำถามในการวิจัย	3
	วัตถุประสงค์การวิจัย	3
	พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย	3
	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2	แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
	ทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานของ Ravenstein	5
	แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ	10
	แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการย้ายถิ่น	14
	แนวคิดผลกระทบทางสังคม	18
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
บทที่ 3	ระเบียบวิธีการศึกษา	24
	ขอบเขตของการศึกษา	24
	ด้านเนื้อหา	24
	ด้านกลุ่มเป้าหมาย	24
	ด้านพื้นที่ศึกษา	25

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
บทที่ 3	วิธีการศึกษา	25
	การศึกษาจากเอกสาร	25
	การรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม	25
	การจัดเวทีประชุมทีมวิจัย	27
	การจัดเวทีเชิงปฏิบัติการ	30
	การจัดเวทีสรุปผลและอภิปรายผล	33
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	35
	การวิเคราะห์ข้อมูล	36
	การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทีมวิจัย	36
	การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วม	36
บทที่ 4	ผลการศึกษา	37
	บริบทพื้นที่ที่ศึกษา	37
	ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ศึกษา	37
	ข้อมูลทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา	42
	ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมง พื้นบ้านจังหวัดปัตตานี	48
	กรณีตัวอย่างการสัมภาษณ์เจาะลึก	49
	ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียของ สมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี	66
	วิถีคิดของสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้านต่อผลกระทบที่ เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมง พื้นบ้านจังหวัดปัตตานี	77

สารบัญ (ต่อ)		
บทที่		หน้า
บทที่ 4	การสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้าย ของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี	81
	ลักษณะการเรียนรู้การอพยพย้ายถิ่น ผ่าน โรงเรียนชาวประมง พื้นบ้าน	81
	วิธีการสร้างการเรียนรู้ (รูปแบบการเรียนรู้/วิธีการของการ ถ่ายทอดความรู้)	84
บทที่ 5	สรุปและอภิปรายผล	89
	สรุปผลการศึกษา	89
	ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชน ประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี	89
	วิธีคิดของสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้านต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัด ปัตตานี	90
	การสร้างกระบวนการเรียนรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการ เคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี	91
	การอภิปรายผลการศึกษา	92

สารบัญแผนที่		
แผนที่ที่		หน้า
1.1	แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่เป้าหมายของโครงการ	4

สารบัญภาพ		
ภาพที่		หน้า
3.1	ทีมวิจัยสัมภาษณ์ชาวประมงพื้นบ้านที่เคยอพยพไปทำงานในร้านอาหารที่ประเทศมาเลเซีย	26
3.2	ทีมวิจัยสัมภาษณ์กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการอพยพย้ายถิ่น	26
3.3	ชาวประมงพื้นบ้านทั้งหญิงและชายเข้าร่วมประชุมเตรียมความพร้อมทีมวิจัย	27-28
3.4	กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในชุมชนเข้าร่วมรับฟังรายละเอียดในการดำเนินโครงการวิจัย	29
3.5	กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านร่วมแสดงความคิดเห็นต่อผลที่เกิดขึ้นและให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินโครงการต่อไป	30
3.6	การจัดเวทีถอดบทเรียน	31
3.7	ชาวประมงพื้นบ้านให้ความสนใจเข้าร่วมการสังเคราะห์ความรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี	32
3.8	ในการจัดประชุมสรุปผลการปฏิบัติการในระหว่างการวิจัย กลุ่มผู้หญิงในชุมชนได้เข้าร่วมเพื่อนำเสนอความคิดเห็นต่อโครงการวิจัย	33
3.9	ทีมวิจัยชาวบ้านสรุปผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการเพื่อให้สมาชิกชาวประมงพื้นบ้านได้ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล	34
3.10	ทีมวิจัยชาวประมงพื้นบ้านจัดเวทีอภิปรายผลงานวิจัยเพื่อให้เกิดการขยายผลงานวิจัยต่อไป	35
4.1	การจัดเวทีถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษที่เคยมีประสบการณ์ในการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานมาเลเซีย	85
4.2	ป้ายนิทรรศการ เรื่อง ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันของการอพยพย้ายถิ่นในชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี	87
4.3	ป้ายนิทรรศการ เรื่อง แผนภูมิแสดงลำดับขั้น/ภาระหน้าที่ของแรงงานร้านอาหารที่มาเลเซีย	87
4.4	ป้ายนิทรรศการ เรื่อง แผนภูมิแสดงลำดับขั้น/ภาระหน้าที่ของแรงงานในเรือประมงใหญ่ที่มาเลเซีย	88

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ส่งผลให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นไปหางานทำยังประเทศเพื่อนบ้านของสมาชิกชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีก็คือ การเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ทำให้ชาวประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีไม่สามารถออกทำการประมงได้เพียงพอต่อการยังชีพ ทั้งนี้เพราะชาวประมงพื้นบ้านที่ปัตตานีต้องพึ่งพิงฐานทรัพยากรประมงเป็นอาชีพหลัก เพื่อแปรเปลี่ยนทรัพยากรประมงเหล่านี้เป็นปัจจัยสี่อื่นๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต สมาชิกชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่นๆเป็นอาชีพที่ทำคู่ขนานไปกับอาชีพประมงพื้นบ้านได้เลย เพราะลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่ไม่เหมาะกับการเพาะปลูก พืชที่พอขึ้นได้ส่วนใหญ่ก็มีเพียงมะพร้าวเท่านั้น ดังนั้น เมื่อชุมชนประมงพื้นบ้านประสบกับปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม ทางรอดเดียวของพวกเขาก็คือการอพยพไปหางานทำยังต่างถิ่น

จึงอาจกล่าวได้ว่าสำหรับชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ความยากจนและการว่างงานเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการตัดสินใจอพยพย้ายถิ่นไปเป็นแรงงานรับจ้าง ดังนั้น ความคาดหวังของสมาชิกในครอบครัวของผู้ที่อพยพไปเป็นแรงงานรับจ้าง ก็คือ การมีงานทำ มีรายได้กลับมาจุนเจือครอบครัวของตนเองที่ชุมชนต้นทาง จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า การอพยพไปหางานทำที่ประเทศมาเลเซียเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีมีรายได้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะโดยส่วนใหญ่คนวัยหนุ่มสาวไม่สามารถหางานทำในพื้นที่ได้ เนื่องจากพวกเขาส่วนใหญ่มีการศึกษาที่ไม่สูงมากนัก เมื่อจบการศึกษาในระดับมัธยมต้นหรือมัธยมปลายก็มักนิยมไปเรียนต่อทางด้านสายศาสนา ซึ่งทำให้ไม่มีวุฒิการศึกษาที่สอดคล้องกับการหางานทำในพื้นที่ได้ ประกอบกับอัตราการจ้างงานของสถานประกอบการต่างๆในพื้นที่ก็มีไม่มากนัก จึงทำให้กลุ่มคนวัยหนุ่มสาวมักนิยมไปหางานทำที่ประเทศเพื่อนบ้าน และกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวเหล่านี้บางส่วนก็ได้รับแรงสนับสนุนผลักดันจากผู้ปกครองของตนเองในการไปหางานทำที่ประเทศมาเลเซียอีกด้วย นอกจากนั้น ยังมีสมาชิกของชุมชนอีกประเภทหนึ่งที่นิยมอพยพไปหางานทำยังประเทศมาเลเซียแบบชั่วคราวชั่วคราว ก็คือกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่อยู่ในวัยทำงาน คนกลุ่มนี้มักนิยมไปหางานทำที่มาเลเซียเฉพาะในช่วงฤดูกาลเปลี่ยนลมของชุมชนตนเอง เป็นช่วงที่ธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงจากลมตะวันตกเป็นลมตะวันออก เป็นช่วงที่น้ำทะเลใส หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำตาย”

ทรัพยากรสัตว์น้ำที่จับได้ในช่วงนี้จะมีเพียงแค่น้ำปูและปลาบางชนิดเท่านั้น ชาวประมงพื้นบ้านบางรายที่ไม่มีเครื่องมือประมงสำหรับจับปูและปลา ก็จะเลือกอพยพไปขายแรงงานก่อนชั่วคราว จนกว่าพวกเขาจะทราบข่าวจากทางบ้านว่า สัตว์น้ำชนิดอื่น เช่น กุ้ง เริ่มปรากฏให้เห็น และตนเองมีเครื่องมือประมงสำหรับจับสัตว์น้ำชนิดนั้นๆ ก็จะเดินทางกลับมาทำประมงที่ชุมชนตนเองต่อลักษณะงานที่คนกลุ่มนี้ไปทำก็จะแตกต่างกับคนหนุ่มสาวที่นิยมไปทำงานตามร้านอาหาร ในขณะที่กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่อยู่ในวัยทำงานกลุ่มนี้มักไปทำงานเฉพาะประเภท เช่น ไปทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ ไปทำงานก่อสร้าง งานด้านการเกษตร ฯลฯ ซึ่งเป็นลักษณะงานที่สามารถทำแบบชั่วคราวได้ ในขณะที่งานร้านอาหารที่มาเลเซียมักต้องการลูกจ้างที่สามารถทำงานได้นานและมักนิยมคนวัยหนุ่มสาวมากกว่า

อย่างไรก็ตาม ทางโครงการยังพบข้อมูลเบื้องต้นที่น่าสนใจอีกว่า การเข้าไปทำงานรับจ้างในประเทศมาเลเซียของแรงงานจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ไม่ได้ก่อให้เกิดผลเฉพาะแรงงานมีรายได้และเลื่อนฐานะดีขึ้นเท่านั้น หากแต่ยังมีผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนประมงพื้นบ้าน จ. ปัตตานีซึ่งเป็นชุมชนต้นทุนในหลากหลายมิติด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น หากผู้ที่ไปทำงานเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เด็กๆ ที่อยู่บ้านก็อาจจะไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ไม่ได้รับการอบรมบ่มเพาะและขาดโอกาสทางการศึกษาที่ดีพอ เด็กบางส่วนก็เริ่มติดยาเสพติด ในขณะที่กลุ่มคนหนุ่มสาวที่ไปทำงานที่มาเลเซียเมื่อพวกเขากลับมาสู่ชุมชนตนเองก็มักจะกลับมาพร้อมกับค่านิยมทางวัฒนธรรมที่แปลกใหม่สำหรับชุมชนต้นทาง เช่น ค่านิยมในเรื่องการแต่งกายตามยุคสมัยที่ขัดกับวิถีแห่งอิสลามที่นิยมการแต่งกายที่มิดชิด ค่านิยมเรื่องการสูบบุหรี่ต่างประเทศ ฯลฯ เป็นต้น

การอพยพไปหางานทำที่ประเทศมาเลเซีย จึงมิได้เป็นปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดผลต่อชุมชนต้นทางที่พวกเขาจากไปเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น หากแต่ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบในหลากหลายมุมมองด้วยกัน ทางโครงการจึงเห็นว่า ควรจะมีการศึกษาในประเด็นดังกล่าวอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะค้นหาข้อเท็จจริงว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีมีด้านใดบ้าง และในแต่ละด้านนั้นมีรายละเอียดหรือปรากฏการณ์อย่างไรบ้าง โดยครอบคลุมตั้งแต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัวของผู้ที่ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย มีมิติความสัมพันธ์ในบริบทครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านใดบ้าง นอกจากนี้ในระดับชุมชน สมาชิกในชุมชนที่อพยพไปหางานทำยังประเทศเพื่อนบ้านนี้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบต่อมิติความสัมพันธ์ในบริบทของชุมชนหรือไม่อย่างไร รวมทั้งการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในบ้านเกิดที่เป็นต้นเหตุหลักให้เกิดการอพยพไปหางานทำยังประเทศมาเลเซียอย่างไรบ้าง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อจะ

ได้เป็นการสร้างการเรียนรู้ให้ทั้งกับสมาชิกทีมวิจัยด้วยตนเองและกลุ่มคนอื่นๆ ในชุมชนที่มีความสนใจการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียอีกด้วย โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการให้ข้อมูล เปิดมุมมอง ให้กับสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีได้มีโอกาสรับรู้ก่อนการตัดสินใจไปทำงานทำที่ประเทศมาเลเซีย เพื่อพวกเขาจะได้เตรียมรับกับสถานการณ์ในชีวิตและในชุมชนที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้อย่างเท่าทันมากขึ้น

1.2 คำถามในการวิจัย

1.2.1 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีมีด้านใดบ้าง มีรายละเอียดอย่างไร

1.2.2 สมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้านในพื้นที่เป้าหมายมีวิธีคิดอย่างไรต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น จากข้อ

1.2.1

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

1.3.2 เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนตนเอง อันจะนำไปสู่การร่วมกันเรียนรู้และปรับใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมต่อไป

1.4 พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

- บ้านตันหยงเปาว์ ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี
- บ้านกำปงบูดี ม.1 ต. แหลมโพธิ์ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี
- บ้านตะโละสมิแล ม.2 ต. แหลมโพธิ์ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี
- บ้านปาตานูดี ม.3 ต. แหลมโพธิ์ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี
- บ้านปาตา ม.1 ต.ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

แผนที่ที่ 1.1 : แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่เป้าหมายของโครงการ

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 มิติด้านการวิจัย

1.5.1.1 เกิดองค์ความรู้ด้านการวิจัยเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

1.5.1.2 สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนระหว่างกลุ่มคนต่างๆในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนตนเอง อันจะนำไปสู่การร่วมกันเรียนรู้และปรับใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมต่อไป

1.5.2 มิติด้านการพัฒนา

1.5.2.1 เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนระหว่างคนต่างวัยกันในประเด็นเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

1.5.2.2 เกิดการสร้างความรู้ รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสาธารณะในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัด อันจะนำไปสู่การร่วมกันเรียนรู้และปรับใช้อย่างเหมาะสม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัย เรื่อง ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี
ศึกษากรณี ชุมชนประมงพื้นบ้านบางแห่งจังหวัดปัตตานี ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และ
เอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.1 ทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานของ Ravenstein
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการย้ายถิ่น
- 2.4 แนวคิดผลกระทบทางสังคม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานของ Ravenstein

Ravenstein (อ้างใน ชันยพร พันธุ์อารีย์, 2538) ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นในการตั้งทฤษฎี
เกี่ยวกับการอพยพ (Law of Migration) เพื่ออธิบายมูลเหตุแห่งการเข้ามาหางานทำของผู้ลี้ภัยหนีเข้าเมือง
ว่าลักษณะการอพยพของประชากรตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้แบ่งลักษณะของการอพยพของประชากร
ออกเป็น 5 ลักษณะคือ

1. การอพยพแบบดั้งเดิม (Primitive Migration) เป็นการอพยพย้ายถิ่นของชนในอดีต เป็นการย้าย
ถิ่นที่อยู่เพื่อการดำรงชีวิตรอด ปัจจุบันการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองเพื่อแสวงหาวิถีการดำเนินชีวิตแบบ
ใหม่ก็ถือว่าอยู่ในลักษณะนี้
2. การอพยพย้ายถิ่นโดยถูกบังคับ (Forced Migration) เป็นการย้ายถิ่นโดยถูกบังคับอาจจะถูกบังคับ
โดยรัฐบาลหรือผู้มีอิทธิพลบางกลุ่ม
3. การอพยพโดยถูกบีบบังคับ (Impelled Migration) เป็นการบีบบังคับหรือกระตุ้นให้อพยพเช่นกัน แต่ผู้
ที่ถูกบีบบังคับยังมีสิทธิ์ในการตัดสินใจว่าจะอยู่หรือจะไป

4. การอพยพโดยเสรี (Free Migration) เป็นการอพยพของปัจเจกชนโดยเสรี อาจเกิดจากแรงจูงใจจากภายนอก เช่น โดยตำแหน่งงาน รายได้ หรือเพื่อผจญภัย การอพยพโดยเสรีนำไปสู่การอพยพลักษณะที่ 5

5. การอพยพแบบชนจำนวนมาก (Mass Migration) สืบเนื่องมาจากการอพยพโดยเสรีซึ่งย้ายถิ่นเข้าไปบุกเบิกหรือผจญภัยในถิ่นที่อยู่ใหม่ จูงใจให้ชนจำนวนมากย้ายถิ่นตามการอพยพย้ายถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกประเทศเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมการอพยพก็มีสาเหตุแตกต่างกัน ลักษณะการอพยพก็แตกต่างกัน เช่น อพยพหนีความแห้งแล้ง อพยพหนีภัยธรรมชาติ อพยพไปทำงาน อพยพเพื่อการศึกษา เป็นต้น การอพยพมีทั้งอพยพแบบถาวรและอพยพแบบชั่วคราว หรืออพยพข้ามประเทศและอพยพภายในประเทศ หรืออพยพโดยความสมัครใจและไม่สมัครใจ

นอกจากนี้ กฎแห่งการอพยพย้ายถิ่น (Law of Migration) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับการอพยพของ Ravenstein สามารถที่จะใช้อธิบายการลักลอบเข้ามาของแรงงานต่างชาติดังนี้ โดย Ravenstein ได้ อธิบายการอพยพย้ายถิ่นไว้ดังนี้

1. การย้ายถิ่นและระยะทาง ประชากรส่วนใหญ่จะอพยพในระยะทางใกล้ ๆ
2. ขั้นตอนของการอพยพหรือการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นที่อยู่ของประชากรทำให้เกิด “คลื่นการอพยพ (Current of Migration)” ไปสู่ศูนย์กลางด้านการค้าและอุตสาหกรรม มีประชากรหนาแน่นขึ้นอย่างรวดเร็ว

3. แรงจูงใจด้านเศรษฐกิจที่มีกฎหมายกดขี่ เสี่ยงภัยสูง อาสาล่าช้า สิ่งแวดล้อมทางสังคมไม่ดี สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะผลักดันให้คนอพยพไปสู่พื้นที่ที่ดีกว่า นอกจากนี้ Ravenstein (อ้างใน จิระ บุรีคำ, 2537) ได้ ศึกษากระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นโดยใช้ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (Push – Pull Hypothesis) มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยสมมุติฐานที่ว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานจะเกิดจากปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด ซึ่งปัจจัยผลักดัน หมายถึง ปัจจัยกดดันที่ทำให้แรงงานต้องละทิ้งถิ่นที่อยู่เดิม ส่วนปัจจัยดึงดูด คือ ปัจจัยที่ชักนำหรือดึงดูดแรงงานให้เข้าสู่พื้นที่เป้าหมาย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า สาเหตุที่แรงงานเคลื่อนย้ายมาจากปัจจัยผลักดันในพื้นที่ต้นทางมากกว่าปัจจัยดึงดูดในพื้นที่เป้าหมายโดยที่กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานจะเป็นการโยกย้ายระยะทางสั้น ๆ ในช่วงแรก และจะถูกดึงดูดเข้าสู่ตัวเมืองได้อย่างรวดเร็ว และปริมาณการเคลื่อนย้ายจะหมดไปเมื่อการขยายตัวของเมืองได้แผ่กว้างออกไปครอบคลุมพื้นที่ชนบทนั้น

ทั้งนี้การศึกษาการเคลื่อนย้ายแรงงานตามแนวทางทฤษฎีปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด ผู้ทำการศึกษาก็ให้ความสำคัญกับปัจจัยผลักดัน ในพื้นที่ต้นทางจนละเลยลักษณะเด่นของปัจจัยดึงดูดในพื้นที่เป้าหมายที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของแรงงาน การพัฒนาทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานในเวลาต่อมา

ได้ให้ความสำคัญของปัจจัยดึงดูดในพื้นที่เป้าหมายมากขึ้น และพัฒนาเป็นแนวคิดทฤษฎีแรงดึงดูด (Gravity Model) โดยที่แบบจำลองการเคลื่อนย้ายในแนวทฤษฎีนี้ได้กำหนดให้พื้นที่ต้นทางและพื้นที่เป้าหมายมีความสัมพันธ์กับปัจจัยบวก ลบ และกลาง ซึ่งปัจจัยบวกจะเป็นปัจจัยดึงดูดแรงงานให้เข้าสู่พื้นที่ ปัจจัยลบเป็นปัจจัยผลักดันแรงงานให้ออกจากพื้นที่และปัจจัยที่เป็นกลาง คือ ปัจจัยที่เป็นสมดุลระหว่างปัจจัยบวกและปัจจัยลบ และมีระยะทางเป็นอุปสรรคขัดขวางการเคลื่อนย้าย โดยการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการตัดสินใจในการพิจารณาความแตกต่างที่เป็นบวกในพื้นที่เป้าหมายมีค่ามากกว่าพื้นที่ต้นทาง แม้ว่าทฤษฎีแรงดึงดูดได้ทำการปรับปรุงข้อบกพร่องของทฤษฎีปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดได้ดีระดับหนึ่ง แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องที่สำคัญ คือ มีการละเลยการพิจารณาระดับชั้นของกลุ่มคนในสังคม ซึ่งแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้จะใช้ในการอธิบายพฤติกรรมการเคลื่อนย้ายในสังคมตะวันตกหรือประเทศที่พัฒนาแล้วได้ดี เพราะเป็นสังคมที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมในระดับสูงและไม่มีการว่างงานในพื้นที่ปลายทาง แต่ในประเทศโลกที่สามหรือประเทศที่กำลังพัฒนาที่ภาคเกษตรกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาอุตสาหกรรมยังอยู่ในระดับต่ำ มีการว่างงานสูงแบบจำลองที่อาศัยทฤษฎีเหล่านี้จะประสบความยากลำบากในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นยังมีความพยายามในการที่จะอธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายแรงงานในประเทศโลกที่สาม ซึ่งการเคลื่อนย้ายส่วนใหญ่จะมาจากภาคเกษตรกรรมในชนบทเข้าสู่ภาคการผลิตอื่น ๆ ได้มีการศึกษาโดยอาศัยปัญหาพื้นฐานของประเทศเหล่านั้นที่มีการว่างงานในอัตราสูง มาอธิบายพฤติกรรมการเคลื่อนย้ายที่เกิดขึ้น แนวคิดทฤษฎีที่ได้รับความสนใจและเป็นแนวทางในการศึกษาในเวลาต่อมาคือแนวคิดที่อาศัยทฤษฎีแรงงานส่วนเกิน (Labor Surplus) มาอธิบายพฤติกรรมและสิ่งที่เกิดขึ้น โดยใช้แบบจำลองการเคลื่อนย้ายแรงงานที่กำหนดให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทวิลักษณ์ (Dualistic Economy) ประกอบด้วยภาคเศรษฐกิจพอยังชีพในชนบทเป็นเศรษฐกิจที่มีแรงงานส่วนเกินและแรงงานมีผลิตภาพต่ำ และภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ในตัวเมือง เป็นภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ไม่มีการว่างงานและแรงงานที่มีผลิตภาพสูง แนวคิดนี้ได้อธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการที่ภาคอุตสาหกรรมในตัวเมืองมีการขยายการลงทุนอย่างต่อเนื่องจากผลกำไรที่ได้รับมาจากผลผลิตรวมที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับไม่มีการว่างงานของภาคอุตสาหกรรมในตัวเมืองและระดับค่าจ้างในภาคเศรษฐกิจนี้สูง จะทำให้แรงงานส่วนเกินในชนบทเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในที่สุดถึงแม้ว่าแบบจำลองนี้สามารถอธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานในประเทศกำลังพัฒนาได้สอดคล้องกับความเป็นจริง แต่ยังมีข้อสังเกตที่น่าสนใจได้แก่ การกำหนดให้ไม่มีการว่างงานของภาคอุตสาหกรรมในตัวเมือง อันเป็นการแสดงถึงอัตราการสะสมทุนของภาคอุตสาหกรรมในตัวเมือง เป็นสัดส่วนเดียวกับอัตราการ

จ้างงาน ดังนั้นผลผลิตรวมที่เพิ่มจะมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนแรงงาน ซึ่งจากข้อสังเกตนี้จะทำให้เกิดการถดถอยของการพัฒนาได้ ในกรณีที่อัตราการสะสมทุนที่เกิดขึ้นมาจากการใช้เทคโนโลยีที่สูงขึ้น และไม่เป็นสัดส่วนเดียวกันกับอัตราการจ้างงาน รายได้ที่เกิดจากผลผลิตรวมที่เพิ่มขึ้นจะไม่กระจายไปสู่แรงงานในรูปค่าจ้างที่สูงขึ้น แต่จะตกเป็นของเจ้าของอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามจุดเด่นของแบบจำลองนี้ที่ได้รับการยอมรับและพัฒนาอย่างต่อเนื่องคือ การกำหนดให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทวิลักษณ์ การปรับปรุงแบบจำลองการเคลื่อนย้ายแรงงานในเวลาต่อมา นอกจากจะกำหนดให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทวิลักษณ์แล้วยังยอมรับว่ามีการว่างงานของภาคอุตสาหกรรมในเมือง โดยใช้ทฤษฎีความแตกต่างของค่าจ้าง (Wage differential) มาอธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างภาคเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ทฤษฎีนี้ได้อธิบายพฤติกรรมของแรงงานว่า แรงงานที่ทำการเคลื่อนย้ายจะตัดสินใจบนพื้นฐานความมีเหตุมีผลของตนเอง ที่มาจากการคำนวณผลได้ผลเสียของโอกาสทางเศรษฐกิจที่คาดว่าจะได้รับการเคลื่อนย้าย ถึงแม้ว่าจะทราบว่าการว่างงานระดับสูงในภาคเศรษฐกิจเป้าหมายก็ตาม ดังนั้นสาเหตุที่แรงงานจะเคลื่อนย้ายตามทฤษฎีนี้มาจากการตัดสินใจของแรงงาน ที่ขึ้นอยู่กับความคาดหวังในผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับในภาคเศรษฐกิจเป้าหมาย ซึ่งแรงงานจะมีความเชื่อในความคาดหวังของรายได้ที่แตกต่างกันระหว่างภาคเศรษฐกิจเมืองและชนบท มากกว่าความแตกต่างของรายได้ที่เกิดขึ้นจริง

Lee (อ้างใน อรุณ ชัยญาณ, 2545) ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่น จากการพิจารณาทบทวนแนวความคิดต่าง ๆ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการย้ายถิ่นมากขึ้น เขาเริ่มต้นจากการพิจารณาทบทวนทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่นของ Ravenstein ซึ่งเขาเห็นด้วยกับกฎดังกล่าว 5 ข้อ และยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีก 2 ประการ คือ

1. การย้ายถิ่นจะเพิ่มขึ้นตามความก้าวหน้าทางวิชาการ เช่น ความก้าวหน้าทางด้านการคมนาคมขนส่ง

2. เหตุผลส่วนใหญ่ที่ทำให้บุคคลย้ายถิ่น คือ ความต้องการที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ ได้เสนอปัจจัยที่ผู้ย้ายถิ่นจะต้องพิจารณา ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเขตที่เป็นจุดเริ่มต้น
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเขตที่เป็นจุดหมายปลายทาง
3. อุปสรรคที่ขัดขวาง
4. ปัจจัยส่วนบุคคล

เขตแต่ละเขตจะมีปัจจัยต่าง ๆ มากมายที่ดึงดูดบุคคลให้อาศัยอยู่ในเขต หรือดึงดูดบุคคลภายนอกให้ย้ายเข้ามาอยู่อาศัย ขณะเดียวกันก็อาจมีปัจจัยผลักดันให้คนย้ายออก ดังนั้นบุคคลต่าง ๆ จึงนิยามปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นบวกและลบทั้งในถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางแตกต่างกันไป

ความแตกต่างระหว่างเขตหรือการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียระหว่างเขตย่อมขึ้นอยู่กับกรอบการคาดคะเนของผู้ย้ายถิ่น กล่าวคือ บุคคลย่อมคุ้นเคยใกล้ชิดกับพื้นที่ต้นทาง จึงสามารถรับรู้และตัดสินใจเกี่ยวกับพื้นที่นั้นได้ดีกว่าพื้นที่ปลายทาง เพราะบุคคลไม่ได้ใกล้ชิดจึงยากที่จะรับรู้อย่างถ่องแท้เกี่ยวกับพื้นที่ปลายทาง อาจทำให้การประมาณข้อดีข้อเสียของถิ่นปลายทางผิดพลาดได้เมื่อบุคคลเปรียบเทียบปัจจัยของท้องถิ่นต้นทางกับท้องถิ่นปลายทางแล้ว ผู้ขึ้นจะต้องคำนึงถึงอุปสรรคต่าง ๆ ที่ขัดขวาง ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ย้ายถิ่นว่าจะสามารถชนะอุปสรรคนั้นได้หรือไม่ อุปสรรคต่าง ๆ นี้ อาจจะเป็นอุปสรรคที่สำคัญสำหรับบางคน ในขณะที่บางคนถือเป็นเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยส่วนบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องอีก เช่นทัศนคติของผู้ย้ายถิ่นที่มีการยอมรับหรือขัดขวางการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการคัดเลือก เพราะอุปสรรคที่ขัดขวางจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะจัดผู้อ่อนแอ หรือผู้ที่สามารถน้อยออกไป โดยทั่วไปแม้ว่าผู้ย้ายถิ่นออกจะมีคุณสมบัติดีกว่าผู้ที่ไม่ย้ายถิ่น ในเขตที่ตนอยู่อาศัย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับเขตที่เป็นจุดหมายปลายทางแล้วจะมีคุณสมบัติด้อยกว่าผู้ที่อยู่ในเขตจุดหมายปลายทาง คุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่นจึงอยู่ระหว่างประชากรในเขตเริ่มต้นกับประชากรในเขตปลายทาง

ทฤษฎีการเคลื่อนย้ายแรงงานได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยบวกซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดแรงงานให้เข้าสู่พื้นที่ ปัจจัยลบเป็นปัจจัยผลักดันแรงงานให้ออกจากพื้นที่และปัจจัยที่เป็นกลาง คือ ปัจจัยที่เป็นสมดุลระหว่างปัจจัยบวกและปัจจัยลบ และมีระยะทางเป็นอุปสรรคขัดขวางการเคลื่อนย้าย ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดทฤษฎีนี้มาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมการเคลื่อนย้ายแรงงานของสมาชิกชาวประมงพื้นบ้านที่อพยพไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย เพราะเป็นประเทศที่มีความต้องการแรงงานในระดับสูง เช่น แรงงานในร้านอาหาร แรงงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ และแรงงานก่อสร้าง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการว่างงานและแนวคิดนี้ได้อธิบายถึงลักษณะของการอพยพของประชากรซึ่งมีอยู่ 5 ลักษณะคือ 1. การอพยพเพื่อการดำรงชีวิตรอด 2. การอพยพย้ายถิ่นโดยถูกบังคับ 3. การอพยพโดยถูกบีบคั้น 4. การอพยพโดยเสรีซึ่งเกิดจากแรงจูงใจจากภายนอก และ 5. การอพยพแบบชนจำนวนมาก เช่น การอพยพไปทำงาน อพยพเพื่อการศึกษา ซึ่งมีทั้งอพยพแบบถาวรและอพยพแบบชั่วคราว โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดนี้มาใช้ในการศึกษา และประกอบการอธิบายถึงลักษณะการอพยพของสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่อพยพไป

ทำงานที่ประเทศมาเลเซียว่าเป็นการอพยพในลักษณะใด และลักษณะการอพยพในแต่ละรูปแบบนั้นก่อให้เกิดปัญหา ผลกระทบ อย่างไรบ้างต่อสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

2.2 แนวคิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Migration) หมายถึง การเคลื่อนย้ายของประชากรจำนวนมากข้ามพรมแดนจากประเทศที่ตนเป็นพลเมืองหรือพำนักอยู่ไปยังประเทศอื่นเพื่อดำรงชีวิตเป็นเวลายาวนาน เพื่อกะทำกิจกรรมที่ได้รับค่าตอบแทน โดยปกติหลักสากลจะกำหนดว่าการดำรงชีวิตในอีกที่หนึ่งเป็นเวลานาน 1 ปี นับเป็นการย้ายถิ่น (International Trarul Regulation) (สุภางค์ จันทวานิช และคณะ 2541, 6 - 15) อย่างไรก็ตามผู้ย้ายถิ่นจำนวนหนึ่งสามารถกลายสภาพเป็นผู้ตั้งถิ่นฐานได้เมื่อเขตัดสินใจปักหลักใช้ชีวิตในประเทศที่เข้าไปประกอบอาชีพและดำรงชีวิตที่นั่นเป็นส่วนใหญ่

การย้ายถิ่นอาจจำแนกออกได้ตามสาเหตุเป็น 2 ชนิด ได้แก่ การย้ายถิ่นที่มีสาเหตุจากภัยธรรมชาติ (Natural Disaster) และการย้ายถิ่นที่มีสาเหตุจากภัยที่เกิดจากการกระทำหรือจากน้ำมือของมนุษย์ และการย้ายถิ่นอีกแบบหนึ่ง คือ การย้ายถิ่นแบบผู้ที่ย้ายถิ่นสมัครใจย้ายถิ่นเอง (Voluntary Migration) กับ การย้ายถิ่นแบบที่ถูกบังคับให้ย้ายถิ่น (Forced Migration) ซึ่งได้แก่ การลี้ภัย (Refugee)

กลุ่มเศรษฐศาสตร์ นิโคลาสติค อธิบายว่า มนุษย์ตัดสินใจย้ายถิ่นด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ผู้ย้ายถิ่นจึงเป็นผู้ย้ายถิ่นทางเศรษฐกิจ ปัจจัยดึงดูดที่สำคัญทำให้มนุษย์ย้ายถิ่น ได้แก่ ค่าจ้างที่สูงขึ้นและโอกาสการได้งานทำ นอกจากอัตราค่าจ้างแล้วยังได้เสนอว่าการเลือกเดินทางไปประเทศใดขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) ของประเทศต้นทาง และ GNP ของประเทศผู้รับแรงงานอีกด้วย ตัวแปรที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นเพื่อทำงานยังรวมถึงค่าใช้จ่ายในการเดินทางและประเภทของงานที่จะทำ

นักเศรษฐศาสตร์ซึ่งเล็งเห็นอิทธิพลของโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีผลต่อการย้ายถิ่นได้เสนอสาเหตุระดับโครงสร้างว่าสาเหตุหนึ่ง คือ ปัจจัยดึงดูดจากสภาพเศรษฐกิจในประเทศผู้รับของผู้ย้ายถิ่น สภาพเศรษฐกิจในประเทศผู้รับที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจสูง จะพัฒนาเป็นเศรษฐกิจที่มีโครงสร้างตลาดแรงงานระดับปฐม ซึ่งเป็นระดับที่มีความก้าวหน้ามาก และยังเป็นลักษณะงานวิชาชีพที่ต้องการทักษะสูง มีค่าตอบแทนสูง และเป็นงานที่ไม่ต้องใช้แรงกาย ในขณะที่เดียวกันก็มีโครงสร้างตลาดแรงงานระดับทุติย ซึ่งเป็นตลาดแรงงานระดับรอง เป็นงานที่ไม่ใช่งานวิชาชีพ เน้นการใช้ทักษะทางร่างกายและการใช้แรงงาน มีค่าแรงต่ำกว่า เป็นงานที่เรียกว่า งาน 3Ds คือ งานสกปรก (Dirty) งานเสี่ยง (Dangerous) และงาน

ยากลำบาก (Difficult) ในสังคมดังกล่าว ประชากรของประเทศจะพยายามพัฒนาตนเองเข้าไปมีตำแหน่งงานในตลาดแรงงานระดับปฐม ทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานที่จะเข้าทำงานในตลาดแรงงานระดับทุติยระบบทุนนิยมได้ทำให้ตลาดแรงงานในสังคมทุนนิยมพัฒนาขึ้นมาเป็นตลาดที่มีโครงสร้างสองระดับเช่นนี้ เมื่อประเทศทุนนิยมเติบโตจนมีสภาพเศรษฐกิจดังกล่าว จะเกิดภาวะที่เป็นปัจจัยดึงดูดให้แรงงานจากประเทศที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจช้ากว่าย้ายเข้ามาเพื่อแสวงหาคำแหน่งงานที่มีความขาดแคลนแรงงานในระดับทุติย แรงงานต่างชาติจึงมักเข้าไปทำงานที่พลเมืองของประเทศนั้นไม่ต้องการทำซึ่งได้แก่ งาน 3Ds นั่นเอง และจากสภาพโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งเชื่อมโยงเศรษฐกิจของยุโรป อเมริกา ตะวันออกกลาง และเอเชียแปซิฟิกเข้าด้วยกัน ทำให้ทิศทางการเคลื่อนย้ายของแรงงานย้ายถิ่นจะย้ายถิ่นจากประเทศต้นทางไปยังประเทศผู้รับแรงงาน (Host Country) ที่เป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจและข้อมูลข่าวสารของโลก และการเกิดขึ้นของระบบโลก (World Systems) ทำให้เมืองและประเทศบางแห่งเติบโตขึ้นเป็นศูนย์กลาง (Core) ของทุนนิยมโลกที่เรียกว่า “Global City” สภาพเศรษฐกิจของเมืองและประเทศเหล่านี้จะพัฒนาเป็นเศรษฐกิจสองระบบที่มีความต้องการแรงงานต่างชาติเข้าไปทำงานในระบบตลาดแรงงานในระดับทุติย เพราะพลเมืองของตนต้องการทำงานอยู่ในตลาดแรงงานระดับปฐมหมดแล้ว แรงงานต่างชาติจากประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจช้ากว่าเป็นประเทศชายขอบ (Periplural) ที่จะเคลื่อนย้ายเข้าสู่ตำแหน่งงานในประเทศศูนย์กลางทุนนิยม อย่างไรก็ตามการเคลื่อนย้ายที่ทำได้ ก็โดยการมีเส้นทางคมนาคมขนส่ง และจากการที่ Global City ดึงดูดแรงงานต่างชาติเข้าไปจนเกิดปัญหาการลักลอบเข้าเมืองอย่างหนัก รัฐบาลของเมืองใหญ่เหล่านี้จึงได้พยายามผลักดันนโยบายการลงทุนด้านการผลิตในประเทศชายขอบทุนนิยมแทน

นักสังคมวิทยาพยายามพิจารณาปรากฏการณ์การย้ายถิ่นข้ามประเทศในแง่มุมที่ต่างไปจากนักเศรษฐศาสตร์ นักสังคมวิทยาพิจารณาว่าตัวแปรทางเศรษฐกิจเป็นตัวแปรเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นของระบบการย้ายถิ่นฐาน (Migration System) โดยเห็นว่า การย้ายถิ่นเป็นระบบที่ครอบคลุมปัจจัยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม กฎหมาย และการเมืองระหว่างประเทศ นอกจากนั้นระบบการย้ายถิ่นยังหมายถึง กระบวนการเริ่มตั้งแต่การตัดสินใจเดินทางออกนอกประเทศต้นทางไปยังประเทศผู้รับ โดยผ่านเครือข่ายของผู้ย้ายถิ่นในประเทศต้นทาง เครือข่ายของการอำนวยความสะดวกระหว่างการย้ายถิ่น และเครือข่ายของผู้ย้ายถิ่น และผู้ว่าจ้างผู้ย้ายถิ่นในประเทศผู้รับ กระบวนการย้ายถิ่นแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ กล่าวคือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง ได้แก่ การตัดสินใจย้ายถิ่น ตัวแปรในขั้นนี้จะเป็นตัวแปรเกี่ยวกับสาเหตุของการย้ายถิ่น สาเหตุสำคัญในขั้นนี้ ได้แก่ ตัวแปรในระบบย่อยด้านเศรษฐกิจ อันได้แก่ ความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ

ของผู้ย้ายถิ่น กล่าวคือ การไม่มีสิทธิครอบครองที่ดินหรือปัจจัยการผลิตอื่นๆ และการว่างงานในประเทศต้นทาง การได้ค่าแรงที่สูงกว่าและการได้ทำงานในประเทศปลายทาง ตัวแปรทางด้านการเมือง ได้แก่ ความสัมพันธ์ดั้งเดิมหรือความสัมพันธ์ที่ประเทศต้นทางกับประเทศผู้รับมีต่อกัน เช่น การเป็นอาณานิคม การรับผู้ย้ายถิ่นเข้าไปพำนักในอดีต อาชีพที่มีความขาดแคลนแรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงาน 3Ds ในตลาดแรงงานระดับทุติยะ ส่วนตัวแปรในระบบย่อยด้านสังคม ได้แก่ การถูกชักนำโดยคนรู้จักให้ย้ายถิ่น การร่วมกันตัดสินใจย้ายถิ่นของคนในระดับครอบครัวเครือญาติและท้องถิ่นเดียวกัน และการหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการย้ายถิ่นจากตัวแปรด้านวัฒนธรรม คือ ค่านิยมที่ต้องการเดินทางโดยเฉพาะวัยหนุ่มสาว ซึ่งอยู่ในวัยแรงงานที่จะย้ายถิ่นไปหางานในต่างประเทศที่เรียกกันว่าไป “ชุดทอง” จนทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่เรียกว่า วัฒนธรรมแห่งการย้ายถิ่น (Culture of Migration) ขณะเดียวกันระบบย่อยสุดท้ายคือ ระบบกฎหมาย ตัวแปรสำคัญในเรื่องนี้คือกฎหมายคนเข้าเมืองของประเทศต้นทางที่ส่งเสริมให้พลเมืองย้ายถิ่นไปทำงานในต่างประเทศโดยไม่คิดกันหรือมีนโยบายคิดกันการส่งออกแรงงาน

ขั้นตอนที่สอง ระหว่างการย้ายถิ่น คือ กระบวนการย้ายถิ่นสำหรับการเดินทางอันประกอบด้วย ค่าเดินทาง ค่านายหน้าและเงินค่าหัวที่ผู้ย้ายถิ่นจะต้องจ่ายให้แก่ผู้จัดการและผู้อำนวยความสะดวก ตัวแปรในระบบการเมือง ได้แก่ นโยบายของรัฐที่จะควบคุมการส่งออกแรงงานย้ายถิ่นหรือจะเปิดเสรีให้เป็นธุรกิจที่เอกชนสามารถแข่งขันกันได้ ในกระบวนการนี้ตัวแปรทางการเมือง หมายถึง การรวมกลุ่มระหว่างประเทศด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจการค้าหรือเหตุผลอื่นๆ ซึ่งจะมีผลให้การเคลื่อนย้ายของประชากรในกลุ่มประเทศดังกล่าวเป็นไปได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น ตัวแปรในระบบสังคม ได้แก่ ระบบการจัดหางานที่มีอยู่ทั้งโดยถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ระบบวัฒนธรรม ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับนายหน้า ค่านิยม ความเชื่อถือส่วนบุคคล (คนรู้จักกัน) มากกว่าเครือข่ายทางการ (บริการของรัฐ) ในการจัดการเดินทาง

ขั้นตอนที่สาม ขึ้นเดินทางถึงประเทศปลายทางแล้ว และได้พำนักอยู่ในประเทศนั้น ตัวแปรในขั้นนี้จะเป็นตัวแปรเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นเข้าไป เมื่อผู้ย้ายถิ่นเดินทางถึงประเทศปลายทางและดำรงชีวิตโดยการทำงานในประเทศดังกล่าว ผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นในด้านเศรษฐกิจ คือ การได้งานและได้ค่าจ้างที่สูงขึ้นของผู้ย้ายถิ่น การทำสัญญาจ้างงานซึ่งกำหนดระยะเวลาที่จะทำงานและอาศัยอยู่ในประเทศผู้รับได้ การส่งเงินออมกลับประเทศต้นทางให้แก่ครอบครัวหรือญาติพี่น้องของแรงงานย้ายถิ่น ตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แรงงานย้ายถิ่นกระทำ ซึ่งมีการย้ายถิ่นต่อเนื่องกันเป็นเครือข่ายทางเศรษฐกิจที่รองรับซึ่งกันและกัน

แนวคิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศของ Massey (อ้างใน กุศล สุนทรธาดา, 2543) มี 4 ทฤษฎี ดังนี้

1. แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ใหม่ของการย้ายถิ่น (The New Economics of Migration) เนื่องจากเป็น การศึกษาการย้ายถิ่นไปต่างประเทศของแรงงานไทยในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งเศรษฐกิจของประเทศใน เอเชียต่างได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์มากขึ้นแตกต่างกันไป ซึ่งส่งผลต่อกระแสทิศทางและ แนวโน้มของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ทั้งประเทศผู้ส่งและผู้รับ แนวคิดนี้ Stark (อ้างใน กุศล สุนทร ธาดา, 2543) มองการตัดสินใจย้ายถิ่นของแต่ละคนและครัวเรือนในลักษณะของภาพรวมว่าเป็นการ ตัดสินใจโดยคาดว่าจะได้รับรายได้มากที่สุดและเป็นการลดความเสี่ยงให้มัน้อยที่สุด โดยเฉพาะความเสี่ยงที่ เกิดจากความล้มเหลวของตลาดแรงงานในประเทศ ซึ่งส่งผลให้เกิดการว่างงานจำนวนมากและส่งผลต่อ การลดลงของรายได้ จึงผลักดันให้ครัวเรือนจัดการความเสี่ยงดังกล่าว โดยการส่งแรงงานที่สิ้นเงินใน ครัวเรือนออกไปหางานยังต่างประเทศแทนการย้ายถิ่นไปหางานในประเทศ แม้ว่าจะเข้าใจดีว่า (1) รายได้ที ได้รับอาจจะไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะต้นทุนในการเดินทางไปทำงานสูงแต่การมีข้อมูลประกอบการ ตัดสินใจ ทำให้สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะมีรายได้คุ้มกับการลงทุน (2) การไปทำงานในต่างประเทศถือ เป็นการลงทุนเพื่อกระจายความเสี่ยง เนื่องจากการอยู่กับบ้านก็เสี่ยงกับความยากจนหรืออดตาย ดังนั้น ครอบครัวโดยทั่วไปจะกระจายความเสี่ยง โดยการให้สมาชิกครอบครัวออกไปหางานทำ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ แต่เนื่องจากตลาดแรงงานในประเทศไม่สามารถรองรับแรงงานดังกล่าวได้ จึงต้องเสี่ยงหา ตลาดแรงงานในต่างประเทศ (3) รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ มักเข้าไปแทรกแซงการย้ายถิ่น โดยการออก นโยบายซึ่งมีผลไม่เฉพาะแต่ตลาดแรงงานแต่ยังมีผลต่อตลาดทุน และตลาดอื่นๆ ด้วย เช่น การลดค่าใช้จ่าย ในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การประกันการว่างงาน เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อแรงจูงใจในการไปทำงาน ต่างประเทศ (4) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลมักส่งผลต่อการ กระจายรายได้ของประชากรและมีผลต่อกระแสการย้ายถิ่นระหว่างประเทศของประชากร

2. แนวคิดตลาดแรงงานแบบทวิลักษณ์ (Dual labour market theory) ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวให้ความสนใจ กับความต้องการแรงงานบางประเภททั้งแรงงานไร้ฝีมือ-กึ่งฝีมือ-และมีฝีมือของประเทศ อุตสาหกรรมโดย ภาพรวมมากกว่าที่จะให้ความสนใจต่อการย้ายถิ่นของบุคคลหรือครัวเรือน ดังทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่ ซึ่ง ทฤษฎีดังกล่าว Piore (อ้างใน กุศล สุนทรธาดา, 2543) มองว่าการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ มีสาเหตุมาจาก ปัจจัยดึงดูด (pull factors) คือ ความต้องการแรงงานบางประเภท โดยเฉพาะ แรงงานระดับล่าง (แรงงาน ไร้ฝีมือ) ของประเทศปลายทางหรือประเทศพัฒนาที่เป็นแรงจูงใจให้แรงงานไร้ฝีมือในประเทศที่ด้อยพัฒนา กว่าเดินทางเข้ามาทำงาน มากกว่าปัจจัยผลักดันอันเกิดจากค่าจ้างที่ต่ำหรืออัตราการว่างงานสูงในประเทศต้น

ทาง ซึ่งเป็นผลจากตลาดแรงงานทวิลักษณ์ที่แรงงานท้องถิ่นมองว่า แรงงานระดับล่างนอกจากจะมีรายได้/ค่าจ้างต่ำแล้ว ก็ยังทำให้ไม่สามารถดำรงสถานภาพทางสังคมในประเทศได้ แต่ลักษณะงานดังกล่าวก็ไม่สามารถขจัดออกไปจากสังคมได้ ซึ่งการแบ่งแยกลักษณะตลาด ดังกล่าวก็มีผลมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ (Economic Dualism) และจำนวนแรงงานในประเทศ (labour supply) ทั้งผู้ส่งและผู้รับด้วย

3. ทฤษฎีเครือข่ายสังคมของผู้ย้ายถิ่น (Migrant Network Theory) ซึ่งผู้ย้ายถิ่น อาจมีเครือข่ายโยงใยกับผู้ย้ายถิ่นเก่าและผู้ไม่ย้ายถิ่น รวมทั้งนายจ้างในถิ่นต้นทางและปลายทาง เครือข่ายดังกล่าวจะก่อให้เกิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น เพราะการมีเครือข่ายจะช่วยให้มีการลดต้นทุนการย้ายถิ่น (ทั้งในรูปตัวเงินและต้นทุนทางใจ) และลดความเสี่ยง ซึ่งส่งผลทำให้การจ้างงานหรือความต้องการแรงงานในถิ่นปลายทาง สามารถไปถึงสมาชิกของชุมชนได้รวดเร็ว ทำให้การเดินทางไปทำงานต่างประเทศง่ายขึ้น และสามารถคาดการณ์รายได้ที่จะได้รับแน่นอนกว่า ซึ่งเครือข่ายดังกล่าวอาจพัฒนาเป็นสถาบัน และทำให้การย้ายถิ่นดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ หากที่รัฐบาลจะเข้าควบคุมกระแสการย้ายถิ่น

4. ทฤษฎีระบบโลก (World System Theory) ซึ่งมองว่า การย้ายถิ่นระหว่างประเทศเป็นผลพวงจากระบบต่าง ๆ ของโลก ซึ่งได้แก่ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ซึ่งก่อตัวและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้กระแสทุนเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณและทิศทางการลงทุน กระแสของการลงทุนจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment - FDI) มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเศรษฐกิจโลก ส่งผลให้ความต้องการแรงงานในต่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปและส่งผลต่อการย้ายถิ่นทั้งภายในและระหว่างประเทศด้วย

แนวคิดนี้ได้อธิบายถึง กระบวนการย้ายถิ่นฐานโดยเริ่มตั้งแต่การตัดสินใจเดินทางออกนอกประเทศต้นทางไปยังประเทศผู้รับ โดยผ่านเครือข่ายของผู้ย้ายถิ่นในประเทศต้นทาง เครือข่ายของการอำนวยความสะดวกระหว่างการย้ายถิ่น และ เครือข่ายของผู้ย้ายถิ่น และผู้ว่าจ้างผู้ย้ายถิ่นในประเทศผู้รับ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดนี้มาใช้ประกอบการศึกษาผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีว่ามีผลกระทบด้านใดบ้างต่อประเทศต้นทาง ซึ่งหมายถึงชุมชนประมงพื้นบ้านและประเทศปลายทาง คือ ประเทศที่ไปทำงาน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการย้ายถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการย้ายถิ่นนั้น แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1) ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อองค์ประกอบด้านประชากร

การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการที่เลือกสรรบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะบางประการ เช่น ลักษณะด้านอายุ เพศ สถานภาพสมรส การศึกษา ฯลฯ โดยปกติแล้วผลกระทบของการย้ายถิ่นที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ ผลกระทบต่อองค์ประกอบด้านอายุและเพศของประชากรในท้องถิ่นต้นทางและท้องถิ่นปลายทาง (Simmons, 1977, p.43: อ้างถึงใน กุสุมา นาคสิงคราน, 2549, น. 23 –24) ในประเทศกำลังพัฒนานั้นผู้ย้ายถิ่นออกจากเขตชนบทส่วนใหญ่จะเป็นคนหนุ่มสาวและคนเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังไม่ได้สมรส การเลือกสรรด้านอายุ เพศ และสถานภาพการสมรสทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางประชากร ซึ่งผลกระทบดังกล่าวนี้จะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับขนาดและขอบเขตของการย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นในแต่ละกลุ่มอายุ เพศ และอาชีพ (ภัสสร ลิมานนท์และเพ็ญพร ธีระสวัสดิ์, 2532, น. 58: อ้างถึงใน กุสุมา นาคสิงคราน, 2549, น. 24)

2) ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

โดยทั่วไปแล้ว การย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมืองเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของทั้งเขตเมืองและของประเทศ แต่ในระดับจุลภาคปรากฏว่าบุคคล ครอบครัวที่ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ต้องแก่งแย่งแข่งขันในเรื่องการหางานทำกับผู้ที่อาศัยอยู่ก่อนแล้วความยากจนและการอยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีความสัมพันธ์กับปัญหาอื่นๆ ที่ผู้ย้ายมาอยู่ใหม่ต้องเผชิญ เช่น การว่างงาน และการทำงานที่ได้รับค่าจ้างต่ำมาก ผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมืองจำนวนมากไม่ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จึงสามารถจำแนกผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจได้ ดังนี้

2.1) ผลกระทบต่อค่าจ้างและการว่างงาน

ผลของผู้ย้ายถิ่นจากชนบทเข้าไปในเมืองที่มีผลต่อค่าจ้างขึ้นอยู่กับปริมาณของผู้ย้ายถิ่นอุปสงค์แรกเริ่มและตำแหน่งของอุปทานแรงงานในตลาดแรงงานในเมืองเป็นสำคัญอุปทานแรงงานที่เพิ่มขึ้นอันสืบเนื่องมาจากการย้ายถิ่นอาจเป็นไปได้ที่มีผลกดดันให้อัตราค่าจ้างในเมืองลดลงแต่อาจไม่เป็นเช่นนั้นถ้าหากอุปสงค์ที่มีต่อแรงงานในเมืองมิได้ลดน้อยลง ยิ่งกว่านั้น ในเขตเมืองสภาพแรงงานมีความเข้มแข็ง ดังนั้นอัตราค่าจ้างแรงงานจึงไม่อาจลดลง ส่วนของการว่างงานนั้น ผู้ย้ายถิ่นอาจเพิ่มระดับการว่างงานโดยตรงหรือโดยอ้อมอุปทานแรงงานของผู้ย้ายถิ่น อาจส่งผลให้อัตราค่าจ้างในเขตเมืองต่ำลง นำไปสู่การขยายตัวของการจ้างงาน และอาจกระตุ้นการลงทุนทำให้ มีอัตราการพัฒนาอุตสาหกรรมเพิ่มสูงขึ้น แต่ถ้าผู้ย้ายถิ่นจากชนบทเข้ามาดำเนินกิจการขนาดเล็กหรือกิจการของตนเอง ผู้ย้ายถิ่นย่อมไม่ทำให้ภาวการณ์ว่างงานสูงขึ้นรวมทั้งไม่ก่อให้เกิดผลสะท้อนอย่างมีนัยสำคัญต่ออัตราค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรม นั่นคือในที่สุดผู้ย้ายถิ่น

อาจเป็นผู้ช่วยเร่งเร้าให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในเขตเมือง อันเนื่องมาจากคุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่น (สมบูรณ์ ศรีประชัย, 2528, น. 48 – 49: อ้างถึงใน กุสุมา นาคสิงคราน, 2549, น. 24)

2.2) ผลกระทบต่อการเข้าสู่กำลังแรงงาน การย้ายถิ่นเป็นการโยกย้ายถ่ายเททั้งอุปทานด้านแรงงานและทุนด้านทรัพยากรมนุษย์เขตชนบทมักจะสูญเสียคนในกลุ่มอายุ 15 – 29 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยสำคัญสำหรับการสร้างผลผลิตในเขตชนบท ดังที่กล่าวแล้วว่าการย้ายถิ่นเป็นการเลือกสรรทั้งในด้านการศึกษาและทักษะ แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นออกจากเขตชนบทมีแนวโน้มว่าจะมีระดับการศึกษาและทักษะสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยในเขตชนบทก็ตาม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่อาศัยในเขตเมืองแล้ว ปรากฏว่ายังน้อยกว่ามาก ทำให้ผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทอยู่ในภาวะเสียเปรียบ(ภัสสร ลิมานนท์และเพ็ญพร ชีระสวัสดิ์, 2532, น. 62: อ้างถึงใน กุสุมา นาคสิงคราน, 2549, น. 25) เนื่องจากสาเหตุ 4 ประการ คือ

- ประการแรก ผู้ย้ายถิ่นนั้นถูกคัดเลือกอยู่แล้ว จึงเป็นไปได้ที่จะถูกใช้วิธีเลือกที่รักมักที่ชังจากนายจ้างในเมือง เช่น เชื้อชาติ ศาสนา และภาษา เป็นต้น
- ประการที่สอง ผู้ย้ายถิ่นมักถูกตั้งข้อรังเกียจว่า มีระดับการสัญญาทำงานน้อยกว่าคนในท้องถิ่น หรือมีโอกาสผิดพลาดสัญญาการทำงานได้มากกว่า นายจ้างในเขตเมืองจึงมีความปรารถนาผู้ย้ายถิ่นน้อยกว่าคนในท้องถิ่น ผลคือผู้ย้ายถิ่นจากชนบทจะมีอัตราการเข้าสู่กำลังแรงงานน้อยลงในเขตเมือง
- ประการที่สาม ผู้ย้ายถิ่นจากชนบทอาจถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ในตลาดแรงงานที่มีค่าจ้างต่ำ มีความมั่นคงน้อย และถูกจัดอยู่ในประเภทชั้นต่ำ กล่าวคือ เป็นงานที่แทบจะหมดโอกาสในการเลื่อนฐานะของงานนั้นๆ ในที่สุดก็จะเป็นการลดทอนกำลังใจในการเข้าสู่กำลังแรงงานของผู้ย้ายถิ่น
- ประการสุดท้าย ผู้ย้ายถิ่นอาจไม่ได้รับความเสมอภาคในการทำสัญญาจ้างงานเช่นเดียวกับคนในท้องถิ่น เพราะไม่มีทางเลือก และไม่มีเวลาในการแสวงหางานค่าจ้างสูง

2.3) ผลกระทบต่อการออม

เนื่องจากผู้ย้ายถิ่นจะต้องนำเงินทุนติดตัวสำหรับการเดินทาง และการหาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นที่ย้ายเข้าไป หากผู้ย้ายถิ่นจะต้องทำธุรกิจหรือมีการจัดซื้อทรัพย์สินใหม่ในท้องถิ่นปลายทาง ก็จะมีผลต่อการเคลื่อนย้ายเงินทุนขนาดใหญ่หรือในกรณีการย้ายถิ่นของสมาชิกที่มีอายุยังน้อยของครัวเรือนเพื่อการศึกษาในเมืองก็จำเป็นต้องใช้เงินเช่นกัน สำหรับการย้ายถิ่นชั่วคราวของกำลังแรงงานเพื่อไปทำงานในบางฤดูกาลนั้น สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณา คือ สัดส่วนของรายได้ที่หาได้ในช่วงเวลาดังกล่าวต่อรายได้ ทั้งหมดของครัวเรือน อย่างไรก็ตาม การประเมินผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อความมั่งคั่งและการออมของครัวเรือน

นี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน เพราะบางกรณีผู้ย้ายถิ่นจะใช้วิธีการส่งเงินกลับบ้าน แต่บางกรณีจะใช้นำเงินหรือสิ่งของติดตัวกลับมา

นอกจากนี้ผู้ย้ายถิ่นที่เป็นกำลังแรงงานมักจะนำความรู้ ความชำนาญด้านเทคนิคการผลิตติดตัวมาด้วย

2.4) ผลกระทบต่อการกระจายรายได้ในเมือง ผลกระทบส่วนนี้ขึ้นอยู่กับผู้ย้ายถิ่นอันหลากหลายที่เคลื่อนย้ายเข้าไปในตลาดแรงงานในเมือง นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับว่าเข้าไปในตลาดแรงงานประเภทใด ถ้าผู้ย้ายถิ่นเข้าไปในตลาดแรงงานที่จ่ายค่าจ้างต่ำ ผลกระทบโดยตรง คือ การกระจายรายได้ในเขตเมืองจะลดลงเมื่อเทียบกับก่อนการย้ายถิ่น ในที่สุดจะกลายเป็นว่าผู้ย้ายถิ่นไม่สามารถยกระดับให้ตัวเองทำงานและมีอาชีพที่ดีกว่าเดิม (สมบุญ ศรีประชัย, 2528, น. 55 – 56: อ้างถึงใน กุสุมา นาคสิงคราน, 2549, น. 26) นอกจากนี้ผลของการย้ายถิ่นต่อการกระจายรายได้ยังขึ้นอยู่กับแนวโน้มว่าผู้ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในสาขาอาชีพใด มีลักษณะการทำงานอย่างไร ถ้าผู้ย้ายถิ่นเป็นคนยากจนในชนบทมาก่อนและสามารถสร้างฐานะที่ดีกว่าเดิมในเมือง รวมทั้งสามารถส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวในชนบท ก็อาจสรุปได้ว่าการกระจายรายได้ในชนบทที่ดีขึ้น

3) ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสังคม

การกระจายบริการทางสังคมและโครงสร้างพื้นฐานในประเทศกำลังพัฒนา มักจะมีความไม่เท่าเทียมกัน โดยทั่วไปในเขตเมืองจะได้รับบริการที่ดีกว่า ทั้งบริการด้านการศึกษา การดูแลสุขภาพและการสุขาภิบาล ยิ่งกว่านั้นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมเหล่านี้มักจะขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผู้ย้ายถิ่นมักจะย้ายจากพื้นที่ที่มีการบริการ โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมในระดับต่ำไปสู่พื้นที่ที่มีบริการดีกว่าในเวลาเดียวกัน การย้ายถิ่นอาจทำให้เกิดการขาดแคลนบริการสาธารณูปโภคในท้องถิ่นที่มีการย้ายเข้าได้ เช่น ขาดแคลนน้ำประปา ไฟฟ้า เป็นต้น (สุมาลี สันติพลวุฒิ, 2541, น. 19: อ้างถึงใน กุสุมา นาคสิงคราน, 2549, น. 27) และจากการที่ผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เมืองใหม่ๆ มักจะมีความชำนาญน้อยและมีทรัพยากรจำกัด ผู้ย้ายถิ่นจึงมักตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ที่ตนไม่มีสิทธิเข้าครอบครอง หรือมักจะปักหลักในเขตที่อยู่อาศัยที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ เพราะโดยทั่วไปแล้วที่พักอาศัยในเขตชุมชนแออัดมักจะมีผู้อยู่อาศัยอย่างหนาแน่น ไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่สะอาด และการบริการด้านสุขภาพไม่เพียงพอ สิ่งเหล่านี้เป็นผลให้อัตราการตายและการเจ็บป่วยของเด็กทารกสูง ผลกระทบอีกประการเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้ย้ายถิ่นย้ายกลับสู่ชนบทต้นทาง อาจกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงโดยผู้ย้ายถิ่นเป็นตัวแทนแพร่กระจายความคิด และเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยเฉพาะผู้ย้ายถิ่นที่ประสบ

ความสำเร็จในเขตเมืองและย้ายกลับสู่เขตชนบท มักจะเป็นผู้ที่ได้รับความคิดใหม่ๆ และทักษะที่สั่งสมไว้ระหว่างที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งผู้ย้ายถิ่นสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาเผยแพร่แก่ผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านเดิมของตนต่อไป (กัสสร ลิมานนท์และเพ็ญพร ชีระสวัสดิ์, 2532, น. 59 – 60: อ้างถึงใน กุสุมา นาคสิงคราน, 2549, น. 27)

4) ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน ปัญหาการขาดระบบระบายน้ำและการกักน้ำเสียรวมทั้งการป้องกันน้ำท่วม ปัญหาการขาดแคลนที่พักผ่อนหย่อนใจ ปัญหาทางด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม การขาดความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ปัญหาเสื่อมโทรมและการร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากอัตราการเพิ่มของประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็ว เป็นต้น (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2533, น. 37 – 40)

แนวคิดนี้ได้อธิบายถึงผลกระทบในด้านต่างๆ ที่เกิดกับผู้อพยพย้ายถิ่นทั้งพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง เช่น การย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในเขตเมืองต้องมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากในระหว่างการเดินทางไปหางาน ทำทั้งค่าเดินทาง ค่าที่พักอาศัย และเมื่อไปถึงและจะต้องไปแก่งแย่งกับคนในพื้นที่ที่อยู่ก่อนแล้ว และไม่ได้รับบริการทางสังคมและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ขาดแคลนน้ำประปา ไฟฟ้า นอกจากนั้นการเข้าไปทำงานหากเข้าไปในตลาดแรงงานที่จ่ายค่าจ้างต่ำ ทำให้ผู้ย้ายถิ่นไม่สามารถยกระดับให้ตัวเองทำงานและมีอาชีพที่ดีกว่าเดิม ซึ่งแนวคิดนี้ได้นำมาใช้ในการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่อพยพเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ

2.4 แนวคิดผลกระทบทางสังคม

ผลกระทบ หมายถึง การแยกแยะปัญหาของสังคมเพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบอันเป็นธรรมชาติ และที่เป็นปัญหา รวมถึงการสืบสาวหาสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น ตลอดจนการเสนอวิธีแก้ไขปัญหา (วิรุทธ วิเชียรโชติ, 2516, หน้า 38)

ผลกระทบ หมายถึง ผลประโยชน์และหรือผลเสียอันเกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใด เรื่องหนึ่งโดยตรง (เสถียร เหลืองอร่าม, 2527, หน้า 1)

ผลกระทบ หมายถึง ผลที่ตามมาจากผลผลิต เช่น ถ้ามีการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น เป็นผลผลิตของโครงการผลกระทบอย่างหนึ่งก็คือ การลดการตายของทารก ไพรเอนท์และไวท์ (2525.อ้างถึงใน อำนวย วงษ์พานิช.2549)

ผลกระทบ หมายถึง ผลทั้งหมดของนโยบายที่มีขึ้นในสภาพแห่งความเป็นจริงในโลก อันได้แก่ผลกระทบ ที่มีต่อสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย, ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ค่าใช้จ่ายทางตรงที่ใช้สำหรับทรัพยากรของโครงการ ค่าใช้จ่ายทางอ้อมต่าง ๆ รวมทั้งค่าเสียโอกาสด้วยนอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายผลกระทบ ว่าผลกระทบของกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หมายถึง ผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น ดาย (2525 อ้างถึงใน อำนวย วงษ์พานิช.2549)

ผลกระทบ หมายถึง ผลที่ตามมาจากผลงาน หรือผลผลิตหรือผลประโยชน์ในระดับประถม (primary effects) ของแผน หรือโครงการผลกระทบอาจเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมายทั้งในปัจจุบันและอนาคต และได้ให้ความหมายผลกระทบอีกว่า เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงระดับประถม เป็นผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของแผนงาน และโครงการและผลอันนี้จะมีส่วนทำให้เกิดผลกระทบต่อไปได้อีกระดับหนึ่ง หรือหลายระดับได้เป็นกรณี ๆ ไป (อนันต์ เกตุวงศ์, 2532, หน้า 26-27)

สรุป ผลกระทบที่จะนำมาใช้จริง ๆ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นไปได้ทั้งทางบวก และทางลบ อาจขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย และมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือผลกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดาย (2525 อ้างถึงในอำนวย วงษ์พานิช.2549) ได้กล่าวถึงทฤษฎีผลกระทบ ซึ่งสรุปผลกระทบ แบ่งผลกระทบได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมเนื้อหา อาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจสังคม ด้านการเมือง ด้านการบริหาร ด้านสิ่งแวดล้อม และกายภาค เช่น ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายสร้างเขื่อนทำให้คนเป็นโรคพยาธิ ซึ่งไม่เคยเป็นมาก่อนมากขึ้น หรือผลกระทบจากการดำเนินนโยบายโครงการ คจก. ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและทหารมากขึ้นหรือ ผลกระทบจากโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติบนบกตัดผ่านพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงการย้ายที่อยู่ เปลี่ยนแปลงวิธีการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนมากขึ้น

2. การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น (reality) เราอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ผลกระทบในเชิงภาวะวิสัย (objective impact) ซึ่งได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ขึ้นอยู่กับความรู้นึกคิดของคน เช่น การดำเนินนโยบายคุมกำเนิด จะทำให้สัดส่วนของผู้สูงอายุสูงขึ้น ไม่ว่าใครจะรับรู้หรือไม่เช่นนี้ก็จะเกิดขึ้นประเภทหนึ่งคือ ผลกระทบเชิงอัตวิสัย(subjective impact) ได้แก่ ผลกระทบที่

เกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดของคน เช่น การดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการขยายตัวของโศภณิ ทำให้คนไทยเป็นอันมากรู้สึกอับอายต่างชาติ

3. การแบ่งตามแง่มุมของทิศทางที่กระทบ direction impact อาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบโดยตรง (direction impact) ผลกระทบทางอ้อม (indirect impact)

4. การแบ่งตามแง่มุมของคุณค่าของผลกระทบ อาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบในเชิงบวก (positive impact) หมายถึง ผลกระทบที่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและผลกระทบในเชิงลบ (negative impact) ได้แก่ ผลกระทบที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนา

แนวคิดนี้ได้อธิบายถึง ความหมายและประเภทของผลกระทบทั้งในด้านลบและด้านบวก โดยผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการศึกษาถึงผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย คือ สมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านที่อพยพไปทำงานที่มาเลเซียและกลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายทั้งในชุมชนต้นทางและชุมชนปลายทางโดยศึกษาในด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และอภิปรายผลที่เกิดขึ้น

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จิระ บุรีคำ. 2537. ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ในเขตจังหวัดลำพูน โดยกำหนดแบบจำลองการเคลื่อนย้ายแรงงาน 2 แบบ คือ การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ ซึ่งพบว่ารายได้ปัจจุบันในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการที่สูงขึ้นจะดึงดูดให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการมากขึ้น ขณะเดียวกันรายได้ปัจจุบันของแรงงานในภาคเกษตรกรรมและรายได้ปัจจุบันของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือนที่ลดลงจะผลักดันให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรม ส่วนขนาดการถือครองพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมที่เพิ่มขึ้นจะขัดขวางการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ และแรงงานเพศชาย จะมีความโน้มเอียงในการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการสูงกว่าแรงงานเพศหญิง ทั้งยังพบว่าเมื่อรายได้ปัจจุบันในภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น แรงงานที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ ก็พร้อมที่จะเคลื่อนย้ายกลับเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมทันที สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการ พบว่า รายได้ปัจจุบันในภาคเกษตรกรรมที่ต่ำลง จะผลักดันให้แรงงานเคลื่อนย้าย

ออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการสูงขึ้น การเพิ่มขึ้นของขนาดพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรกรรมและอายุของแรงงานที่สูงขึ้น จะทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจทางการซาลง และขนาดของครัวเรือนของแรงงานที่ใหญ่ขึ้นจะผลักดันให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมมากขึ้น

พัชรวลัย วงศ์บุญสิน และคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การย้ายถิ่นข้ามชาติกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอาเซียน : นโยบายและผลกระทบ ผลการวิจัย สรุปได้ว่า วิถีชีวิตเศรษฐกิจได้มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทั้งในแง่ของกระแสของการย้ายถิ่นและนโยบายของการย้ายถิ่นในประเทศสมาชิกประเทศอาเซียนด้วยมิติและระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ภาพรวมที่ชัดเจนมิใช่เพียงการที่ภาครัฐได้เพิ่มบทบาทของตนพร้อมด้วยมาตรการรองรับในหลายประเภททั้งในการสกัดกั้นแรงงานต่างด้าว ผิดกฎหมายของทางการในประเทศปลายทาง และในการส่งเสริมแรงงานไปทำงานในต่างประเทศของทางการในประเทศต้นทาง หากแต่ประเด็นที่สำคัญและมีความจำเป็นต้องพัฒนาต่อไปในอนาคต คือ

1. ตระหนักถึงความจำเป็นในการกำกับดูแลและควบคุมกระแสการย้ายถิ่นของแรงงานให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งของภูมิภาคและในระดับประเทศ
2. ความจำเป็นในการแสวงหามาตรการในการจัดการให้กระแสการย้ายถิ่นเป็นไปอย่างเหมาะสมกับอุปสงค์และอุปทานของแรงงานภายในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป็นที่ประจักษ์ว่า ความต้องการแรงงานต่างด้าวนั้นมีอยู่จริงในโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจปัจจุบัน
3. ความจำเป็นในการจัดการลักลอบย้ายถิ่นของแรงงานให้หมดไป ทั้งนี้ การยกระดับทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝีมือของแรงงานให้ทัดเทียมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาทางเศรษฐกิจอาจเป็นทางสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต้องให้ความสำคัญ トラバิดที่เป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาคยังคงเป็นเป้าหมายที่อิงอยู่กับการศักยภาพในการแข่งขันความร่วมมือกันทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติระหว่างประเทศต้นทางและทางภายในภูมิภาคในการบริหารจัดการในการเทาปัญหาเกี่ยวกับการย้ายถิ่น ทั้งที่มีต่อประเทศที่เกี่ยวข้องและต่อตัวย้ายถิ่น รวมทั้งความร่วมมือในลักษณะที่สามารถเพิ่มคุณประโยชน์ของการย้ายถิ่นให้รับได้ทั่วถึงระหว่างประเทศต้นทางและปลายทางอาจเป็นจุดเริ่มต้นต้องเร่งรัดให้เกิดขึ้น

ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และพรพันธุ์ เขมคุณาศัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง สาเหตุและผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานสตรีมุสลิม จากจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าไปในประเทศมาเลเซีย ผลการศึกษาพบว่า

การเคลื่อนย้ายแรงงานสตรีมุสลิมเข้าไปในประเทศมาเลเซีย มีสาเหตุ 5 ประการ คือ 1) ความยากจน และ ภาวะการว่างงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) สภาพสังคม ภาษา ศาสนา และประเพณีที่คล้ายคลึงกัน 3) การมีความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งเครือข่ายเครือญาติและเครือข่ายการเป็นคนชุมชนหรือหมู่บ้านเดียวกัน 4) สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 5) ระยะทางที่ไม่ไกลจากชุมชนต้นทางใน จังหวัดชายแดนภาคใต้และความสะดวกในการเคลื่อนย้าย ส่วนผลกระทบของการเคลื่อนย้ายของแรงงาน สตรีมุสลิมเข้าไปในประเทศมาเลเซีย พบว่า

1. ผลกระทบต่อครัวเรือนในชุมชนต้นทาง มีผลกระทบในเชิงบวกโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจของ ครัวเรือนและความสัมพันธ์ที่ดีและการยอมรับจากสมาชิกในครัวเรือน เนื่องจากการไปทำงานร้านอาหารที่ ประเทศมาเลเซียของแรงงานสตรีมุสลิมส่วนใหญ่จะได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ เพราะเห็นว่าไปทำงานกับญาติ หรือไม่ก็เป็นคนในหมู่บ้านหรือคนรู้จัก มีบางรายที่ตัดสินใจไปด้วยตัวเอง แต่ทุกคนได้รับการยอมรับจาก ครอบครัว เนื่องจากแรงงานได้ส่งเงินกลับเข้ามาช่วยเหลือครอบครัวทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว ดีขึ้น

แรงงานผู้หญิงมุสลิมชายแดนภาคใต้จำนวนไม่น้อยที่สามารถเลื่อนฐานะของตนจากแรงงานรับจ้าง ไปเป็นผู้ประกอบการร้านอาหาร หรือตำแหน่งที่สูงขึ้น ทั้งนี้โดยอาศัยช่องทางต่างๆ แม้จะเป็นรูปแบบที่ไม่ เป็นทางการก็ตาม เช่น การเขยิบตำแหน่งไปทีละขั้น จากคนล้างจาน ไปเป็นพนักงานเสิร์ฟหรือหน้าที่รับ รายการอาหาร (Order) ขึ้นไปเป็นผู้ช่วยก๊วก และเป็นก๊วก จนกระทั่งเก็บเงินเข้าร้านอาหารเป็นของตนเอง บาง รายขยับขยายจำนวนร้านเพิ่มขึ้น จากหนึ่งร้าน เป็นสองร้าน หรือมากกว่า บางคนเมื่อเก็บเงินได้ระยะหนึ่งจะ นำทุนกลับมาเปิดร้านขายอาหารที่บ้านของตนเอง เป็นต้น

2. ผลกระทบต่อแรงงานย้ายถิ่นสตรีขณะทำงานในชุมชนปลายทาง

ถึงแม้ว่าการเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซียทำให้แรงงานสตรีมีรายได้และเลื่อนฐานะดีขึ้นแต่ แรงงานสตรีเหล่านั้นมีความกดดันในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ต้องใช้ชีวิตแบบหลบๆ ซ่อนๆ ไม่สามารถไปไหนมาไหนได้อย่างอิสระใช้เวลาส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดอยู่ที่ร้านอาหารซึ่งเป็นที่ ทำงาน หรือไม่กี่ที่พักเท่านั้น การดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงานต้องตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ ทั้ง ข้อจำกัดของกฎหมายและข้อจำกัดของร้านอาหาร เนื่องจากการหลบเลี่ยงภาษีหรือค่าธรรมเนียมการทำงาน ของแรงงานผู้หญิงจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งข้ามแดนไปทำงานในประเทศมาเลเซีย โดยใช้ใบผ่านแดน (Border pass) และไม่มีใบอนุญาตทำงาน (Work permit) ประกอบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ

มาเลเซีย ซึ่งทางการมาเลเซียเข้มงวดและกดดันแรงงานต่างชาติที่เข้าประเทศอย่างผิดกฎหมายมากขึ้น ทำให้แรงงานผู้หญิงไทยทำงานด้วยความหวาดกลัว และต้องคอยระแวงระวังตัวเองจากเจ้าหน้าที่ที่จะเข้ามาตรวจจับ

สุรพล ปลื้มใจ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเคลื่อนย้ายแรงงานภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่เป็นสาเหตุให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดลำปางและเพื่อวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะของการเคลื่อนย้ายแรงงาน รวมทั้งเพื่อสำรวจถึงผลดีผลเสีย ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างสถานประกอบการ โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างพนักงานและลูกจ้างที่เป็นแรงงานของสถานประกอบการภาคอุตสาหกรรมหลักในจังหวัดลำปาง จำนวน 3 กลุ่มอุตสาหกรรม ประกอบด้วย อุตสาหกรรมเซรามิก อุตสาหกรรมไม้และการแปรรูปและอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร จำนวน 366 คนผลการศึกษารูปได้ว่า

1) โดยภาพรวมพบว่า ปัจจัยด้านสภาพการทำงาน ปัจจัยด้านสภาพการจ้างงาน และปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ เป็นสาเหตุเพียงเล็กน้อยที่ทำให้แรงงานภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดลำปาง ตัดสินใจลาออกจากงานเก่าและย้ายไปทำงาน ณ ที่แห่งใหม่ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดกลับพบว่า ปัจจัยแวดล้อมด้านสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย ค่าครองชีพในปัจจุบันที่สูง เงินเดือนและค่าตอบแทนที่ได้รับต่ำเกินไป ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัว เป็นสาเหตุอย่างมากที่ทำให้แรงงาน มีการตัดสินใจลาออกจากงานเก่า

2) สำหรับรูปแบบของการเคลื่อนย้ายแรงงานพบว่าเป็นไปในลักษณะการเคลื่อนย้ายแรงงานภายในกลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกัน ได้แก่ จากอุตสาหกรรมเซรามิกไปยังอุตสาหกรรมเซรามิก และจากอุตสาหกรรมไม้และการแปรรูปไปยังอุตสาหกรรมไม้และการแปรรูปด้วยกัน และยังเป็น การเคลื่อนย้ายแรงงานในระยะทางใกล้ ๆ ภายในเขตที่ตั้งเดียวกัน

3) สำหรับผลการศึกษาเกี่ยวกับผลดีและผลเสียที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างสถานประกอบการพบว่า แรงงานได้รับผลดีจากการย้ายที่ทำงานมากขึ้น โดยการตัดสินใจย้ายงานหรือเปลี่ยนงานใหม่ ทำให้มีรายได้จากงานที่ทำ ได้งานทำที่มั่นคง ได้รับความก้าวหน้าในงานที่ได้รับความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้รับสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลของตนและครอบครัว และมีโอกาสได้อยู่กับครอบครัวอย่างใกล้ชิดและอบอุ่นมากขึ้น เป็นต้น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ศึกษากรณี ชุมชนประมงพื้นบ้านบางแห่งของจังหวัดปัตตานี สัญญาเลขที่ RDG58S0026 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนตนเองอันจะนำไปสู่การร่วมกันเรียนรู้และปรับใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมต่อไป

3.1 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี โดยวิธีการสัมภาษณ์เดี่ยว , การสัมภาษณ์กลุ่ม, การจัดเวทีถอดบทเรียน, การจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าเรื่องและการจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูล

3.1.1 ด้านเนื้อหา

ขอบเขตการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

ประเด็นแรก เป็นการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

ประเด็นที่สอง เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนตนเอง

3.1.2 ด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษานี้ คือ ชาวประมงพื้นบ้าน หมู่ที่ 1 บ้านกำปงบูดี, หมู่ที่ 2 บ้านตะโละสมิแล, หมู่ที่ 3 บ้านปาตานุติ ต.แหลมโพธิ์, หมู่ที่ 1 ต.ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง และชาวประมงพื้นบ้านหมู่ที่ 4 บ้านตันหยงเปาว์ ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

3.1.3 ด้านพื้นที่ศึกษา

- บ้านคันหยงเปาว์ ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี
- บ้านกำปงบูดี ม.1 ต. แหลมโพธิ์ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี
- บ้านตะโละสมิแล ม.2 ต. แหลมโพธิ์ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี
- บ้านปาตานูดี ม.3 ต. แหลมโพธิ์ อ. ยะหริ่ง จ. ปัตตานี
- บ้านปาตา ม.1 ต.ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

3.2 วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

3.2.1 การศึกษาจากเอกสาร เป็นการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมาและการรวบรวมเอกสาร รายงานการศึกษาต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา และการวิเคราะห์สำหรับการศึกษาในครั้งนี้

3.2.2 รวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยมี 2 วิธีคือ

(1) การศึกษาข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี

ในการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ทางโครงการวิจัย ได้ค้นหาความจริงด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยอพยพไปหางานทำที่ประเทศมาเลเซีย ผู้ที่ยังคงทำงานอยู่ที่ประเทศดังกล่าวรวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ที่อพยพไปหางานทำที่ประเทศมาเลเซีย เช่น ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ฯลฯ เพื่อศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ทีมวิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลหลากหลายวิธีประกอบกัน ดังต่อไปนี้

- การศึกษาข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการต่างๆ เช่น การสำรวจข้อเท็จจริงจากในพื้นที่ที่ศึกษา การศึกษาจากข้อมูลอินเทอร์เน็ต การทบทวนเอกสาร/งานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องข้อมูลพื้นฐานของชุมชน แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

- การสัมภาษณ์เดี่ยวและการสัมภาษณ์กลุ่ม

ทีมวิจัยได้มีการสัมภาษณ์ผู้รู้เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาทั้งหมด โดยมีการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส, ผู้นำชุมชน, สมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้านทั้งหญิงและชาย ทั้งวัยหนุ่มสาวและวัยทำงานที่มีประสบการณ์

เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่อง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานีในลักษณะการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและการสัมภาษณ์เป็นรายกลุ่มเพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วนมากขึ้น บรรยายการพูดคุยสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เป็นผู้ให้ข้อมูลก็จะช่วยกันปะติดปะต่อเรื่องราวที่ตนรู้อย่างเต็มที่ พร้อมทั้งยังเปิดโอกาสให้คนกลุ่มอื่นในชุมชนที่สนใจและอยากรู้เข้าร่วมรับฟังได้ด้วย ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยถ่ายทอดเรื่องราวหรือความรู้จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่งไปในตัวด้วย

ภาพที่ 3.1: ทีมวิจัยสัมภาษณ์ชาวประมงพื้นบ้านที่เคยอพยพไปทำงานในร้านอาหารที่ประเทศมาเลเซีย

ภาพที่ 3.2 : ทีมวิจัยสัมภาษณ์กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่น

(2) การจัดเวทีประชุมทีมวิจัย เป็นการสร้างความเข้าใจเบื้องต้นและการทำความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินงานโครงการวิจัย และการวางแผนในการดำเนินโครงการวิจัย ประกอบด้วยเวทีต่างๆ ดังนี้

- การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย

โครงการวิจัยได้มีการจัดประชุมในการเตรียมความพร้อมให้กับทีมวิจัย ชาวประมงพื้นบ้านจำนวน 32 คน จากพื้นที่เป้าหมาย ในวันที่ 26 พฤษภาคม 2558 ณ สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี มีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ทีมวิจัยที่เป็นสมาชิกชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ ต.แหลมโพธิ์, ต.ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง และชาวประมงพื้นบ้านจาก ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี, ผู้ประสานงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอำเภอปัตตานี, ที่ปรึกษาโครงการและวิทยากรในด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการเสริมความรู้ความเข้าใจในกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบริหารจัดการโครงการให้ประสบความสำเร็จ

ภาพที่ 3.3 : ชาวประมงพื้นบ้านทั้งหญิงและชายเข้าร่วมประชุมเตรียมความพร้อมทีมวิจัย

การประชุมมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ (1) เพื่อเสริมสร้างความรู้/ความเข้าใจด้านการดำเนินงานโครงการกับกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอนต่างๆในการบริหารจัดการ โครงการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล การรวบรวม การวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนงานการวิจัยและการจัดทำบัญชีโครงการเพื่อให้ทีมวิจัยเข้าใจเกี่ยวกับและการบริหารจัดการโครงการเป็นสำคัญ (2) เพื่อเสริมสร้างความรู้ในเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจถึงความหมาย กระบวนการ วิธีการ เป้าหมาย ฯลฯ ของการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่แล้ว ชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานี ได้เคยมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานวิจัยโดยทั่วไป ที่มีใช้การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น การเป็นผู้ให้ข้อมูล การตอบแบบสอบถาม การเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ ซึ่งส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้มีทัศนคติที่ไม่เป็นบวกต่อการทำวิจัย รวมทั้งรู้สึกว่าการวิจัยไม่เคยตอบคำถามหรือช่วยพวกเขาแก้ไขปัญหาก็ที่ประสบอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันได้เลย ในขณะที่มีชาวประมงพื้นบ้านบางส่วนที่เคยผ่านการอบรมและมีประสบการณ์จริงในการทำวิจัยเชิงเพื่อท้องถิ่น ชาวประมงพื้นบ้านในส่วนนี้จะมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการทำวิจัย เพราะพวกเขาได้เป็นผู้กำหนดโจทย์ปัญหาในการวิจัย เป็นผู้ออกแบบการวิจัย รวมทั้งเป็นผู้ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับนักวิชาการ นอกจากนี้พวกเขายังได้เกิดกระบวนการในการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่มากมายจากกระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้น และจากการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานของพวกเขาต่อมา จนกระทั่งปัจจุบันนี้ การประชุมเตรียมความพร้อมทีมวิจัยจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่เคยทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาก่อนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

(3) เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่และการบริหารโครงการ เพื่อให้ทีมวิจัยทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละด้าน รวมทั้งเพื่อให้ทีมวิจัยได้เกิดการเรียนรู้ในระหว่างการทำงานวิจัย และเกิดประสบการณ์ในการบริหารจัดการโครงการเพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้กับวิถีชีวิตได้

- **การจัดเวทีชุมชน**

การจัดเวทีชุมชนเป็นการทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ ตลอดระยะเวลาโครงการได้มีการจัดกิจกรรมขึ้น 2 ครั้ง

ครั้งที่ 1 จัดขึ้นวันที่ 3 มิถุนายน 2558 มีผู้เข้าร่วม 74 คน ซึ่งเป็นการชี้แจงให้กับคนในชุมชนทราบถึงรายละเอียดที่โครงการได้ดำเนินการทั้งหมด และขอให้ชาวบ้านช่วยกันให้ข้อมูลและร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่างๆอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งเป็นการทำความเข้าใจให้กับนักวิจัยได้ทำความเข้าใจโจทย์วิจัยและดำเนินโครงการ เพื่อให้เกิดการศึกษาข้อมูลที่เป็นไปในทิศทางตามที่โครงการวิจัยกำหนด

ภาพที่ 3.4 : กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในชุมชนเข้าร่วมรับฟังรายละเอียดในการดำเนินโครงการวิจัย

ครั้งที่ 2 จัดขึ้นวันที่ 16-17 ธันวาคม 2558 จัดขึ้น ณ ที่ทำการสมาคมชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี มีผู้เข้าร่วม จำนวน 75 คน เพื่อเป็นการสรุปกิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมดของโครงการพร้อมทั้งให้สมาชิกในชุมชนแสดงความคิดเห็นต่อผลที่เกิดขึ้นและให้ข้อมูลเพิ่มเติมต่อประเด็นต่างๆเพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3.5 : กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านร่วมแสดงความคิดเห็นต่อผลที่เกิดขึ้นและให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินโครงการต่อไป

(3) การจัดเวทีเชิงปฏิบัติการ เพื่อประชุมทีมวิจัย, ชาวบ้านในชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการวิจัย ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดเวทีเชิงปฏิบัติการแต่ละเวที ดังนี้

- การจัดเวทีถอดบทเรียน เรื่อง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

กิจกรรมนี้จัดขึ้นในวันที่ 19-20 กันยายน 2558 ผู้เข้าร่วมจำนวน 60 คน ประกอบด้วย ผู้รู้และผู้ที่มีประสบการณ์ในการอพยพย้ายถิ่น, ผู้นำชุมชน, ผู้นำศาสนา, กลุ่มคนวัยหนุ่มสาวและสมาชิกในครอบครัวของผู้ที่มีประสบการณ์ในการอพยพย้ายถิ่นมาร่วมพูดคุยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบทั้งในด้านที่ดีและด้านไม่ดี ครอบคลุมทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม

การจัดเวทีถอดบทเรียนในครั้งนี้ มีเป้าหมายหลัก เพื่อเป็นการสรุปรวบรวม/สังเคราะห์ความรู้ในด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีเพื่อเป็น

ฐานข้อมูลที่เป็นความรู้ ในด้านทัศนคติและวิถีคิด/ของสมาชิกในชุมชน อันสามารถนำไปสู่การสังเคราะห์ที่เป็นระบบได้ต่อไป

ภาพที่ 3.6 : การจัดเวทีถอดบทเรียน

- การจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าเรื่อง “เราคิดอย่างไรต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ”

กิจกรรมนี้จัดขึ้นในวันที่ 30 -31 มกราคม 2559 ณ ที่ทำการสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี มีผู้เข้าร่วมจำนวน 48 คน เป็นการจัดเวทีโดยเชิญผู้เฒ่าในชุมชนมาเล่าเรื่องที่คนในชุมชนไม่ค่อยมีโอกาสรับรู้ข้อมูลแล้ว เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี รวมทั้งการอพยพไปหางานทำยังต่างถิ่นของชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีในอดีต

ผลที่เกิดขึ้นเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งปัญหา ความร่วมมือและความประทับใจในความเป็นชุมชนของตนเอง โดยผู้เฒ่าก็จะดีใจเพราะได้มีโอกาสมาเล่าเรื่องให้ลูกหลานฟัง ในขณะที่คนรุ่นหลังก็มีความประทับใจในเรื่องราวที่ปู่ย่าตายายของตนเล่าให้ฟัง และประเด็นที่สำคัญยิ่งของกิจกรรมนี้ก็คือ การสร้างกระบวนการในการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาของกลุ่มคนต่างวัยกัน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง และคนต่างชุมชนด้วย ตลอดจนสามารถรักษาชุมชนให้สามารถคงอยู่และสืบทอดตัวเองได้อย่างเหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

- การจัดเวทีสังเคราะห์ “ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี”

ภาพที่ 3.7 : ชาวประมงพื้นบ้านให้ความสนใจเข้าร่วมการสังเคราะห์ความรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี”

กิจกรรมนี้จัดขึ้นในวันที่ 23-24 กุมภาพันธ์ 2559 ณ บ้านปาตานูดี ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี มีผู้เข้าร่วมจำนวน 34 คน เป็นการจัดเวทีที่เป็นการสรุปและรวบรวมข้อมูลแล้วนำไปสู่การสังเคราะห์ความรู้เพื่อการสร้างความรู้ให้ชุมชนเกิดการนำไปปรับใช้ โดยทางทีมวิจัยได้มีการประสานทีมที่ปรึกษาโครงการและนักวิชาการที่มีความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและสามารถช่วยยกระดับจากข้อเท็จจริงต่างๆในพื้นที่เป็นองค์ความรู้ เพื่อให้ข้อมูลมีความหมายมากพอที่จะบอกได้ว่าปรากฏการณ์ที่เราเห็นนั้นหมายถึงอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร

(4) การจัดประชุมสรุปผลและอภิปรายผล เป็นการติดตามผลการศึกษาข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยทั้งหมด เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลที่เกิดขึ้นจากที่ได้ดำเนินโครงการมา รวมทั้งเป็นการวางแผนการดำเนินงานและร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำงานปัจจุบัน มีการจัดเวทีประชุม 2 เวทีประกอบด้วย

- การจัดประชุมสรุปผลการปฏิบัติการในระหว่างการวิจัย

ตลอดระยะเวลาโครงการได้มีการจัดกิจกรรมขึ้น 2 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 จัดขึ้น 2 วัน คือ วันที่ 17-18 ตุลาคม 2558 ณ หมู่ 3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี มีผู้เข้าร่วม จำนวน 46 คน

ภาพที่ 3.8 : ในการจัดประชุมสรุปผลการปฏิบัติการในระหว่างการวิจัย กลุ่มผู้หญิงในชุมชนได้เข้าร่วมเพื่อนำเสนอความคิดเห็นต่อโครงการวิจัย

ครั้งที่ 2 จัดขึ้นในวันที่ 19 มีนาคม 2559 ณ บ้านปาดานูดี หมู่ 3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
มีผู้เข้าร่วม จำนวน 48 คน

ภาพที่ 3.9 : ทีมวิจัยชาวบ้านสรุปผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการเพื่อให้สมาชิกชาวประมงพื้นบ้านได้
ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดประชุมเป็นการติดตามผลการศึกษาข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยทั้งหมด เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลที่เกิดขึ้นจากที่ได้ดำเนินโครงการมาระยะหนึ่งแล้ว เช่น การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติการวิจัย ภายหลังจากการศึกษาข้อมูลข้างต้นแล้ว ทีมวิจัยก็นำข้อมูลดังกล่าวมาสรุปรวบรวม และวิเคราะห์ว่า ข้อมูลดังกล่าวนั้นครบถ้วนตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาหรือไม่ มีประเด็นใดที่ต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และข้อมูลที่รวบรวมมาได้นั้นสามารถสื่อสารให้คนอื่น ๆ เข้าใจมากน้อยแค่ไหน โดยให้ที่ประชุมเสนอความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การปรับแก้ไขเนื้อหา

- **การจัดเวทีอภิปรายผลงานวิจัย** จัดขึ้นในวันที่ 9-10 เมษายน 2559 ณ ที่ทำการสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี มีผู้เข้าร่วมจำนวน 72 คน เป็นการนำเสนอผลงานวิจัยสู่สาธารณชน รวมทั้งผลักดันให้ผลการวิจัยเกิดการขยายผลต่อไป

ภาพที่ 3.10 : ทีมวิจัยชาวประมงพื้นบ้านจัดเวทีอภิปรายผลงานวิจัยเพื่อให้เกิดการขยายผลงานวิจัยต่อไป

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวการสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อเป็นแนวทางการสนทนาหรือเพื่อการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยมีทั้งหมด 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ 2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี และ 3) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนตนเอง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทีมวิจัย

ในช่วงของการศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาข้อมูลต่างๆตามแผนงาน ทีมวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่รวบรวมได้ในประเด็นต่าง ๆ นั้นพอเพียงหรือไม่ ต้องรวบรวมข้อมูลอะไรเพิ่มเติมอีก ข้อมูลต่างๆควรจะเชื่อมโยงกันอย่างไร และมีความหมายอย่างไร ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามการวิจัยให้ชัดเจนที่สุด ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวหากช่วงใดมีข้อมูลสำคัญหรือข้อมูลมีความซับซ้อนมากก็จะเชิญผู้ประสานงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอำเภอปัตตานีเข้าร่วมด้วย

ในช่วงของการปฏิบัติการกิจกรรมต่างๆ ทางทีมวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์ถอดบทเรียนจากการดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรม เพื่อให้เห็นจุดแข็งและจุดอ่อนของการดำเนินงาน รวมทั้งเงื่อนไขที่ทำให้เกิดผลลักษณะดังกล่าว เพื่อปรับการดำเนินโครงการให้ได้ผลมากที่สุด และเพื่อเป็นความรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป

3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วม

ทีมวิจัยได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ภาควิชาการ เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย เพื่อให้ได้ความหมายของข้อมูลที่ชัดเจนมากที่สุด และทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของเรื่องราวที่ศึกษาได้ โดยในทางแรกจะใช้เวทีชุมชนที่จัดอยู่แล้วทั้งหมด 3 ครั้งให้ชาวบ้านร่วมวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละช่วงของกิจกรรมที่ทีมวิจัยรายงานข้อมูลให้ที่ประชุมทราบ ในอีกทางหนึ่ง ทีมวิจัยได้จัดเวทีเฉพาะสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องมาช่วยกันถอดบทเรียนและร่วมเรียนรู้สิ่งที่ได้จากการจัดกิจกรรมสำคัญต่างๆ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ศึกษากรณี ชุมชนประมงพื้นบ้านบางแห่งของจังหวัดปัตตานี สัญญาเลขที่ RDG58S0026 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาในการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนระหว่างกลุ่มคนต่างๆในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนตนเองอันจะนำไปสู่การร่วมกันเรียนรู้และปรับใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมต่อไป ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาสามารถสรุปได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

4.1 บริบทพื้นที่ศึกษา

4.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

4.2.1 กรณีตัวอย่างการสัมภาษณ์เจาะลึก

4.2.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียของสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี

4.3 กระบวนการเรียนรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี

โดยมีเนื้อหาดังนี้

4.1 บริบทพื้นที่ศึกษา

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ศึกษา

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษาเป็นจำนวนทั้งสิ้น 5 หมู่บ้าน อยู่ในพื้นที่ของอำเภอหนองจิก จ.ปัตตานี จำนวน 1 หมู่บ้าน คือ บ้านคันหยงเปาว์ ม.4 ต.ท่ากำชำ และอำเภอยะหริ่ง จ. ปัตตานี จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกำปงบูดี ม.1 ต.แหลมโพธิ์ บ้านตะโละสมิแล ม.2 ต.แหลมโพธิ์ บ้านปาตาบูดี ม.3 ต.แหลมโพธิ์ และบ้านปาตา ม.1 ต.ตะโละกาโปร์ รายละเอียดที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของแต่ละหมู่บ้าน มี ดังนี้

4.1.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านต้นหยงเปาว์ ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

หมู่บ้านต้นหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี เป็นชุมชนที่มีอายุมากกว่า 200 ปี ผู้อาวุโสในชุมชนได้เล่าว่า คนแรกที่มาตั้งหมู่บ้าน คือ ชาวประมงจากรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เข้ามาจับปลาแล้วใช้แหลมต้นหยงเป็นที่พักชั่วคราวเป็นประจำ บางครั้งก็อยู่ไม่กี่วัน ต่อมาเห็นว่าอยู่ที่แหลมนี้อย่างถาวรดีกว่ากลับไปกลับมา จึงได้ตั้งรกรากอยู่ที่แหลมนี้เป็นการถาวร โดยได้ชักชวนให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านมาอยู่ด้วย ต่อมาได้มีชาวจีนอพยพมาอยู่ด้วย แต่ในที่สุดชาวจีนก็ได้อพยพออกจากหมู่บ้านไป คงเหลือเพียงครอบครัวเดียวในปัจจุบัน

หมู่บ้านต้นหยงเปาว์ มาจากคำว่า “ต้นหยง” ซึ่งแปลว่าแหลมและคำว่า “เปาว์” ซึ่งแปลว่ามะม่วง ต้นหยงเปาว์ จึงมีความหมายว่า “แหลมมะม่วง” ที่มาของชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ได้รับการบอกเล่าว่าในอดีตหมู่บ้านแห่งนี้มีต้นมะม่วงใหญ่อยู่เป็นจำนวนมากอยู่บนแหลมแห่งนี้ ต่อมาจึงกลายเป็นเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านต้นหยงเปาว์” มีประชากรทั้งหมด

ประชากรที่อาศัยอาศัยในหมู่บ้านมีจำนวน 283 ครอบครัว หรือ 2,110 คน ประชากรที่นี้ทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมงและรับจ้างทั่วไป และมีบางครอบครัวที่ไปทำงานในต่างจังหวัดหรือประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย

หมู่บ้านต้นหยงเปาว์ ตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่งของอ่าวปัตตานี มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอ่าวปัตตานี

ทิศใต้ ติดต่อกับพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ มีแนวคลองต้นหยงเปาว์คั่นระหว่างหมู่บ้านและป่าชายเลน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับหมู่บ้านแคนา ตำบลบางเขา อำเภอหนองจิก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับหมู่บ้านบางราพา ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก

สภาพทั่วไปของพื้นที่ในหมู่บ้าน ทางด้านทิศตะวันออกจะเป็นพื้นที่ว่างเปล่าและสวนมะพร้าว ทางด้านทิศเหนือเป็นหาดทราย สวนมะพร้าว พื้นที่ว่างเปล่าและพื้นที่นาทุ่ง ทางด้านตะวันตกเป็นพื้นที่นาทุ่ง และพื้นที่ป่าปลูก ส่วนทางด้านทิศใต้เป็นที่ตั้งชุมชน(สุวิมล พิริยธนาลัย, 2546: 76-77) มีระยะห่างไกลจากตัวเมืองปัตตานี ประมาณ 17.5 กิโลเมตร สามารถเดินทางมาด้วยรถยนต์มีถนนลาดยางตลอดสาย

4.1.1.2 ข้อมูลพื้นฐานของบ้านกำปงบูดี หมู่ 1 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

บ้านกำปงบูดี แต่เดิมมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่หมู่ 2,3 (ในปัจจุบัน) การตั้งชื่อหมู่บ้านอาศัยภูมิประเทศเป็นหลัก กล่าวคือ พื้นที่ลักษณะเป็นแหลมยื่นออกไปในทะเล และที่บริเวณแหลมมีต้นโพธิ์ขึ้นอยู่ ต้นใหญ่มาก ชาวบ้านที่อพยพมาอยู่ใหม่ๆ เรียกกันติดปากว่า แหลมโพธิ์ ซึ่งคำว่า “โพธิ์” ภาษาอิสลามว่า “บูดี” บ้านแหลมโพธิ์ คือ บ้านบูดี ต่อมาเมื่อมีการแบ่งแยกหมู่บ้านออก (เพื่อสะดวกในการปกครอง) บ้านบูดีได้แบ่งออกเป็นบ้านปาดานูดี และบ้านตะโละสะมิแล บ้านบูดีเดิมก็ตั้งชื่อใหม่ว่า “บ้านกำปงบูดี” ซึ่งยังคงความหมายเดิมว่า “ต้นโพธิ์” อยู่นั่นเอง (กำปง แปลว่า บ้าน, บูดี แปลว่าต้นโพธิ์) (กศน.ตำบลแหลมโพธิ์)

หมู่บ้านบ้านกำปงบูดี มี อาณาเขตติดต่อกับ

ทิศเหนือ จด บ้านปาดานูดีและอ่าวไทย หมู่ที่ 3 ตำบลแหลมโพธิ์

ทิศใต้ จด อ่าวบางปู (ทะเลใน)

ทิศตะวันออก จด บ้านตะโละสะมิแล หมู่ที่ 2 ตำบลแหลมโพธิ์

ทิศตะวันตก จด อ่าวไทยและอ่าวบางปู

บ้านกำปงบูดี หมู่ที่ 1 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอยะหริ่งประมาณ 15 กิโลเมตร ที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นแหลมยื่นออกไปในอ่าวไทย เลียบตรงข้ามชายฝั่งปัตตานีประมาณ 30 กิโลเมตร มีทะเลล้อมรอบทั้งสองด้าน และมีเนื้อที่ทั้งหมด 3,425 ไร่ พื้นที่การเกษตร 507 ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีสภาพพื้นที่เป็นแหลมดินทราย ไม่มีนาข้าว ปลูกมะพร้าวและทำอาชีพประมง(เรือเล็ก) ราษฎรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม 100% และราษฎรบางส่วนได้ไปขายแรงงานต่างประเทศ (มาเลเซีย)

4.1.1.3 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านตะโละสะมิแล หมู่ที่ 2 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

บ้านตะโละสะมิแล หมู่ที่ 2 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี หมู่บ้านนี้เพิ่งแยกออกมาจากบ้านบูดี (หมู่ที่ 1) ในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ.2524 เมื่อแยกหมู่บ้านแล้วได้ตั้งชื่อบ้านตามที่เล่าสืบต่อกันถึงประวัติหมู่บ้านว่า เดิมที่ชุมชนนี้ เป็นชายฝั่งทะเลที่มีสัตว์ทะเลชุกชุมมาก โดยเฉพาะปลาตุ๊กทะเลมีมากมายทำให้ราษฎรชุมชนนี้ ทำมาหากินอย่างอุดมสมบูรณ์ เมื่อมีการแบ่งหมู่บ้านอาศัย ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามที่เล่าต่อกันมาคือบ้านตะโละสะมิแล หรือชาวบ้านเรียกว่า อ่าวปลาตุ๊ก (คำว่าตะโละ แปลว่าอ่าว) จัดตั้งปี พ.ศ.2524 จัดตั้ง/แยกมาจาก บ้านบูดี หมู่ที่ 1 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

บ้านตะโละสะมิแล หมู่ที่ 2 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอยะหริ่งประมาณ 18 กิโลเมตร ที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นแหลมยื่นออกไปในอ่าวไทย เลียบตรงข้ามชายฝั่งปัตตานี ประมาณ 30 กิโลเมตร มีทะเลล้อมรอบทั้งสองด้านและมีเนื้อที่ทั้งหมด 983 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 15 ไร่

หมู่บ้านตะโละสะมิแล มีอาณาเขตติดต่อกับ

ทิศเหนือ จด บ้าน อ่าวไทย

ทิศใต้ จด บ้าน อ่าวบางปู (ทะเลใน)

ทิศตะวันออก จด บ้าน คาโต๊ะ หมู่ที่ 4 ตำบลแหลมโพธิ์

ทิศตะวันตก จด บ้าน กำปงบูดี, ปาตาบูดี หมู่ที่ 1, 3 ตำบลแหลมโพธิ์

บ้านตะโละสะมิแล มีทะเลล้อมรอบ โดยทั่วไปจะมี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน และฤดูฝน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของตำบลแหลมโพธิ์มีลักษณะภูมิประเทศแยกออกได้ตามสภาพพื้นที่ได้ 2 ลักษณะคือ

1. ป่าชายเลน เป็นป่าไม้โกงกางเป็นแนวยาวขนานหมู่บ้าน
2. ที่ราบ – ที่สูงริมฝั่งทะเล ลักษณะดินเป็นดินทรายถึงทรายจัด เป็นที่ตั้งบ้านเรือนและปลูกต้นไม้บางชนิด เช่น มะพร้าว ทับทิม มะม่วงหิมพานต์ มะม่วง ฯลฯ

ประชากรบ้านตะโละสะมิแล นับถือศาสนาอิสลาม 100% มีครัวเรือนทั้งสิ้น 102 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 665 คน

บ้านตะโละสะมิแล มีทะเลล้อมรอบ และชาวบ้านมีอาชีพประมง การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านตะโละสะมิแลในอดีตจึงเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณริมทะเล เพราะมีความสะดวกต่อการประกอบอาชีพ ส่วนในปัจจุบันหมู่บ้านตะโละสะมิแลมีประชากรเพิ่มขึ้นและมีถนนสายหลักและถนนสายย่อยเป็นจำนวนมาก ทำให้ในระยะหลังมานี้ชาวบ้านนิยมที่จะตั้งบ้านเรือนชิดตามแนวถนนมากขึ้น

4.1.1.4 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านปาตาบูดี หมู่ที่ 3 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

หมู่บ้านนี้แยกออกมาจากบ้านบูดี (หมู่ที่ 1 ในปัจจุบัน) เมื่อ พ.ศ.2526 เมื่อแยกแล้ว ตั้งชื่อหมู่บ้านตามลักษณะภูมิประเทศ ที่ปรากฏ คือ มีลักษณะเป็นแหลมยื่นออกไปในทะเลและที่ปลายแหลมมีต้นโพธิ์ต้นใหญ่ขึ้นอยู่ ตอนที่หมู่บ้านเดิมก็ชื่อว่า บ้านบูดี ซึ่งมาจากคำติดปากที่ชาวบ้านเรียก เพราะคำว่าบูดี แปลว่าต้นโพธิ์ เมื่อแยกหมู่บ้านออกมาจึงยังคงใช้ชื่อตามความหมายเดิมว่า บ้านปาตาบูดี (จัดตั้ง วันที่ – เดือน – ปี พ.ศ.2526 จัดตั้ง/แยกมาจาก บ้านบูดี หมู่ที่ 1 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นแหลมยื่นออกไปในอ่าวไทย เลียบตรงข้ามชายฝั่งปัตตานี ประมาณ 30 กิโลเมตร มีทะเลล้อมรอบทั้งสองด้าน บ้านปาตาบูดี มีทะเลล้อมรอบ โดยทั่วไปจะมี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน และ ฤดูฝน และมีเนื้อที่ทั้งหมด 3,425 ไร่

หมู่บ้านปาตาบูดี มีอาณาเขตติดต่อกับ

ทิศเหนือ จด บ้าน อ่าวไทย

ทิศใต้ จด บ้าน กำปงบูดี หมู่ที่ 1 ตำบลแหลมโพธิ์

ทิศตะวันออก จด บ้าน ตะโละสะมิแล หมู่ที่ 2 ตำบลตะโละกาโปร์

ทิศตะวันตก จด บ้าน กำปงบูดีและอ่าวไทย หมู่ที่ 1 ตำบลแหลมโพธิ์

บ้านปาตาบูดี เป็นพื้นที่ที่มีสภาพพื้นที่เป็นแหลม ดินทราย ไม่มีนาข้าว ปลูกมะพร้าวและทำอาชีพประมง(เรือเล็ก) ราษฎรส่วนใหญ่ร้อยละ 90 เชื้อสายจีน นับถือศาสนาอิสลาม และราษฎรบางส่วนได้ไปขายแรงงานในต่างประเทศ (มาเลเซีย)

4.1.1.5 ข้อมูลพื้นฐานของบ้านปาตา หมู่ 1 ตำบลตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

บ้านปาตา หมู่ 1 ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลตะโละกาโปร์ มีชายหาดตะโละกาโปร์เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ในเขตพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบดินปนทรายและพื้นที่บางส่วนติดต่อกับทะเลอ่าวไทย ก่อให้เกิดอาชีพทำการประมงขนาดเล็ก ทำให้มีทรัพยากรสัตว์น้ำค่อนข้างอุดม เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำจืดได้แก่ ลำห้วย , ลำน้ำ / บึง, หนอง / ฝาย / สระน้ำ / และประปาหมู่บ้าน (องค์การบริหารส่วนตำบลตะโละกาโปร์)

โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่นๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ อ่าวไทย

ทิศใต้ ติดกับ เทศบาลตำบลยะหริ่ง

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลคลองคำ อำเภอยะนิง

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลแหลมโพธิ์

หมู่บ้านปาตาเป็นชุมชนที่มีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพอยู่ติดกับทะเล ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก ซึ่งเครื่องมือประมงที่นิยมใช้ในปัจจุบันคือ อวนปู, อวนกุ้ง, อวนปลาหลังเขียว, อวนปลากระบอก, อวนปลาทุ, เบ็ดราวปลาอินทรี, อวนปลาทรายและลอบหมึก

หมู่บ้านบ้านปาตา มีจำนวน 497 ครัวเรือน มีประชากร 2,587 คน ชาย 1,304 คน หญิง 1,283 คน

4.1.2 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา

เนื่องจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีทั้ง 3 ชุมชนดังกล่าว ตั้งอยู่ในพื้นที่ จ.ปัตตานี มีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพอยู่ติดกับทะเล ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงแบบพื้นบ้านเป็นหลัก มีการใช้ภูมิปัญญาชุมชนในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติมีความคล้ายคลึงกันในด้านต่างๆ คือ

4.1.2.1 อาชีพ

ชุมชนในพื้นที่เป้าหมายเป็นชุมชนที่มีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพอยู่ติดกับทะเล ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงแบบพื้นบ้านเป็นหลัก

ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

(1) ชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่มีเรือและเครื่องยนต์ ชาวประมงพื้นบ้านกลุ่มนี้จะใช้ภูมิปัญญาและทักษะความสามารถพิเศษเฉพาะบุคคลในการจับสัตว์น้ำและพืชพรรณที่อยู่ในอ่าวและป่าชายเลน เช่น การงมหอยด้วยมือเปล่า จับกุ้งด้วยมือเปล่า หาสาหร่ายพรรณนางในอ่าวปัตตานี ใช้แหกุ้งจับกุ้งตามแนวลำคลองและริมฝั่งทะเล หาหอยเสียบตามชายฝั่งทะเล เป็นต้น

(2) ชาวประมงพื้นบ้านที่มีเรือแต่ไม่มีเครื่องยนต์ เรือที่ใช้มักเป็นเรือพายเรือแจว หากินอยู่ในอ่าวในลำคลองตามป่าชายเลน ใช้เครื่องมือประมงแบบง่ายๆ เลือกรับสัตว์น้ำที่โตได้ขนาด ตามฤดูกาล ใช้ปริมาณเครื่องมือประมงไม่มากนักในการจับสัตว์น้ำ เช่น ลอบปลาเก๋า แหปลากระบอก แร้วปูดำ เป็นต้น

(3) ชาวประมงพื้นบ้านที่มีเรือและเครื่องยนต์ เรือที่ใช้จะมีขนาดความยาวตั้งแต่ 5-12 เมตร ใช้เครื่องยนต์มีกำลังไม่เกิน 150 แรงม้า ใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำตามฤดูกาล จับสัตว์น้ำที่โตได้ขนาด ไม่ใช่เครื่องมือที่ทำลายล้าง (เป็นกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่มีจำนวนมากที่สุดในจังหวัดปัตตานี)

เรือประมง แบ่งได้เป็น 3 ประเภท

(1) เรือใช้เครื่องยนต์แบบหางยาวขนาดกลาง

เรือมีขนาดความยาวประมาณ 8-12 เมตร ส่วนที่กว้างที่สุดของเรือประมาณ 1.5 เมตร เป็นเรือที่มีขนาดใหญ่กว่าเรือประเภทอื่นๆ ที่มีใช้ในอ่าวปัตตานี และบริเวณใกล้เคียง ใช้เครื่องยนต์ประกอบเรือขนาด

กำลัง 10-15 แรงม้า วางตั้งลงไปบริเวณท้ายเรือ การบังคับทิศทางจะบังคับโดยตรงจากหางเสือและใบพัด เรือประเภทนี้ใช้ประกอบเครื่องมือที่หาลงออกไปจากชายฝั่งหรือใช้ประกอบอาชีพประมงในอ่าวไทย

(2) เรือใช้เครื่องยนต์แบบหางยาวขนาดเล็ก

เป็นเรือที่มีจำนวนและการใช้งานกันมากที่สุดในอ่าวปัตตานีเนื่องจากมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ประหยัดน้ำมัน และมีความคล่องตัวในการใช้งาน เหมาะแก่การใช้ประกอบเครื่องมือประมงจับสัตว์น้ำ บริเวณในอ่าว ชายฝั่ง และในลำคลองสายใหญ่ๆ เรือมีความยาวทั้งลำประมาณ 7-10 เมตร ใช้เครื่องยนต์จัดวางไว้บริเวณท้ายเรือเช่นกัน แต่กำลังของเครื่องยนต์จะต่ำกว่าเรือที่ใช้เครื่องยนต์แบบหางยาวขนาดกลาง คือ เครื่องยนต์จะมีขนาดกำลังประมาณ 6-9 แรงม้า เรือประเภทนี้มีใช้ประกอบการในทุกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ ชาวประมงใช้ประกอบเครื่องมือประมงชนิดต่างๆ เช่น อวนลอยกุ้ง อวนลอยปลากระบอก อวนลอยปลาทราย ไซปลาเก๋า อวนลอยปลาทุ และเบ็ดราว เป็นต้น

(3) เรือพายหรือเรือแจว

มีลักษณะเรือคล้ายกับเรือใช้เครื่องยนต์แบบหางยาวขนาดเล็ก แต่มีขนาดเล็กกว่าเรือหางยาวขนาดเล็ก และไม่มีเครื่องยนต์ประกอบการขับเคลื่อนแต่จะใช้การพายหรือแจวแทน ความยาวของเรือประเภทนี้ ประมาณ 4-6 เมตร ส่วนใหญ่ชาวประมงใช้เรือชนิดนี้จับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งน้ำตื้นและในลำคลองที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้าน มีมากในหมู่บ้านต่างๆ เป็นต้นบริเวณกันอ่าวปัตตานี และในแม่น้ำยะหริ่ง เช่น บ้านบางปู กำปงนูดิ และบ้านดาโต๊ะ ชาวประมงนิยมใช้เรือพายและเรือแจวประกอบเครื่องมือประมงชนิดต่างๆ เช่น แร้วปูดำ แห ฉมวก เบ็ดตกปลา อวนลอยกุ้ง และอวนลอยปลากระบอก เป็นต้น

เครื่องมือประมง

ในส่วนของเครื่องมือประมงนั้น ส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีลักษณะเด่น คือ

- ลักษณะของตาอวนที่มีขนาดใหญ่เพียงพอที่สัตว์น้ำขนาดเล็กสามารถหลุดรอดไปได้และมีโอกาสเจริญเติบโตจนเป็นตัวเต็มวัยก่อน
- เครื่องมือประมงที่ชาวประมงพื้นบ้านใช้จะหมุนเวียนไปตามฤดูกาล เช่น เมื่อหมดช่วงฤดูกุ้งก็จะหมุนเวียนไปทำอวนปู ซึ่งจะทำให้สัตว์น้ำประเภทกุ้งได้มีโอกาสฟื้นตัว เพาะฟักตัวเองได้
- การเข้าถึงทรัพยากรสัตว์น้ำของชาวประมงพื้นบ้านขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางธรรมชาติ เช่น คลื่นลม กระแสน้ำ ฯลฯ เพื่อให้ท้องทะเลได้มีโอกาส ฟื้นตัวและผลิตสัตว์น้ำขึ้นทดแทนสัตว์น้ำที่ถูกจับไปได้

4.1.2.2 ต้นทุนทางสังคมของชุมชน

(1) ต้นทุนทางสังคมในเรื่องฐานทรัพยากร เช่น ป่าชายเลนรอบๆชุมชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อชุมชนมาก เช่น ป่าชายเลนจะช่วยเป็นแหล่งกักเก็บมลพิษ แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน แหล่งอาหารของสัตว์น้ำและช่วยเพิ่มความหลากหลายของทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของสัตว์น้ำ ทำให้ชุมชนสามารถจับสัตว์น้ำได้ในแต่ละวันเพิ่มขึ้น มีรายได้มากขึ้นและส่งผลต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของชาวบ้าน

(2) ต้นทุนทางสังคมในเรื่องการดำรงชีวิตและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การประกอบอาชีพประมงของชาวบ้านในชุมชนไม่สามารถประกอบอาชีพได้เพียงลำพังเนื่อง จากการออกทะเลเพื่อไปจับสัตว์น้ำ ชาวประมงจะมีการถามไถ่พื้นที่ในการจับสัตว์น้ำจากเพื่อนบ้าน เพื่อไปวางอวนในบริเวณดังกล่าวโดยลักษณะการวางอวนของชาวบ้านจะวางอวนในบริเวณใกล้เคียงกันและจะใช้สิทธิการมาก่อนได้วางอวนก่อนโดยจะไม่แย่งพื้นที่วางอวนซึ่งทำให้เกิดปัญหาขึ้นในภายหลัง เช่น อวนทับกัน แต่ชาวบ้านจะมีการแบ่งพื้นที่ให้ผู้อื่นได้มีบริเวณในการวางอวนด้วย

นอกจากนี้แล้วความสามัคคีและความร่วมมือของชุมชนก็เป็นต้นทุนทางสังคมอีกประการหนึ่ง โดยชาวบ้านจะมีความสามัคคีและช่วยเหลือกันในการทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน เช่น กิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำซึ่งไม่สามารถทำได้เพียงลำพังแต่ต้องอาศัยความร่วมมือกันของชุมชนเพื่อให้กิจกรรมบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ในขณะเดียวกันเมื่อเพื่อนบ้านหรือผู้ที่ทำประมงในหมู่บ้านข้างเคียงเกิดเครื่องยนต์เสียหรือเรือจมในขณะที่ไปออกทะเล ชาวประมงพื้นบ้านด้วยกันก็จะไม่นิ่งเฉยหรือไม่สนใจแต่จะให้การช่วยเหลืออย่างเต็มที่โดยการช่วยซ่อมเครื่องยนต์ การลากเรือเข้าสู่ฝั่ง หรือแม้กระทั่งในขณะวางอวน เมื่ออวนเกิดสูญหายหรือถูกเรือขนาดใหญ่ เช่น เรืออวนรุน เรืออวนลาก ลากอวนไป ชาวบ้านก็จะมีการบอกต่อกันในกรณีที่อวนสูญหายเนื่องจากอวนทับกัน ชาวบ้านก็จะมีการเจรจาตกลงกันเอง โดยจะมีการแบ่งสัตว์น้ำที่ได้มาและมีการชดเชยอวนคืนให้กับผู้ที่เสียหาย แต่ในกรณีที่เครื่องมือถูกเรืออวนลาก ลากไปชาวบ้านจะเจ้าของอวนเองก็จะพยายามติดต่อเจ้าของเรือเมื่อมาเจรจาตกลงให้มีการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น

นอกจากนั้นแล้วความเป็นชุมชนประมงพื้นบ้านที่ได้ผ่านปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพมากมายทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจต่อสภาพความลำบากของพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านด้วยกัน ก็ให้การช่วยเหลือผู้ที่ลำบากกว่า เช่น ครอบครัวชาวประมงพื้นบ้านที่มีฐานะยากจน ไม่มีทุนในการสร้างเครื่องมือและเรือ ชาวบ้านก็จะให้การช่วยเหลือโดยการรับไปเป็นลูกเรือเพื่อให้เขามีโอกาสมีรายได้และมี

ความรู้ในการทำประมงและสามารถสร้างอาชีพเป็นของตนเองได้ในอนาคต และขณะเดียวกันในชุมชนถึงแม้จะมีการจับสัตว์น้ำเพื่อขายเป็นหลักและเพื่อยังชีพบ้างเป็นบางส่วนแต่ชาวบ้านก็จะมีการแบ่งปันสัตว์น้ำที่จับได้ให้กับครอบครัวที่ไม่ได้ประกอบอาชีพประมงหรือครอบครัวที่ยากจนโดยไม่ได้หวังผลประโยชน์ใด ๆ เลย

(3) ต้นทุนทางคมในด้านปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนประมงพื้นบ้านบ้านในพื้นที่เป้าหมายได้มีการก่อตั้งมาเป็นเวลาช้านาน โดยจะมีผู้อาวุโสของชุมชนที่ถือได้ว่าเป็นครูภูมิปัญญาของชุมชนเนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ มาก่อนและมีการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของลูกหลานประมงพื้นบ้านมาอย่างยาวนานทำให้ผู้อาวุโสจึงเป็นผู้ที่ชุมชนให้การนับถือ ยกย่อง ซึ่งในการประกอบอาชีพของชุมชนนั้นเมื่อประสบปัญหาที่ไม่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนในยุคปัจจุบันก็จะมีการไปขอคำปรึกษาและเรียนรู้การเผชิญหรือการแก้ไขปัญหาจากผู้อาวุโสของชุมชนที่ใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมามาทั้งชีวิตในการให้บทเรียน คำสอนแก่คนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

นอกจากชุมชนจะมีผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้รู้ของชุมชนแล้ว ก็ยังมีปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และมีความชำนาญเกี่ยวกับวิถีชุมชน และการประกอบอาชีพของชุมชน ในการบอกต่อหรือให้ความรู้กับบุคคลอื่นเกี่ยวกับความเป็นชุมชนของตนเอง เช่น ความรู้ในเรื่องเครื่องมือในการประกอบอาชีพของชุมชนประมงพื้นบ้านว่าเป็นเครื่องมือทำมาหากินพร้อมๆ กับการอนุรักษ์ทรัพยากร ความถี่ในการจับสัตว์น้ำว่าในช่วงฤดูกาลการไหนเป็นช่วงของสัตว์น้ำอะไร และการดูลักษณะดินฟ้าอากาศก่อนไปทำการประมงซึ่งปราชญ์ชาวบ้านจะมีความรู้ ความชำนาญมากในเรื่องดังกล่าว

(4) ต้นทุนทางคมในด้านองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง

การรวมกลุ่มเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การเกิดสมาคมชาวประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ซึ่งเป็นองค์กรที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านที่ประสบความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ และได้มีการเรียกร้องสิทธิและความยุติธรรมให้กับถิ่นที่อยู่พี่น้องชาวประมงพื้นบ้าน จากเดิมที่หน่วยงานของรัฐไม่ค่อยให้ความสำคัญกับปัญหาที่ชาวบ้านประสบมากนัก ในปัจจุบันทางราชการก็จะให้ความสนใจมากขึ้น

4.1.2.3 ความเชื่อและการนับถือศาสนา

ชาวประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม มีระบบคุณค่าและความเชื่อในการจัดการทรัพยากรทางทะเลซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนร่วมที่ใช้ร่วมกัน ที่มีพื้นฐานความเชื่อทางศาสนา ความเคารพต่อส่วนร่วม เคารพต่อเพื่อนมนุษย์ และใช้ทรัพยากรเพื่อการยังชีพอย่างยั่งยืน โดยชุมชนเป็นแหล่งในการ

เผยแพร่วิถีชีวิตการเป็นชาวประมงที่ดี โดยการยึดหลักคำสอนตามศาสนาใช้ในการประกอบอาชีพโดยการไม่เบียดเบียนกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน

4.1.2.4 วัฒนธรรมและประเพณี

1) วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้ หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

ผู้คนในชุมชน มีวัฒนธรรมและประเพณีที่ได้รับอิทธิพลจากการเผยแพรศาสนาอิสลามส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่ง จากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมชาว ประเทศอินโดนีเซีย ผ่านมาทางประเทศมาเลเซีย หรือ บางครั้งก็เผยแพร่เข้ามาในพื้นที่โดยตรง โดยไม่ผ่านประเทศมาเลเซียก็มี จะเห็นได้จากการใช้ภาษา “มลายู” การแต่งกาย การดำเนินชีวิตที่มีแบบแผนหลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับคนในชุมชน ได้ข้อมูลการจัดงานประเพณีในรอบปี ประกอบด้วย

- ทำบุญประเพณี วันตรุษอีดิลฟิตรี
- วันตรุษอีดิลอัฎฮา (รายอฮัจยี)
- วันขึ้นปีใหม่ของอิสลาม
- ทำน้ำซอฟา(น้ำเพื่อรักษาโรค)
- วันเมาลิด (วันประสูติของท่านศาสดามูหัมหมัด)

● อีสรอฮ์-เมียะรอจ (การเดินทางในเวลากลางคืนของท่านศาสดามูหัมหมัด จากมัสยิดอัลหะ รอม นครมักกะฮ์ไปยังมัสยิดอัลอักซอ จากนั้นก็เดินทางขึ้นสู่ฟากฟ้าที่ละชั้นและก็เดินทางกลับสู่พื้นดินใช้ เวลาเพียง 1 คืนเท่านั้น)

- การถือศีลอดในเดือนที่ 9 ตามปฏิทินอิสลาม

***หมายเหตุ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามจะผันเปลี่ยนไปตามจันทรคติ

2) วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด

เมื่อก่อนที่ศาสนาอิสลามจะเข้ามานั้น คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีความเชื่อแบบงมงาย กระทั่ง ผู้คนเริ่มเข้าใจหลักศาสนาที่ถูกต้อง ความเชื่อดั้งเดิมที่ขัดกับหลักการจึงค่อยๆ หดความสำคัญ ลง การเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวบ้านก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเพณีที่สัมพันธ์กับอาชีพนั้นๆ สูญหายไป อย่างไรก็ดีตาม จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ให้ย้อนรำลึกถึงประเพณีเดิมๆ เมื่อครั้งอดีต พอประมวลได้ดังนี้

การทำข้าวเหนียวเหลืองในวันรับข้าวใหม่ เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของสมัยก่อนสำหรับจะเริ่มทำ กิจกรรมใหม่อะไรสักอย่างหนึ่ง เช่น การลงนาข้าว เป็นต้น

ประเพณีฉลองข้าวใหม่ เป็นประเพณีที่จัดหลังการเก็บเกี่ยวข้าวครั้งแรกของฤดูกาล โดยจัดเลี้ยง
ขนมจีน

ประเพณีรับมันเหลือง เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเมื่อเสร็จสิ้นจากการขุดมันเหลือง แล้วนำมันเหลืองที่
ได้มาเลี้ยงฉลองกัน

4.1.2.5 ปัญหาของชุมชนประมงพื้นบ้าน

สถานการณ์ปัจจุบันที่ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีเผชิญหน้าอยู่ ประกอบด้วย

(1) **ยาเสพติด** เป็นปัญหาที่กำลังระบอบอย่างหนักในกลุ่มเยาวชนวัยรุ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดน
ภาคใต้ เกิดจากการอยากรู้ อยากรลอง และคล้อยตามคำชักชวนของเพื่อนฝูง เมื่อเกิดการติดยาเสพติดก็
จำเป็นต้องหาเงินมาซื้อยา ประกอบกับที่ตัววัยรุ่นเองยังไม่มีการทำงาน จึงนำไปสู่การลักเล็กขโมยน้อย การ
จับปล้นทรัพย์สิน การทะเลาะเบาะแว้ง บางครอบครัวเกิดการแตกแยก บางคนก็โดนตำรวจจับ จึงเป็นมหันต
ภัยร้ายของสังคมในยุคปัจจุบัน

(2) **ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมง** อันเนื่องมาจากการพัฒนาเครื่องมือประมงสมัยใหม่
ขึ้นมา โดยใช้ลักษณะของการกวาดจับสัตว์น้ำไม่เลือกประเภทและไม่เลือกขนาด เช่น เครื่องมืออวนรุน
อวนลาก เครื่องมือคราดหอยประกอบเครื่องยนต์ และเครื่องมือประมงใหม่ที่กำลังเผชิญปัญหาอยู่ คือ
เครื่องมือลอบพับดักกุ้ง ส่งผลให้ระบบนิเวศน์และทรัพยากรทางทะเลถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก ทั้ง
ปะการังธรรมชาติ หล้าทะเล ฯลฯ พันธุ์สัตว์น้ำขนาดเล็กถูกจับก่อนวัยอันควร ชาวประมงพื้นบ้านใน
พื้นที่จังหวัดปัตตานีออกทำการประมงได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ เพราะทรัพยากรประมงและทรัพยากร
ชายฝั่งถูกทำลายจนอยู่ในภาวะวิกฤต จากสภาพความอุดมสมบูรณ์ที่ลดลง และความต้องการที่จะแสวงหา
รายได้ในการดำเนินชีวิตอยู่ ทำให้ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านดังกล่าวต้องมีการปรับตัวแสวงหาทางเลือก

(3) **ด้านเศรษฐกิจ** จากการใช้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสูงในการจับสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้นใน
ปัจจุบัน ย่อมส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของชาวประมงพื้นบ้าน เพราะเครื่องมือต่างๆ เหล่านั้นมีผล
ทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถจับสัตว์น้ำได้ ซึ่งมีผลต่อรายได้
และความเป็นอยู่ของครอบครัว จนทำให้ชาวประมงพื้นบ้านมีฐานะยากจนลง ประกอบกับปัจจัยการผลิตที่
มีราคาสูงขึ้น ทั้ง เครื่องมือประมง อุปกรณ์ในการซ่อมแซมเรือ แต่รายได้ที่ชาวประมงพื้นบ้านได้รับจากการ
ขายสัตว์น้ำน้อยลงจากการถูกกดขี่ข่มเหงจากพ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้ชาวประมงพื้นบ้านเกิดหนี้สินในการ
ลงทุนซื้อเครื่องมือประมง และก็ไม่สามารถหาเงินมาชดเชยหนี้สินดังกล่าวได้

(4)การอพยพไปขายแรงงานที่ประเทศมาเลเซีย การหลั่งไหลของกลุ่มคนวัยหนุ่มสาว คนวัยทำงาน ทั้งหญิงและชายจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ได้อพยพไปทำงานที่มาเลเซียมากขึ้น เนื่องจากเห็นผู้ที่ประสบผลสำเร็จจากการไปขายแรงงาน จนในชุมชนแทบจะมีกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวที่สืบทอดอาชีพประมงพื้นบ้านต่อจากพ่อแม่แล้ว เนื่องจากการไปทำงานที่มาเลเซียมีรายได้ดี ไม่ต้องเรียนรู้ทักษะมากมายก็สามารถทำงานได้เลย แต่มีปัญหาที่ตามมา คือ ผู้ที่ย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซียส่วนใหญ่ ได้ใช้เพียงหนังสือเดินทางนักท่องเที่ยว ไม่มีใบอนุญาตทำงาน (Work Permit) ส่งผลให้แรงงานเหล่านี้ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและสิทธิในด้านต่างๆที่รัฐให้บริการ อีกทั้งคนที่ประสบผลสำเร็จก็จะกลับมาพร้อมยาเสพติด เนื่องจากการทำงานต้องใช้แรงงานค่อนข้างหนักไม่มีเวลาพักผ่อน จึงหันไปใช้ยาเสพติดเพื่อหาทางออกให้กับปัญหา และสำหรับผู้ปกครองที่สนับสนุนลูกหลานไปทำงานเป็นแรงงานในร้านค้าย่ำกึ่ง ก็จะฝากความหวังไว้กับลูกหลานในการที่จะกลับมาเปิดร้านอาหารเป็นของตนเอง ในบางคนที่สามารถนำรายได้กลับมาให้พ่อแม่สร้างบ้านก็จะแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จจากการไปขายแรงงาน แต่ทั้งนี้มันกลับทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปด้วย เพราะเด็กที่ประสบผลสำเร็จจะกลายเป็นใหญ่ในบ้าน เพราะเขาเป็นคนหารายได้ มาเลี้ยงครอบครัว ทำให้พ่อแม่ไม่มีบทบาทในการตัดสินใจกระทำใดๆอีก อีกทั้งพวกเขาก็จะไม่เชื่อฟังพ่อแม่อีกต่อไป

4.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

สำหรับชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีแล้ว ความยากจนและการว่างงานเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการตัดสินใจอพยพย้ายถิ่นไปเป็นแรงงานรับจ้าง ดังนั้น ความคาดหวังของสมาชิกในครอบครัวของผู้ที่อพยพไปเป็นแรงงานรับจ้าง ก็คือ การมีงานทำ มีรายได้กลับมาจุนเจือครอบครัวของตนเองที่ชุมชนต้นทาง จากผลการศึกษาที่ได้กล่าวถึงข้างต้น พบว่า การอพยพไปทำงานทำที่ประเทศมาเลเซียเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีมีรายได้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะโดยส่วนใหญ่คนวัยหนุ่มสาวไม่สามารถหางานทำในพื้นที่ได้ เนื่องจากพวกเขาส่วนใหญ่มีการศึกษาที่ไม่สูงมากนัก เมื่อจบการศึกษาในระดับมัธยมต้นหรือมัธยมปลายก็มักนิยมไปเรียนต่อทางด้านสายศาสนา ซึ่งทำให้ไม่มีวุฒิการศึกษาที่สอดคล้องกับการหางานทำในพื้นที่ได้ ประกอบกับอัตราการจ้างงานของสถานประกอบการต่างๆในพื้นที่ก็มีไม่มากนัก จึงทำให้กลุ่มคนวัยหนุ่มสาวมักนิยมไปทำงานทำที่ประเทศเพื่อนบ้านและกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวเหล่านี้บางส่วนก็ได้รับแรงสนับสนุนผลักดันจากผู้ปกครองของตนเองในการไปทำงานทำที่ประเทศมาเลเซียอีกด้วย นอกจากนั้น ยังมีสมาชิกของชุมชนอีกประเภทหนึ่งที่นิยมอพยพไปทำงานทำยังประเทศมาเลเซียแบบชั่วคราวชั่วคราว ก็คือ กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่อยู่ในวัยทำงาน คนกลุ่มนี้มักนิยมไปทำงานทำ

ที่มาเลเซียเฉพาะในช่วงฤดูกาลเปลี่ยนลมของชุมชนตนเอง เป็นช่วงที่ธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงจากลมตะวันตกเป็นลมตะวันออก เป็นช่วงที่น้ำทะเลใส หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำตาย” ทรัพยากรสัตว์น้ำที่จับได้ ในช่วงนี้จะมีเพียงแค่น้ำปูและปลาบางชนิดเท่านั้น ชาวประมงพื้นบ้านบางรายที่ไม่มีเครื่องมือประมงสำหรับจับปูและปลา ก็จะเลือกอพยพไปขายแรงงานก่อนชั่วคราว จนกว่าพวกเขาจะทราบข่าวจากทางบ้านว่า สัตว์น้ำชนิดอื่น เช่น กุ้ง เริ่มปรากฏให้เห็น และตนเองมีเครื่องมือประมงสำหรับจับสัตว์น้ำชนิดนั้นๆ ก็จะเดินทางกลับมาทำประมงที่ชุมชนตนเองต่อลักษณะงานที่คนกลุ่มนี้ไปทำก็จะแตกต่างกับคนหนุ่มสาวที่นิยมไปทำงานตามร้านอาหาร ในขณะที่กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่อยู่ในวัยทำงานกลุ่มนี้มักไปทำงานเฉพาะประเภท เช่น ไปทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ ไปทำงานก่อสร้าง งานด้านการเกษตร ฯลฯ ซึ่งเป็นลักษณะงานที่สามารถทำแบบชั่วคราวได้ ในขณะที่งานร้านอาหารที่มาเลเซียมักต้องการลูกจ้างที่สามารถทำงานได้นานและมักนิยมคนวัยหนุ่มสาวมากกว่า

4.2.1 กรณีตัวอย่างการสัมภาษณ์เจาะลึก

ทีมวิจัยได้มีการสัมภาษณ์เจาะลึกชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียตามแนวประเด็นการสนทนา ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลที่สำคัญโดยมีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1: เปาะจิการี *

เปาะจิการี เล่าให้ฟังว่า ตัวของเปาะจิการีไม่ใช่คนในชุมชนบ้านตันหยงเปาว์มาตั้งแต่เกิด เปาะจิการีเป็นคนทีปูลารอแระ อยู่ในบ้านท่ายามู ม.3 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกับบ้านตันหยงเปาว์ ตอนเด็กๆ เปาะจิการีถูกพ่อส่งไปเรียนในปอเนาะ ต้องกินอยู่ในปอเนาะ จะกลับบ้านเฉพาะในช่วงเดือนรอมฎอน (เดือนถือศีลอด) และช่วงวันฮารีรอยอเท่านั้น เมื่อเรียนปอเนาะจบแล้ว เปาะจิจึงกลับมาอยู่บ้านช่วยพ่อแม่ทำการประมงทั้งในทะเล และในคลองหน้าบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่เปาะจิการีถนัดมากที่สุด เพราะที่บ้านเปาะจิมียี่คลองเส้นหนึ่ง เรียกว่า คลองปูลารอแระ สองข้างคลองเต็มไปด้วยป่าโกงกาง และพันธุ์ไม้ป่าชายเลนหลากหลายชนิดในคลองแห่งนี้เปาะจิบอกว่ามีความอุดมสมบูรณ์มาก ทั้งปูดำ ปลากระบอก กุ้งขาว กุ้งกุลาดำ และยังมีปลาขนาดใหญ่ทั้งปลากะพงขาว กะพงแดง ปลาเก๋า อยู่เป็นจำนวนมากล้วนเป็นสัตว์น้ำที่มีราคามาก ในช่วงน้ำขึ้นตอนหัวค่ำเปาะจิการีจะแบกแหกุ้งไปทำการทอดแห บริเวณแนวคลองคั่นหนึ่งๆ ได้กุ้งเป็นจำนวนมาก เปาะจิการีบอกว่า เมื่อก่อนไม่มีเจ้าแก้มในหมู่บ้านที่รับซื้อกุ้งสด เมื่อได้กุ้งมาจะนำไปต้มและตาก ขายเป็นกุ้งแห้งให้กับแม่ค้าในหมู่บ้านเพื่อนำไปขายต่อในตลาดตามชุมชน

ต่างๆที่เปิดเป็นตลาดนัด ในช่วงกลางวันเปะจิการิจะทอดแหปลากระบอกตามลำคลองโดยใช้เรือพาย พายตามลำคลองเรื่อยๆ เห็นฝูงปลากระบอกเล่นน้ำอยู่เป็นจำนวนมาก จึงจะเหวี่ยงแหครั้งหนึ่ง เปะจิการิบอกว่าจะทำกับข้าว ทำแกงส้ม แกงเหลืองปลากระบอกไว้กินในครอบครัวจะทอดแหเพียง 4-5 ครั้ง ก็จะได้อาหารปลาเพียงพอที่จะเป็นกับข้าวไว้กินในครอบครัวและยังเหลือแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านได้อีกด้วย

เปะจิการิ บอกว่า พ่อของเปะจิการิมีเรือที่ใช้เครื่องยนต์อยู่ลำหนึ่ง มีเครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำในทะเลอยู่ 2 ชนิด คือ อวนลอยกุ้ง ที่จะใช้จับกุ้งแชบ๊วยในช่วงก่อนฤดูมรสุมและหลังฤดูมรสุมซึ่งเป็นช่วงที่น้ำทะเลค่อนข้างจะขุ่นเมื่อพ้นช่วงฤดูมรสุมหมดหน้ากุ้งแล้ว น้ำทะเลเริ่มใส พ่อของเปะจิการิจะจับปลาหลังเขียวโดยใช้อวนล้อมปลาหลังเขียว และนำปลาหลังเขียวที่จับได้ไปทำเป็นปลาแห้ง ขายในตลาดนัดตามชุมชนต่างๆ เปะจิการิบอกว่าครอบครัวของเปะจิการิมีฐานะความเป็นอยู่ไม่ขัดสน พ่ออยู่พอกินตามอัตภาพ เป็นเพราะเมื่อก่อนทรัพยากรทั้งในคลองและในทะเลมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ถึงแม้จะเป็นช่วงฤดูมรสุม คลื่นลมแรงจัด เรือไม่สามารถทำการประมงในทะเลได้ ก็ยังสามารถใช้เครื่องมือแบบประเภท แร้วดักปูดำ(บีโตกือเต)แหกุ้ง แหปลา ก็สามารถจับสัตว์น้ำได้พอเพียงกับการเลี้ยงดูครอบครัวได้อย่างไม่ขัดสน

เปะจิการิเล่าให้ฟังว่า เปะจิการิแต่งงานมีครอบครัวเมื่อ อายุ 19 ปี พ่อเป็นคนเลือกภรรยาให้เป็นลูกสาวที่บ้านคันหยงเปาว์ หลังแต่งงานเปะจิการิได้ย้ายมาอยู่ในหมู่บ้านคันหยงเปาว์หลังจนถึงปัจจุบันนี้ เปะจิการิมีลูกทั้ง 5 คน เป็นหญิง 4 คน ชาย 1 คน เปะจิการิเล่าว่าตัวเองไปทำงานมาเลเซียพร้อมกับเพื่อนบ้าน ในช่วงที่ทรัพยากรสัตว์น้ำบ้านเสื่อมโทรมอย่างหนัก ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านด้วยเครื่องมือหลักที่มีอยู่แล้วไม่ได้เลย จำเป็นต้องทิ้งบ้าน ทิ้งเรือนเพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัวทั้งๆที่การทำงานในมาเลเซียไม่เคยอยู่ในหัวใจของเปะจิการิเลย เปะจิการิบอกว่าก่อนที่จะเดินทางไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ต้องคิดหนักมากเป็นห่วงสารพัด ห่วงลูกเมียจะอยู่อย่างไร ตัวเองจะทำงานได้หรือไม่ จะต้องปรับตัวอย่างไรกับพื้นที่ใหม่ จะกินนอนได้หรือไม่ แต่สุดท้ายความยากจน ความไม่มีกิน การไม่มีงานทำในหมู่บ้านของตัวเองเป็นตัวที่ทำให้ต้องตัดสินใจไปทำงานที่มาเลเซีย

การทำงานที่มาเลเซียเกิดจากการมีเพื่อนบ้านมาชักชวนให้ไปทำงานก่อสร้างเพราะรู้ว่าเปะจิการิ มีทักษะในเรื่องการก่อสร้างอยู่และเคยช่วยเพื่อนบ้านก่อสร้าง ต่อเดิมนำมาอยู่เป็นประจำในช่วงที่หยุดออกทะเล เปะจิการิบอกว่าตัวเองมีทักษะในด้านนี้อยู่แล้ว พอจะมีรายได้พิเศษจากการที่เพื่อนบ้านชักชวนให้ต่อเดิมนำมา แต่หลังจากทรัพยากรสัตว์น้ำบ้านลดลง การทำอาชีพประมงพื้นบ้านมีรายได้น้อยลง จนถึงขนาดไม่พอเลี้ยงดูครอบครัวการต่อเดิมนำมาเรียนจึงเป็นเรื่องที่ห่างไกลจากคนในหมู่บ้าน เปะจิการิจึงไม่มีรายได้พิเศษและรายได้หลักจากการออกทะเลก็แทบจะเลี้ยงดูครอบครัวไม่ได้ เมื่อเพื่อนบ้านมาชักชวนจึงตัดสินใจเดินทางไปทำงานที่มาเลเซีย ก่อนออกเดินทางเพื่อนบ้านที่ชักชวนได้นำเงินมาให้เปะจิการิ 2,000

บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายให้กับครอบครัวเปาะจิกิริ ในช่วงที่เปาะจิกิริเดินทางไปทำงานมาเลเซีย เงิน 2,000 บาท เป็นค่าจ้างล่วงหน้าให้เปาะจิกิริเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว

เปาะจิกิริเดินทางไปมาเลเซียกับเพื่อนบ้านจำนวน 10 คน เดินทางโดยไม่มีหนังสือเดินทาง แต่ทางนายจ้างได้จ้างรถแท็กซี่ จำนวน 2 คน ให้มารับไปส่งที่ด่านนอก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา หลังจากนั้นจะมีรถจากฝั่งมาเลเซียมารับอีกทอดหนึ่งเพื่อเดินทางไปถึงสถานที่ทำงานกัวลาลัมเปอร์ เมืองหลวงของประเทศมาเลเซีย ซึ่งในช่วงที่เปาะจิกิริไปทำงานเป็นช่วงที่มาเลเซียกำลังมีการก่อสร้างบ้านเรือนขนาดใหญ่ ซึ่งจำเป็นต้องใช้แรงงานก่อสร้างเป็นจำนวนมาก

เปาะจิกิริบอกว่า การไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียช่วยต่อเติมลมหายใจของครอบครัวได้อย่างดี เป็นผลกระทบในด้านบวกที่ทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะชุมชนประมงพื้นบ้านในปัตตานีได้มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว เพราะชุมชนประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานีพึ่งพิงอยู่กับฐานทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นหลักเพียงด้านเดียวซึ่งแตกต่างจากชุมชนประมงพื้นบ้านที่อื่นๆ ที่สามารถทำอาชีพเกษตรกรรมทั้งกสิกรรม ปลูกปาล์มน้ำมัน บางพื้นที่ผันตัวเองไปสู่แรงงานภาคบริการท่องเที่ยว ในขณะที่จังหวัดปัตตานีเองพื้นที่การทำเกษตรกรรมแถบชายฝั่งทะเลไม่เหมาะสมในการปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าวได้ การศึกษาของคนในชุมชนประมงพื้นบ้านเองที่ศึกษาในด้านอาชีพก็ต่ำเพราะเน้นในด้านศาสนาเป็นหลัก ประกอบอาชีพกับอัตราความต้องการแรงงานของภาคอุตสาหกรรมมีความต้องการน้อยไม่เพียงพอต่ออัตราการว่างงานที่เกิดขึ้นจากการไม่สามารถออกทำการประมงในช่วงทรัพยากรสัตว์น้ำเสื่อมโทรม เปาะจิกิริบอกว่าวัฒนธรรมการค้ารองอยู่ตามวิถีของคนมุสลิม การใช้ภาษาที่เน้นภาษามลายูท้องถิ่นเป็นหลัก ล้วนเป็นปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ภาคแรงงานประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานี แทบจะไม่มีทางเลือกมากนักในการทำงานในประเทศไทย การไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียจึงเป็นความหวัง และกำลังใจที่จะทำให้คนในชุมชนประมงสามารถอยู่รอดได้ การทำงานในประเทศมาเลเซียในยุคแรกๆ ไม่ค่อยจะมีปัญหามากนัก เพราะความต้องการแรงงานในภาคแรงงานที่ขาดแคลน เพราะคนในท้องถิ่นของมาเลเซียไม่ต้องการทำ ยังมีความต้องการอยู่มาก ค่าจ้างแรงงานโดยเฉพาะภาคการก่อสร้างถือว่าอยู่ในอัตราค่าจ้างสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานภาคก่อสร้างในประเทศไทย การมีรายได้ การมีงานทำเปาะจิกิริมองว่าเป็นปัจจัยด้านบวก ต่อการอพยพไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียรายได้ที่ได้จากการทำงานในประเทศมาเลเซีย ช่วยสร้างความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น บางคนก็ประสบผลสำเร็จจากการทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ที่มองเห็นช่องทางประกอบธุรกิจใหม่ๆ ในมาเลเซียทั้งการเปิดร้านอาหาร การทำธุรกิจทำลูกชิ้นปลา ทำข้าวเกรียบปลา สามารถสร้างรายได้อย่างงดงาม ทำให้สามารถสร้างบ้านใหม่ ซื้อรถคันอื่นๆ ได้สวมเสื้อผ้าวางๆ แต่งตัวด้วยแฟชั่นใหม่ๆ เปาะจิกิริบอกว่า รายได้กับการมีงานทำ ทำให้คนในชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีหลังไหลเข้าไป

ทำงานที่ประเทศมาเลเซียอย่างมากมาย วิทยุหนุ่มสาว เขาชวนในชุมชนประมงพื้นบ้านต่างไปผืนที่จะไปทำงานที่มาเลเซียเกือบทุกคน พ่อแม่ของเด็กๆ เหล่านี้ก็พร้อมจะสนับสนุนอย่างเต็มที่เพื่อให้ลูกหลานของตัวเองไปทำงานที่มาเลเซียเพื่อสร้างรายได้จนเกือบครอบครัว และลูกหลานของตัวเองมีงานทำ เปาะจิการิมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถาวรยั่งยืน แนวทางที่ถูกต้องเปาะจิการิมองเห็นว่าจะต้องทำให้ในหมู่บ้านของตัวเองมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย โดยการเอาทุนของชุมชนที่มีอยู่มาสร้างงาน สร้างอาชีพ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่ยากมากๆ ต้องอาศัยความร่วมมือกันของหลายๆ ฝ่ายทั้งจากภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และที่สำคัญคือชุมชนเองที่จะต้องช่วยกันทำในสิ่งที่ยากๆ ให้เกิดขึ้นให้ได้สิ่งที่สามารถทำได้เลยคือ ความร่วมมือในการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำให้อุดมสมบูรณ์ขึ้นมาเป็นฐานอาชีพให้คนในชุมชนมีอาชีพประมงพื้นบ้านที่มั่นคงและยั่งยืน ในชุมชนมีสิ่งดีๆ อยู่มากทั้งภูมิปัญญาในการประดิษฐ์เครื่องมือประมงที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่ใช่เครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง ซึ่งในชุมชนเองก็เห็นผลจากเครื่องมือประมงที่ทำลายล้างประเภทอวนรุน อวนลาก มาแล้วจนถึงขั้นที่ทำให้ชุมชนเกือบล่มสลาย แดกกระสานซ่านเช่น แยกย้ายไปหางานทำถึงประเทศมาเลเซียมาแล้ว จึงเป็นบทเรียนสำคัญที่เราจะต้องบอกกับลูกหลานในชุมชนไม่ให้ใช้เครื่องมือที่ทำลายล้างเหล่านี้ต่อไปในอนาคต ในขณะที่เดียวกันเปาะจิการิมองว่าในชุมชนยังมีภูมิปัญญาในการฟื้นฟูทรัพยากรให้กลับมาให้อุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีตได้โดยการทำซั้งปะการังเทียมที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่ผ่านการลองผิด ลองถูกจนแน่ใจได้ว่า ภูมิปัญญาในเรื่องการทำซั้งปะการังเทียมสามารถฟื้นฟูทรัพยากรให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ได้ เปาะจิการิบอกว่าในชุมชนเองมีคนรุ่นใหม่ที่มีพร้อมจะเสียสละ เป็นแกนนำการติดต่อประสานงานกับคนภายนอกได้อย่างดี คนในชุมชนเองจะต้องรู้จักปรับตัว ยอมรับวิธีการใหม่ๆ ที่เราไม่เคยทำมาก่อน เช่น การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำให้มากขึ้น การที่ชุมชนจะต้องคิดค้นวิธีการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำใหม่ๆ ขึ้นมา ซึ่งสามารถทำได้ถ้าเราไม่รู้ เราต้องพร้อมที่จะเรียนรู้จากเพื่อนๆ ชาวประมงพื้นบ้านในท้องถิ่นที่สำคัญที่สุดคือ ความร่วมมือของคนในชุมชน ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความสามัคคีความเป็นปึกแผ่นของคนในชุมชนจะเป็นพลังที่มหาศาลที่จะทำให้ชุมชนของเราอยู่รอดมีอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน

สำหรับเยาวชนและกลุ่มแม่บ้านเปาะจิการิมองว่า จะต้องให้กลุ่มคนเหล่านี้มีงานทำที่เขาสามารถใช้ทักษะที่มีอยู่ในชุมชนผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่เพื่อสร้างงานสร้างอาชีพ เปาะจิการิมองว่าสิ่งที่สามารถทำได้ในทันทีคือ การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนหรือจากสัตว์น้ำที่จับได้นำมาแปรรูป ว่าเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน ส่วนหนึ่งเพื่อกินในครอบครัวเหลือก็นำไปขาย แม่บ้านจะได้ช่วยลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้บางส่วน ถ้าทรัพยากรมีมากก็จะรวมกลุ่มกันแปรรูป ให้เด็กๆ เยาวชนได้มาเรียนรู้ฝึกฝน ฝึกปรือเพื่อเป็นนักธุรกิจรุ่นใหม่ต่อไป แนวทางที่เปาะจิการิมองเห็นเพราะส่วนหนึ่งได้โอกาสไป

เห็นไปเรียนรู้จากการทำงานที่ประเทศมาเลเซียที่เห็นและได้มีโอกาสพูดคุยกับชุมชนที่เปาะจิไปทำงาน เพราะเห็นธุรกิจในระดับชุมชนเกิดขึ้นมากในประเทศมาเลเซียโดยเฉพาะแถบชายฝั่งทะเล เห็นมีโรงงานทำลูกชิ้น โรงงานทำข้าวเกรียบอยู่เป็นจำนวนมากและลูกหลานคนรุ่นใหม่เข้าสู่ธุรกิจจำนวนมากแทบจะไม่มีใครแยกย้ายออกจากหมู่บ้านเลย เปาะจิริจึงแสดงความมั่นใจอย่างมาก ชุมชนแต่ละชุมชนถ้าวร่วมมือกัน คิดค้น ปรึกษาหารือ ลงมือทำด้วยกันจะต้องประสบผลสำเร็จอย่างแน่นอน

เปาะจิริเล่าด้วยความสะท่อนใจและหดหู่ ว่า ที่เปาะจิต้องแสดงความคิดเห็นมาอย่างนี้เพราะตัวเอง ประสบกับผลกระทบในด้านลบที่คิดว่าทุกคนคงไม่อยากจะเกิดขึ้นกับตัวเองอย่างแน่นอน เป็นสิ่งที่ไม่คิดฝันว่าตัวเองจะได้รับทดสอบจากองค์กรอัลเลาะห์ องค์กรอัลเลาะห์ยังรักและห่วงใยมนุษยทุกคนที่เป็นผู้ที่ศรัทธาต่อพระองค์ให้ทุกคนยึดมั่นในความดี ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระองค์อย่างเคร่งครัดต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งที่สุดที่ต้องแก้ไขในสิ่งที่ผิดพลาด หลงลืมในอดีตที่ผ่านมาเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับเปาะจิริ เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการอพยพแรงงานไปทำงานที่มาเลเซีย เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากต้นทาง คือ ในชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี เปาะจิริบอกว่าปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นมาจากหลังไหลของแรงงานจากประเทศไทยรวมทั้งจากชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ที่มาจากปัจจัยต้นทางทั้งจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่ต้องพึ่งพิงในการประกอบอาชีพ ฐานะความเป็นอยู่ที่ยากจน คนในชุมชนไม่มีงานทำ การศึกษาที่ต่ำในด้านการประกอบอาชีพ ความไม่ใส่ใจในความท้าทายที่อยากมีงานทำที่ มาเลเซียของคนหนุ่มสาวที่กลายเป็นค่านิยมของผู้คนวัยหนุ่มสาวของชุมชนประมงพื้นบ้านในจังหวัด ปัตตานีและอีกหลายๆปัจจัย การหลังไหลของแรงงานที่มากมายจนทำให้รัฐบาลของประเทศมาเลเซียต้อง จัดระเบียบและมีความเข้มงวดกับการเดินทางเข้าออก การทำงานในประเทศมาเลเซีย เปาะจิริบอกว่าในตอนแรกที่เปาะจิริเดินทางไปทำงานที่มาเลเซียในช่วงแรกๆ แทบจะไม่มีมีการตรวจจับเลย สามารถเข้าออก ประเทศมาเลเซียได้ในหลายช่องทาง การหลังไหลของแรงงานที่ไปทำงานในมาเลเซียไม่ใช่เฉพาะคนจาก ประเทศไทยเท่านั้น แรงงานที่เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดคือแรงงานจากประเทศอินโดนีเซีย โดยเฉพาะแรงงาน อินโดนีเซียที่ทำงานก่อสร้างจึงเกิดการแข่งขันกันอย่างหนักหนาระหว่างแรงงานที่ทำงานภาคก่อสร้าง เปาะจิริบอกว่า ในช่วงตอนที่เดินทางไปทำงานก่อสร้างที่มาเลเซียจะต้องหยุดทำงานเป็นอาทิตย์เพื่อรองานใหม่ เข้ามา จึงทำให้รายได้ที่เคยได้รับอย่างสม่ำเสมอขาดช่วงไปส่งผลทำให้รายได้จากการทำงานที่มาเลเซียที่ จะต้องเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่ชุมชนแทบจะไม่พอกับค่าใช้จ่ายในบางเดือนจะต้องเป็นหนี้สินยืมญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน เปาะจิริจึงตัดสินใจไม่ไปทำงานที่มาเลเซีย กลับมาประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านและ ทำงานรับจ้างก่อสร้างต่อเติมบ้านในชุมชน ซึ่งพอจะมีรายได้เลี้ยงดูครอบครัวได้อย่างพอกินพอใช้

เปาะจิการี บอกว่า ถึงแม้หลายคนจะประสบปัญหาจากการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียแต่ก็มีหลายคนเช่นกันที่กลับประสบความสำเร็จจากการไปทำงานที่มาเลเซีย การประกอบธุรกิจร้านอาหารในประเทศมาเลเซียกำลังไปได้สวย จึงทำให้เกิดร้านใหม่ๆเกิดขึ้นตลอดเวลา ความต้องการแรงงานโดยเฉพาะวัยแรงงานคนหนุ่มสาวมีความต้องการที่มากขึ้น เจ้าของร้านอาหารจึงพยายามติดต่อญาติพี่น้องของตัวเองเพื่อนบ้านเพื่อให้ลูกหลานของตัวเองไปทำงานในร้าน เปาะจิการีมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนประมงพื้นบ้านของคนหนุ่มสาวว่าเป็นค่านิยมที่ทุกคนใฝ่ฝันอยากจะทำสักครั้งหนึ่งในชีวิต ถึงแม้ว่าการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียจะมีความยากลำบาก ปัญหาอุปสรรคและผลกระทบที่ทุกคนได้ยินได้ฟังแต่คนหนุ่มสาวเหล่านี้ก็พร้อมจะทำทนาย เพราะอยู่บ้านก็ไม่มีการทำ

เรื่องราวที่เกิดขึ้น เปาะจิการีเล่าให้ฟังว่า เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวเปาะจิการีโดยตรงซึ่งเป็นช่วงที่คนหนุ่มสาวหลังไหลไปทำงานในมาเลเซีย ลูกสาวคนที่ 3 ของเปาะจิการีก็ไม่แตกต่างจากลูกสาวบ้านอื่นๆ ที่ใฝ่ฝันอยากไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ถึงแม้ว่าเปาะจิการีจะพูดคุยบอกเล่าถึงปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่เปาะจิการีเคยประสบพบเจอมา และยังคงมองว่าลูกสาวอายุยังน้อยเพียง 16 ปีเท่านั้น เปาะจิการีกลัวว่าลูกสาวตัวเองจะปรับตัวไม่ได้กับการทำงานมาเลเซีย แต่ลูกสาวก็ยังร่ำร้องอยากไปทำงานที่มาเลเซีย สุดท้ายเปาะจิการีก็ต้องยอมให้ลูกสาวของตัวเองเดินทางไปทำงานที่มาเลเซีย เป็นเพราะน้องสาวของเปาะจิการีไปเปิดร้านอาหารที่มาเลเซีย เปาะจิการีจึงจำใจยอมให้ลูกสาวไปทำงานในร้านของน้องสาว

เปาะจิการีบอกว่า ลูกสาวทำงานอยู่ในร้านของน้องสาวอยู่ 2 ปี ในช่วงนั้นลูกสาวจะกลับมาเยี่ยมบ้านปีละ 2 ครั้ง คือในช่วงถือศีลอด ซึ่งร้านของน้องสาวเปาะจิการีจะหยุดประมาณ 1 เดือน อีกช่วงหนึ่งคือช่วงวันฮารีรายอฮัจย์จะกลับมาอยู่ประมาณ 1 สัปดาห์ เปาะจิการีเล่าให้ฟังว่า ลูกสาวให้เหตุผลกับเปาะจิการีว่า ที่ไม่กลับมาบ้านในแต่ละเดือนเป็นเพราะต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก แทบจะไม่มีเงินเหลือเก็บเลยทั้งค่าเดินทางไปกลับ ทั้งค่าที่ต้องเสียไปกับการประทับตราและค่าใช้จ่ายอื่นๆอีกมากมาย ลูกสาวของเปาะจิการีบอกว่าเพื่อไม่ให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายดังกล่าวจึงตัดสินใจที่จะไม่ไปประทับตราเข้าออกของหนังสือเดินทางจึงทำให้หนังสือเดินทางหมดสภาพไป เวลาจะกลับบ้านก็ใช้วิธีการลักลอบกลับเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย เวลาต้องเดินทางเข้าประเทศมาเลเซียก็เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายเช่นเดียวกัน แต่เปาะจิการีไม่ค่อยห่วงเรื่องนี้เท่าไรนั้น เป็นเพราะสามีของน้องสาวของเปาะจิการีเป็นคนมาเลเซีย ก่อนข้างเป็นคนที่ย่างขวางอยู่น่าจะช่วยให้เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นแต่ที่น่าเป็นห่วงในสายตาของเปาะจิการีคือ การแต่งตัวของลูกสาวที่ดูเหมือนจะแตกต่างจากคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ลูกสาวให้เหตุผลกับเปาะจิการีว่า มันเป็นแฟชั่นเป็นการแต่งตัวของคนหนุ่มสาวที่มาเลเซีย เปาะจิการีกลัวว่าลูกสาวของตัวเองจะใจแตกก่อนวัยอันควร เปาะจิการีก็พยายามว่ากล่าวตักเตือนให้แต่งตัวเหมือนกับผู้คนในชุมชนอย่าทำตัวให้รู้สึกแปลกแยกกับคนในหมู่บ้าน

มากนัก เดี่ยวเขาจะติดจินตนาการได้ ว่าพ่อแม่ไม่สั่งสอน สิ่งที่เขาจะจินตนาการอีกเรื่องหนึ่งคือ ลูกสาวมักจะไม่ค่อยพูดคุยกับชาวบ้านทั่วไปหรือสาว ๆ ในชุมชนแต่ก็จะพูดคุยกับพรรคพวกเพื่อนฝูงที่ทำงานที่มาเลเซียด้วยกัน ซึ่งเขาจะรู้สึกว่าการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ทำให้ลูกสาวรู้สึกมีความแปลกแยกกับคนที่อยู่ในชุมชนมากนัก ภาษาการพูดคุยมักจะใช้ศัพท์แสลงของประเทศมาเลเซีย ซึ่งเขาเองฟังไม่รู้เรื่อง ความรู้สึกของเขาจะเห็นว่าการทำงานที่ประเทศมาเลเซีย กำลังทำให้ลูกสาวของตัวเองเป็นคนละพวกกับสาว ๆ ในชุมชน พูดจากันไม่ค่อยจะรู้เรื่อง เวลาพูดคุยมักจะเล่าเรื่องราวของตัวเองที่ประสบพบเจอให้กับคนอื่น ๆ ได้ฟังและมักจะไม่ค่อยอยากจะฟังเรื่องราวของคนในชุมชนมากนัก เขาจะบอกว่าสิ่งที่สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงอีกเรื่องหนึ่งซึ่งแตกต่างมากกับตอนที่อยู่ในบ้านสมัยที่ยังไม่ไปมาเลเซีย คือแต่ก่อนลูกสาวจะเป็นคนพูดน้อยไม่กล้าพูดคุยกับคนแปลกหน้ามากนัก แต่หลังจากไปทำงานที่มาเลเซีย เขาจะรู้สึกที่ลูกสาวเปลี่ยนไปเหมือนเป็นคนละคน คือ เป็นที่กล้าจะพูดคุยกับคนแปลกหน้ามากขึ้น ถึงแม้จะเป็นผู้ชายต่างหมู่บ้านที่แะเวียนมาหาที่หมู่บ้านแต่เป็นคนที่ไปทำงานที่มาเลเซียด้วยกันเขาจะมองลูกสาวด้วยความเป็นห่วงอย่างมากต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

หลังจากที่ทำงานกับน้องสาวได้ 2 ปี ในช่วงก่อนหน้านั้นน้องสาวของเขาได้มาหาที่หมู่บ้าน บอกเล่ากับเขาว่าลูกสาวของเขาเปลี่ยนไปมากจะมีผู้ชายมาหาที่ร้านอยู่บ่อยๆ เขาจะรู้สึกบอกให้น้องสาวช่วยว่ากลัวตกเดือนลูกสาวด้วยเพราะตัวเองอยู่ไกลมากไม่สามารถดูแลลูกสาวได้ หลังจากนั้นน้องสาวของเขาฝากคนมาบอกว่าลูกสาวของเขาหนีไปทำงานร้านอาหารอื่นแล้ว ตอนนี้คบอยู่กับผู้ชายชาวอินโดนีเซียที่ทำงานก่อสร้างอยู่บริเวณใกล้ๆ กับร้านของน้องสาวเขา เขาจะจึงเดินทางไปมาเลเซียเพื่อนำลูกสาวกลับมา เขาจะต้องอยู่ที่มาเลเซียอยู่หลายวันเพื่อตามหาลูกสาวจนได้เจอตัวและคบอยู่กับผู้ชายอินโดนีเซียตามที่น้องสาวแจ้งข่าวมาให้ เขาจะจึงนำลูกสาวกับเพื่อนชายชาวอินโดนีเซียกลับมาแต่งงานให้ลูกต้องตามหลักศาสนาแต่คนในหมู่บ้านพูดถึงลูกสาวของเขาไปไปในทางที่ไม่ดี เขาจะอับอายเป็นอย่างมากจึงได้ให้ลูกสาวกลับไปทำงานที่มาเลเซียเพื่อให้พ้นจากการติดจินตนาการของคนในหมู่บ้าน หลังจากแต่งงานลูกสาวของเขาหายเงียบไปจนเวลาผ่านไป 2 ปี ลูกสาวของเขาที่กลับมาที่บ้านพร้อมกับลูกคนแรกให้เขาเลี้ยงดูนับจากนั้นเป็นต้นมาเขาจะไม่สามารถรับข่าวคราวของลูกสาวอีกเลย จนถึงปัจจุบันนี้หลานของเขาอายุ 16 ปี แล้วเขาจะบอกว่า พยายามติดตามลูกสาวหลายครั้งพยายามสอบถามคนที่ไปทำงานมาเลเซียที่อยู่ในหมู่บ้านก็ไม่มีใครพบเห็นเลย เขาจะบอกว่า นับจากวันนั้นมาตัวเองก็ไม่ได้พบเห็นลูกสาวคนที่ 3 ของตัวเองอีกเลยไม่รู้เป็นอย่างไร

เปาะจิการิบอกว่า นี่คือผลกระทบของคนที่อยู่คันทางหรือในชุมชนเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัวตัวเองโดยตรงเป็นผลกระทบทางสภาวะจิตใจที่ทำให้ต้องเป็นห่วงเป็นใยและต้องรับภาระจากสิ่งที่เกิดขึ้น ต้องเลี้ยงดูหลานให้ดีที่สุดแต่คงไม่ดีเท่ากับที่พ่อแม่ของเขาเลี้ยงเอง หลานของเปาะจิการิตอนนี้โตเป็นหนุ่มแล้ว ไม่ได้เรียนหนังสืออีกแล้วเป็นเด็กที่เกียจไม่ค่อยจะมีเพื่อน ซึ่งเปาะจิการิพยายามพูดกับหลานตลอดว่าให้เรียนหนังสือให้มากจะได้มีงานทำดีๆ แต่สุดท้ายก็บังคับไม่ได้จนต้องปล่อยเลยตามเลย ตอนนี้หลานชายของเปาะจิการิก็เดินทางไปทำงานที่มาเลเซียอีกแล้ว ทั้งๆที่เปาะจิการิเองพยายามห้ามปรามแต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งความต้องการหลานชายได้ เปาะจิการิบอกว่า นี่คือหนทางเลือกของหนุ่มสาวที่ไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาที่ต่ำ ความใฝ่ฝันของพวกเขาคือการได้ไปทำงานที่มาเลเซียเพื่อให้มีงานทำ มีรายได้รู้สึกว่าคุณค่าต่อครอบครัว

เรื่องราวผลกระทบที่เกิดขึ้นในครอบครัวของเปาะจิการิไม่ใช่มีเพียงแค่นี้ เปาะจิการิบอกว่าเรื่องที่แะจะเล่าต่อไปนี้ เคยเกิดขึ้นกับครอบครัวทั้งที่อยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ และที่แะได้ยินมาเป็นผลกระทบโดยตรงที่เกิดขึ้นจากการอพยพแรงงานไปทำงานที่มาเลเซีย เกิดขึ้นพร้อมๆกับที่ลูกสาวคนที่ 3 ของแะเดินทางไปทำงานที่มาเลเซียกับน้องสาวของเปาะจิการิ เรื่องมีอยู่ว่า ลูกชายของเปาะจิการิซึ่งเป็นลูกคนที่ 2 ได้มาขอเปาะจิการิว่าจะเดินทางไปทำงานที่มาเลเซีย เปาะจิการิพยายามห้ามปรามเพราะเห็นว่าอายุน้อยเพียงแค่ 18 ปี เท่านั้น กลัวจะสู้งานหนักไม่ได้ เปาะจิการิรู้ว่าลูกชายจะไปทำงานแปลงปลูกยาสูบขนาดใหญ่ของบริษัทแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ที่ฆูวอมูแซ รัฐกลันตันซึ่งเป็นพื้นที่ป่าเขาหนาทึบแต่เพื่อนๆที่ไปด้วยซึ่งล้วนแต่เป็นผู้ใหญ่ทั้งนั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นญาติของเปาะจิการิด้วยต่างก็รับรองว่าดูแลลูกชายของเปาะจิการิให้ เปาะจิการิจึงต้องยอมให้ลูกชายของตัวเองไปทำงานที่มาเลเซีย เปาะจิการิรู้สึกห่วงใยลูกมาก แต่ใจหนึ่งก็รู้สึกว่ ถ้าลูกอยากจะทำงานจริงก็ถือว่าเป็นโอกาสที่ลูกจะได้เรียนรู้ชีวิตจริง เรียนรู้คุณค่าของเงินหยาดเหงื่อแรงกายกว่าจะได้เงินมา และเปาะจิการิคิดว่าถ้าลูกชายมีรายได้ที่มากพอจะได้เป็นเงินทุนสำหรับจะขอสาวแต่งงานเป็นเงินค่าสินสอด เงินทุนสำหรับสร้างครอบครัวตัวเองต่อไป

ลูกชายของเปาะจิการิเดินทางไปทำงานที่มาเลเซียโดยใช้เพียงเอกสารผ่านแดนในขณะที่คนอื่นๆใช้หนังสือเดินทาง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเปาะจิการิเองไม่มีเงินให้ลูกชายได้ไปทำหนังสือเดินทางและไม่อยากเป็นหนี้เป็นสินเพิ่มขึ้น เพราะตอนนี้ก็มีหนี้สินอยู่มาแล้ว ลูกชายเปาะจิการิพร้อมกับเพื่อนๆจำนวน 8 คน เดินทางไปถึงที่ทำงานโดยไม่มีปัญหา เพื่อนๆที่ไปทำงานกลับมาเล่าให้ฟังว่าพื้นที่ที่ไปทำงานมีลักษณะอยู่ในป่า มีเพิงพักคนงานอยู่ประมาณ 10 หลัง แต่ละหลังจะต้องอยู่รวมกันประมาณ 5-7 คน พวกที่ไปทั้งหมด 8 คน อยู่รวมกันในเพิงพักหลังที่ 2 ซึ่งด้านหลังเพิงพักมีถ้ำอยู่ มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมอยู่ทั่วไป ดูแล้วน่ากลัวมาก พวกเราที่ไปด้วยกันทั้งหมดถูกแบ่งงานกันทำให้อยู่ในแต่ละแผนก แผนกตัดดินใส่ในถุง

เพาะชำเมล็ดพันธุ์ต้นยาเส้น แผนกปลูกต้นกล้า แผนกฉีดสารเคมีป้องกันแมลงเพาะกินใบยาสูบ แผนกเก็บใบยาสูบ สำหรับลูกชายเปาะจิกิริถูกแบ่งงานให้อยู่แผนกฉีดสารเคมีป้องกันแมลง ทุกเช้าลูกชายเปาะจิกิริจะฉีดสารเคมีที่แปลงปลูกใบยาสูบ ซึ่งพื้นที่ในการปลูกต้นยาเส้น มีพื้นที่ที่กว้างมาก ต้องทำงานทั้งวัน พักกินข้าวเมื่อเที่ยงและเลิกงานในช่วง 5 โมงเย็น หลังเลิกงานลูกชายของเปาะจิกิริ จะนั่งเหม่อลอยเฝ้ามองถ้ำที่อยู่หลังเพิงพัก จะเก็บตัวเงียบๆ อยู่คนเดียว เพื่อนๆ ที่ทำงานด้วยกันส่วนใหญ่จะเป็นคนอินโดนีเซียซึ่งอยู่ใกล้เพิงพัก จะเข้ามาพูดคุยบ้างในช่วงเย็นๆ หลังเลิกงาน มีคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่าเพื่อนที่มาทำงานด้วยกันเกิดคึดมั่ง คลั่งไม่ได้สติ หลังจากที่ได้เดินทางเข้าไปในถ้ำหลังเพิงพัก หัวหน้าคนงานเคยมาบอกว่าถ้ำไม่มีเหตุจำเป็นอะไรไม่ควรเข้าไปใกล้ภายในบริเวณถ้ำแห่งนั้นเพราะมีเจ้าที่คุ้มครองอยู่ เจ้าที่แรงมากและหวงถิ่นมาก ใครที่ล่วงเกินมักจะมือนั่นเป็นไปทุกราย หลังจากที่ได้รับรู้ข้อมูลจากการบอกเล่าของเพื่อนคนงานอินโดนีเซีย ทางกลุ่มที่ไปทำงานจึงได้เรียกมาพูดคุยรวมทั้งลูกชายของเปาะจิกิริ ทุกคนถูกย้าให้อย่าเข้าไปใกล้ถ้ำหลังเพิงพักโดยเด็ดขาด

ลูกชายของเปาะจิกิริและเพื่อนๆ ทำงานในสวนยาสูบอยู่ประมาณ 20 วัน แต่ละคนต้องรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายในแต่ละแผนกอย่างเต็มที่ ลูกชายของเปาะจิกิริยังทำงานฉีดพ่นสารเคมีอยู่เหมือนเดิม ต้องทำงานฉีดพ่นสารเคมีที่แปลงแปลงๆ และต้องเดินทางจากเพิงพักไกลขึ้นๆ ในบางวันจะต้องพกข้าวห่อไปกินในแปลงยาสูบ เพราะเดินทางไกลจากที่พักมาก เดินไปกลับเพื่อมากินข้าวกลางวันไม่ไหว เพื่อนๆ ที่ไปทำงานกับลูกชายเปาะจิกิริเล่าให้ฟังว่า อาหารการกินค่อนข้างจะยากลำบากมาก ส่วนใหญ่จะเป็นไข่เจียวและปลาแห้งเป็นหลัก ปลาแห้งก็เค็มมาก ๆ เวลาจะทอดกินจะต้องไปแช่น้ำจืดเป็นชั่วโมงๆ เพื่อให้คายความเค็มออกมาให้มากที่สุด แต่ก็ยังคงเค็มอยู่เหมือนเดิม แต่ในบางวันทางหัวหน้าคนงานจะนำอาหารสดประเภทเนื้อวัว เนื้อไก่ และปลาน้ำจืดมาให้บ้าง แต่ก็เก็บได้เพียงวันสองวันเท่านั้นเพราะที่แปลงปลูกยาสูบอยู่ไกลจากหมู่บ้านมาก ไม่มีน้ำแข็งสำหรับจะเก็บอาหารได้ ไม่มีไฟฟ้าใช้ พอตกลงกลางคืนจะต้องจุดตะเกียงน้ำมันก๊าดเพื่อให้แสงสว่าง พวกที่ไปทำงานในแปลงยาสูบที่มาเลเซีย ต้องกินอยู่อย่างลำบากมาก อากาศในช่วงเช้ามีแดดร้อนมากถึงค่อนข้างจะหนาว เพราะแปลงปลูกยาสูบอยู่ในบริเวณหุบเขาอยู่บนพื้นที่เขาสูง พวกที่ไปทำงานก็ไม่ได้เตรียมเสื้อผ้าหนาๆ ที่จะช่วยให้ร่างกายอบอุ่น จึงต้องช่วยกันเข้าเวรยามก่อกองไฟให้ความอบอุ่นกับร่างกาย จึงพอจะช่วยให้ร่างกายหายหนาวได้บ้าง

เปาะจิกิริบอกว่า เพื่อนที่ไปทำงานกับลูกชายเปาะจิกิริเล่าให้ฟังว่า ในช่วงวันที่ 21 ของการทำงานในแปลงยาสูบคืนนั้นเป็นเวรของลูกชายเปาะจิกิริต้องดูแลกองไฟที่ก่อไว้เพื่อช่วยในการคลายหนาวให้กับเพื่อนๆ รุ่งเช้าทุกคนตื่นขึ้นมาเพื่อจะละหมาดซุบะหรือซุบฮี ต่างก็ไม่ได้เห็นลูกชายของเปาะจิกิริอยู่ในเพิงพัก ทุกคนพยายามตามหาในบริเวณเพิงพักแต่ก็ไม่พบตัว ต่างคนต่างวิพากษ์วิจารณ์ว่าลูกชายเปาะจิกิริ

หายไปในไหน ทุกคนต่างตกใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาก แรงงานชาวอินโดนีเซียบอกว่าให้ช่วยกันไปตามหาในถ้ำหลังเพิงพัก เพราะเห็นลูกชายเปาะจิการีนั่งเหม่อมองถ้ำแห่งนั้นอยู่หลายวันแล้วในช่วงเย็นๆ ทุกคนจึงช่วยกันไปตามหาในถ้ำ พบลูกชายเปาะจิการีนอนสลบอยู่ภายในถ้ำลึกจากปากถ้ำประมาณ 100 เมตร ตัวร้อนมากไม่ได้สติ เพื่อที่ไปทำงานด้วยกันช่วยกันแบกหามลูกชายเปาะจิการิมาที่เพิงพัก มาเช็ดตัวเพื่อให้ร่างกายคลายร้อน พยายามปลุกให้รู้สึกตัว เวลาผ่านไปครึ่งวันลูกชายเปาะจิการิก็ยังไม่รู้สึกตัว

มีชาวอินโดนีเซียคนหนึ่ง เปาะจิการิเล่าให้ฟังว่า เพื่อนๆ ที่ไปทำงานด้วยกันเล่าให้เปาะจิการิฟังว่าเป็นหมอไสยศาสตร์ที่เก่งมาก มาช่วยปิดเป่าน้ำมันต์ มาเช็ดตามเนื้อตามตัว จนถึงช่วงเย็นๆ ลูกชายเปาะจิการิรู้สึกตัว ไข้ก็ลดลง เพื่อนๆ จึงได้นำข้าวต้มกับปลาแห้งมาให้ลูกชายเปาะจิการิได้กินและได้ซักถามลูกชายเปาะจิการิว่าทำไมจึงเข้าไปในถ้ำแห่งนั้น ทั้งๆ ที่ทุกคนถูกห้ามไม่ให้เข้าไปในบริเวณถ้ำแห่งนั้น ลูกชายเปาะจิการิเล่าให้ฟังว่า ถิ่นนั้นเป็นเวรของลูกชายเปาะจิการิ ต้องอยู่เฝ้ายามเพื่อดูแลกองไฟให้ลุกโชนอยู่เสมอๆ เพราะถ้าไฟมอดดับลงจะเป็นคว้น ซึ่งทุกคนคงจะนอนไม่ได้ อยู่เฝ้ายามจนเวลาเลยเที่ยงคืนรู้สึกง่วงนอนมาก จึงลุกขึ้นเดินไปมาบริเวณเพิงพัก เห็นผู้หญิงหน้าตาสวยงามมากแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแบบมาเลย์โบราณ นุ่งโสร่ง เสื้อสีทองลายฉลุดอกไม้ ถิ่นนั้นเป็นถิ่นพระจันทร์เต็มดวง ไฟจากที่กองไฟให้แสงสว่างจึงสามารถมองเห็นได้ค่อนข้างจะชัดเจนมาก ผู้หญิงคนนั้นมาโบกมือเรียกลูกชายของเปาะจิการิ ลูกชายของเปาะจิการิจึงตามไปเหมือนถูกมนต์สะกด เมื่อเข้าไปในถ้ำลูกชายเปาะจิการิบอกว่า มีห้องที่สวยงามมากมีเตียงโบราณอันนั้น มีมุ้งที่เป็นลักษณะกระโจมล้อมรอบเตียงโบราณอันนั้น แต่ด้านหนึ่งของเตียง ลูกชายของเปาะจิการิบอกว่าดูเหมือนจะเป็นด้านหน้าเปิดโล่งอยู่ รวมทั้งมีผลไม้ที่ลูกชายเปาะจิการิก็ไม่เคยพบเห็นมาก่อนตั้งอยู่ในจานดูแล้วน่ากินมาก ผู้หญิงหน้าตาสวยงามคนนั้นได้เชิญประทานอาหารอย่างเอร็ดอร่อยเป็นอย่างมาก เมื่อกินจนอิ่มแล้ว ผู้หญิงหน้าตาสวยงามคนนั้นได้จูบมือลูกชายเปาะจิการิไปนอนบนเตียงจนหลับไป มารู้สึกตัวอีกครั้งก็เห็นเพื่อนๆ นั่งล้อมอยู่ แต่ไม่อยู่ในถ้ำที่สวยงามนั้นอีกแล้ว ลูกชายของเปาะจิการิกินข้าวต้มได้ครึ่งถ้วยก็เอนตัวนอนต่อเพราะรู้สึกอ่อนเพลียมาก

เพื่อนๆ ที่ไปทำงานกับลูกชายของเปาะจิการิเล่าให้ฟังว่า ในช่วงเย็นๆ หลังจากลูกชายของเปาะจิการินอนหลับไป กลับพบว่ามิโซ่ขึ้นสูงมากตัวร้อนเป็นไฟ แต่ตัวสั้นเป็นเหมือนลูกนกที่ถูกฝน ทุกคนช่วยกันเอาผ้าห่มมาห่มตัว 3-4 ผืน ลูกชายของเปาะจิการิก็ไม่คลายหนาว ปากก็พรวดพราดว่า “บีแดคาริ” ซึ่งหมายถึงนางฟ้ามาตามให้ไปหาและลุกขึ้นยืนจะเดินออกไปนอกเพิงพัก เพื่อนๆ ช่วยกันจับ แต่ลูกชายเปาะจิการิไม่รู้ไปเอาเรี่ยวแรงมาจากไหน คน 2-3 คนจับไม่อยู่ต้องใช้แรงผู้ชาย 4-5 คน ถึงจะจับลูกชายเปาะจิการิอยู่ ยื้อยุดถูกระเซาอยู่เป็นพักๆ สุดท้ายลูกชายเปาะจิการิก็เอนตัวนอนต่อ พอตกเที่ยงคืนลูกชายของเปาะจิการิก็ลุกขึ้นยืนอีกปากก็พรวดพราดว่า บีแดคาริมาตาม จะไปหาบีแดคาริ เพื่อนๆ 4-5 คนที่เฝ้าไข้อยู่ต่างช่วยกันจับ

ไม่ให้เดินออกไปนอนเพิงพัก อาการของลูกชายเปาะจิกิริเป็นอยู่เป็นระยะๆ คืบหนึ่งประมาณ 4-5 ครั้ง จนถึงรุ่งเช้า อาการไข้ลดลง เป็นอันว่าคืนนั้นเพื่อนๆที่เฝ้าไข้อยู่ไม่เป็นอันหลับนอนกัน เมื่อรุ่งเช้าขึ้นมา เพื่อนๆที่มาทำงานด้วยกันต่างปรึกษารื้อกัน ตกลงกันว่าจะต้องพาลูกชายเปาะจิกิริกลับไปก่อน แต่ละคนก็ต่างบอกว่ากลัวมากกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น งานที่ทำก็หนักมาก แต่ละคนเริ่มรู้สึกว่ารับสภาพไม่ไหว จึงได้ไปบอกกับหัวหน้าคนงานว่าจะเดินทางกลับ เพราะต้องส่งคนป่วยกลับไปรักษาที่บ้าน หัวหน้าคนงาน จึงได้พาไปพบกับเจ้าของแปลงยาสูบ เพื่อเบิกค่าแรงที่ทำงานมาได้ทั้งหมดคนละ 6,500 บาท หลังจากเบิกค่าแรงแล้วหัวหน้าคนงานได้ขับรถของสวนไปส่งที่รัฐกลันตัน หลังจากนั้นเพื่อนๆ ที่ไปทำงานด้วยกันเหมารถแท็กซี่ 2 คัน เพื่อมาส่งที่ด่านตากใบ จ.นราธิวาสแล้วนั่งเรือข้ามฟากมาฝั่งไทย มาถึงช่วงคำที่อำเภอตากใบ จึงแวะไปกินข้าวที่ตลาดตากใบทุกคนต่างก็กินข้าวด้วยกันอย่างเอร็ดอร่อยมาก เพราะทุกคนไม่ได้กินข้าวมือเที่ยงกันแต่จู่ๆ ลูกชายเปาะจิกิริลุกขึ้นไปข้ามถนน เข้าไปกอดผู้หญิงหนึ่งที่กำลังเดินอยู่กับผู้ชายคนหนึ่งซึ่งตอนหลังรู้ว่าเป็นตำรวจ ลูกชายเปาะจิกิริเข้าไปกอดจูบผู้หญิงคนนั้นปากพรั่ว่า บีแคดาโร ผู้ชายที่มาด้วยกับผู้หญิงคนนั้นจึงเข้ามาแกล้งลูกชายเปาะจิกิริให้ออกไปจากตัวของผู้หญิงคนนั้น พร้อมกับทั้งเตะทั้งต่อยลูกชายของเปาะจิกิริ เพื่อนๆที่ไปทำงานด้วยกันต่างเข้าไปแยกลูกชายเปาะจิกิริกับผู้ชายคนนั้นออกจากกัน ผู้ชายคนนั้นบอกว่าจะเอาเรื่องลูกชายของเปาะจิกิริให้ถึงที่สุด พร้อมกับสวมกุญแจมือแล้วพาลูกชายเปาะจิกิริไปที่โรงพักตากใบ เพื่อนๆ ที่ไปทำงานด้วยกันต่างไปกล้าเข้าไปปรามเพราะกลัวตำรวจ ลูกชายของเปาะจิกิริจึงถูกคุมขังที่โรงพักตากใบ เพื่อนๆ ที่ไปทำงานด้วยกันปรึกษากันว่าจะต้องกลับไปแจ้งให้เปาะจิกิริได้รับรู้ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยเหมารถกระบะกลับมาถึงหมู่บ้านเกือบเที่ยงคืน เมื่อมาถึงหมู่บ้านจึงไปบอกเปาะจิกิริถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเปาะจิกิริ นี่ก็ผลกระทบจากการที่เปาะจิกิริปล่อยให้ลูกชายไปทำงานที่มาเลเซีย เป็นความทุกข์อย่างแสนสาหัส กับชีวิตของแกและครอบครัว เพราะหลังจากที่เปาะจิกิริรู้เรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เปาะจิกิริแทบจะนอนไม่หลับ ในหัวคิดหาหนทางที่จะช่วยลูกชายของตัวเองที่ถูกคุมขังอยู่ที่โรงพักตากใบ รุ่งเช้าเปาะจิกิริได้ไปหาสามีของน้องสาวที่อยู่ที่บ้านสายหมอ ตำบลบางเขา อ.หนองจิก ซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เปาะจิกิริได้เล่าเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้น รวมทั้งเหตุการณ์ที่ทำให้ถูกจับกุม สามีของน้องสาวของเปาะจิกิริคิดหาหนทางโดยไปที่สถานีอนามัยที่บ้านตันหยงเปาว์ให้หมออนามัยช่วยออกไปรับรองว่าลูกชายเปาะจิกิริเป็นคนวิกลจริต เป็นโรคประสาท เปาะจิกิริกับสามีของน้องสาวเปาะจิกิริจึงได้เดินทางไปโรงพักตากใบ ได้ไปคุยกับตำรวจคนนั้นและพนักงานสอบสวน เปาะจิกิริได้ยื่นใบรับรองจากสถานีอนามัยของบ้านตันหยงเปาว์ให้พนักงานสอบสวน เปาะจิกิริต้องอ้อนวอนให้ตำรวจคนนั้นไม่เอาเรื่องและเปาะจิกิริยินดีจะชดเชยค่าเสียหายให้ตำรวจคนนั้นเรียกเรื่องค่าเสียหาย 5,000 บาท เปาะจิกิริบอกว่าตัวเองเป็นคนยากจนลดเหลือ 2,000 บาท ตำรวจคนนั้นเห็นใจ

เปาะจิการี จึงยอมลดให้เหลือ 2,000 บาท พนักงานสอบสวนจึงให้ทำบันทึกให้ตำรวจคนนั้นเซ็นรับรองว่าไม่คิดใจเอาเรื่อง เปาะจิการีจึงรับลูกชายของตัวเองกลับมาที่หมู่บ้าน เพื่อทำการรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นจากการไปทำงานที่มาเลเซีย

เปาะจิการีบอกว่า แก่ต้องย่ำตัวเองตลอดเวลาว่า “นี่คือบททดสอบจากองค์อัลเลาะห์” เพราะความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวมันแสนสาหัสมากจริงๆ ลูกชายคนเดียวของครอบครัว เด็กหนุ่มที่มุ่งมั่น ขยันขันแข็ง เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงของครอบครัว กลายเป็นคนวิกลจริต กลายเป็นคนที่เปื้อนโรคประสาท จากการที่มุ่งมั่นจะหารายได้ มาจุนเจือครอบครัว ต้องทิ้งบ้านไปทำงานที่มาเลเซีย ไม่ถึง 1 เดือน ชีวิตกลับตาลปัตรจากคนดี ๆ กลายเป็นคนบ้า จากการที่จะช่วยเหลือครอบครัวกลายเป็นภาระหนักหน่วงยิ่งให้ครอบครัวต้องแบกรับเป็นเวลาถึง 20 กว่าปี นี่คือผลกระทบในด้านร้ายที่เกิดขึ้นกับชีวิตของแก จากการไปทำงานที่มาเลเซียของลูกชายคนเดียวของครอบครัว วันนี้ลูกชายของแกได้จากโลกนี้ไปแล้วเมื่อช่วงต้นปีที่ผ่านมา หลังจากใช้ความพยายามอย่างมากในการรักษาทั้งกับแพทย์แผนปัจจุบัน และหมอพื้นบ้าน ต้องเสียเงินทองมากมาย แต่โรคร้ายก็รักษาไม่หายกลายเป็นคนบ้าจนถึงวินาทีสุดท้ายของชีวิต

กรณีศึกษาที่ 2 : กระแฉะโหมง *

กระแฉะโหมง เล่าให้ฟังว่า ตนเองไม่ใช่คนที่ปัดตานี แต่เป็นคนนราธิวาส เมื่อแต่งงานแล้วก็ย้ายมาอยู่กับสามีที่หมู่บ้านตันหยงเปาว์แห่งนี้ เมื่อก่อนมีฐานะความเป็นอยู่แร้นแค้นมาก อดมือกินมือ ไม่มีบ้านเป็นของตัวเอง อาศัยอยู่กับพี่ชายของสามี หลังจากคลอดลูกคนแรกซึ่งเป็นผู้ชาย ก็ได้ปลูกกระต๊อบเล็กๆ อยู่ริมคลองหลังบ้านพี่ของสามี พื้นที่ที่ใช้ปลูกกระต๊อบเป็นดินโคลน ตนเองและสามีต้องไปตัดทรายบริเวณริมชายหาดเอามาถมวันละนิด วันละหน่อยเท่าที่กำลึงมืออยู่ แต่ทรายที่เอามาถมเมื่อเวลาน้ำขึ้นสูง น้ำก็พัดพาทรายที่ถมไว้ไปจนหมด สามีจึงไปขุดดินมะพร้าวที่โคนลำจากการถูกน้ำทะเลกัดเซาะจากคนในหมู่บ้าน เขาก็ส่งสารจึงให้ดินมะพร้าวมา สามีก็ตัดดินมะพร้าวเป็นท่อนๆ แล้วนำมาปักเป็นแนวและไปขนทรายจากชายหาดมาถมจนพอสามารถเดินไปมาได้

สามีของกระแฉะโหมงประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งทั้ง 2 คนช่วยกันออกทะเล หลังจากกลับจากทะเล กระแฉะโหมงจะนำปลาที่ติดอวนมา ซึ่งเป็นปลาที่ไม่มีราคาและไม่ใช่ความต้องการของตลาด มาทำเป็นปลาแห้งเอาไว้กินในยามที่ออกทะเลไม่ได้ หรือในช่วงที่มีคลื่นลมแรงในฤดูมรสุม

*

นามสมมติ

กะแวนะโงง เล่าว่า ถึงจะทำงานหนักขนาดไหนแต่ฐานะความเป็นอยู่ก็ยังคงยากจนเหมือนเดิม เพราะกะแวนะโงงมีลูกทั้งหมด 10 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 5 คน ต่างก็อยู่ในช่วงที่กำลังเติบโต ลูกชายคนโตของกะแวนะโงงไม่ได้เรียนหนังสือ เมื่ออายุ 6-7 ปี ก็ต้องออกเรือทำการประมงกับพ่อ เพราะกะแวนะโงงออกทะเลไม่ได้ ต้องเลี้ยงดูลูกๆซึ่งยังเล็กอยู่ สามียของกะแวนะโงงต้องดิ้นรนอย่างหนัก เพื่อหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว ในช่วงที่คนในหมู่บ้านเจอปัญหาอวนรุนอวนลากเข้ามาทำการประมงหน้าหมู่บ้าน กุ้งปลาแทบจะจับไม่ได้เลยด้วยเครื่องมือประมงที่มีอยู่ สามียต้องไปทำงานก่อสร้างที่ประเทศมาเลเซีย บางช่วงก็มีรายได้ที่พอจะเลี้ยงดูครอบครัวได้ แต่บางช่วงสามียไม่มีงานรับจ้างที่ประเทศมาเลเซีย เพราะเจ้าแกที่สามียทำงานอยู่ประมุลงานไม่ได้ ตัวเองที่อยู่ที่บ้านแทบจะไม่มีข้าวให้ลูกกินต้องไปหยิบยืมเงินจากเพื่อนบ้าน และจากพี่ชายของสามียแต่เมื่อมีการหยิบยืมบ่อยครั้งเขาก็ไม่มีให้ยืม เพราะแต่ละคนก็มีฐานะความเป็นอยู่ที่ยากจนเหมือนกัน เมื่อสามียเห็นว่าการทำงานที่ประเทศมาเลเซียแทบจะหาความแน่นอนไม่ได้ จึงกลับมาทำงานในหมู่บ้าน ไปรับจ้างทำงานก่อสร้างในเมืองปัตตานีบ้าง เพื่อนๆจากต่างหมู่บ้านมาชักชวนไปทำงานก่อสร้างในต่างจังหวัดบ้าง ความเป็นอยู่ในช่วงนั้น ก็อดๆยากๆเหมือนเดิม แต่สามียก็ดิ้นรนเต็มที่เพื่อให้ครอบครัวมีกิน ในช่วงที่ไม่มียานจากข้างนอกสามียก็จะออกทะเลกับลูกชายในทะเลหน้าหมู่บ้าน กะแวนะโงงจะช่วยสามียทำปลาแห้งไว้ขายในหมู่บ้านจะมีเพื่อนบ้านในหมู่บ้านมาซื้อปลาแห้งจากกะแวนะโงงเกือบทุกวัน ได้รายได้วันละ 40-50 บาท ก็ถือว่าได้ช่วยหารายได้ให้ครอบครัวแล้ว กะแวนะโงงบอกว่า ชาวบ้านมักจะมาหาซื้อปลาแห้งที่บ้านเสมอๆ เพราะกะแวนะโงงจะทำปลาแห้งทุกวัน ที่สามียออกทะเล เมื่อชาวบ้านขอซื้อจึงมักจะมียปลาแห้งไว้ขายเกือบทุกวัน ยกเว้นในช่วงที่สามียไม่ได้ออกทะเลเท่านั้น

กะแวนะโงง เล่าว่า สามียของตัวเองเป็นคนที่มีเพื่อนฝูงมาก ทั้งเพื่อนที่เป็นอิสลามและพุทธ มีทั้งทหาร ตำรวจ เพราะตอนเด็กๆ สามียเคยอยู่ที่ตำบลม่วงงาม จังหวัดสงขลามาก่อน จึงสามารถพูดภาษาไทย ภาษายกยได้ได้ดี ทำให้สามารถพูดจาได้ตอบกับทหาร ตำรวจได้ดี เมื่อทหารตำรวจมาที่บ้าน สามียจะจัดหาสัตว์น้ำดีๆ มีคุณภาพ ฝากกลับบ้านไปเสมอๆ ทั้งปูดำ ปูม้า กุ้งแชบ๊วยตัวใหญ่ บางครั้งถ้าได้แมงดาทะเล สามียจะนำไปฝากให้กับเพื่อนของสามียที่โรงพักหรือที่ค่ายทหารเสมอๆ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะแมงดาทะเลเป็นสัตว์น้ำหายาก ยิ่งถ้าเป็นแมงดาทะเลที่มีไข่ จะยิ่งเป็นที่ต้องการมากของคนไทยพุทธ แต่สำหรับมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ถือว่าเป็นสัตว์น้ำต้องห้ามกินไม่ได้ ซื้อขายไม่ได้เพราะผิดหลักคำสอนในศาสนาอิสลาม สามียของกะแวนะโงงบอกว่า ที่จำเป็นต้องมีเพื่อนมากเพราะในยามที่เขาเดือดร้อน เพื่อนๆจะช่วยให้เราถึงแม้จะเป็นคนต่างศาสนาแต่ถ้าเขาเป็นคนดีก็พึ่งพาอาศัยกันได้ แต่กะแวนะโงงเคยบอกสามียว่า เพื่อน

บ้านในหมู่บ้านไม่ค่อยชอบใจนักที่สามีไปคบหากับทหาร ตำรวจ แต่สามีก็ไม่เคยเชื่อ เพราะถือว่าตัวเองคิดถูก ที่จะเลือกคบคนไม่ว่าจะเป็นคนพุทธหรือมุสลิมขอให้เป็นคนที่มีพหุอาชีพกันได้เท่านั้น

กะแวนะโมง บอกว่ามรสุมชีวิตได้ถาโถมมาสู่ครอบครัวตัวเองอย่างหนักจำได้ว่าเป็นปี พุทธศักราช 2549 เป็นช่วงที่สถานการณ์ความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รุนแรงขึ้นมาก มีทั้งการเผาโรงเรียน วางระเบิด การไล่ยิงผู้บริสุทธิ์ทั้งคนพุทธ คนมุสลิม ตำรวจเก่าๆ ที่มาตกปลาในหมู่บ้านและเป็นเพื่อนกับสามีถูกยิงเสียชีวิต ระหว่างทางในขณะที่ขับจักรยานยนต์กลับบ้านที่บ้านพักที่โรงพักอำเภอหนองจิก ในขณะที่บนรถจักรยานยนต์มีปลากะพงขาวที่ตกเบ็ดได้ ห้อยอยู่กับจักรยานยนต์อยู่เลย แล้วหลังจากนั้น สามีของกะแวนะโมงก็ถูกลอบยิงเสียชีวิตระหว่างทางกลับบ้านที่ตำบลบางเขาจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ครอบครัวของกะแวนะโมงแตกกระสานซ่านเซ็นไปคนละทิศละทาง ลูกชายคนโตต้องอพยพไปขายแรงงานที่ประเทศมาเลเซีย รวมทั้งลูก ๆ ผู้หญิงที่โตแล้ว 4 คน ต้องแยกย้ายไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียทั้งหมด ส่วนลูก ๆ ที่ยังเล็กอยู่ต้องให้พี่ชายสามีช่วยดูแล 2 คน ตัวกะแวนะโมงเองต้องย้ายกลับไปอยู่กับญาติพี่น้องกับลูก ๆ ที่ยังเล็กอยู่อีก 4 คน

กะแวนะโมงบอกว่าที่ครอบครัวต้องกระจัดกระจายไปคนละทิศละทางเป็นเพราะหวาดกลัวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่รู้ว่าเหตุการณ์ที่รุนแรงอย่างนี้จะเกิดขึ้นกับครอบครัวอีกหรือไม่ กะแวนะโมงบอกว่าสาเหตุที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงกับครอบครัวตัวเองเป็นเพราะสามีไปคบหากับทหาร ตำรวจ ทั้งๆ ที่เคยเตือนแล้ว แต่สามีไม่ยอมที่จะเชื่อฟัง กะแวนะโมงบอกว่าต้องใช้เวลาในการคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นเกือบ 2 ปี จึงจะกลับมาอยู่ในหมู่บ้านได้ แต่ต้องอยู่อย่างหวาดระแวง หวาดกลัวตลอดเวลา ทางราชการได้ชดเชยเยียวยาให้เป็นเงิน 200,000 บาท กะแวนะโมงได้ใช้เงินส่วนนี้ในการสร้างบ้านใหม่ทดแทนกระท่อมหลังเก่า กะแวนะโมงบอกว่าท่ามกลางเหตุร้ายๆ ที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ก็ยังมีสิ่งดีๆ เข้ามาในชีวิตเช่นเดียวกัน เพราะลูก ๆ ที่ไปทำงานที่มาเลเซียต่างก็ทำงานอย่างขยันขันแข็งและใช้จ่ายอย่างประหยัดต่างก็ส่งเงินให้กะแวนะโมงเก็บไว้ในแต่ละเดือน เงินที่ลูกๆ ไปทำงานกะแวนะโมงสามารถเก็บได้ 20,000-30,000 บาท จนทำให้ครอบครัวพอจะลืมตาอ้าปากได้ ไม่เดือดร้อนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เวลาผ่านไป 4-5 ปี ลูก ๆ ที่ทำงานที่มาเลเซียทั้ง 4 คน ต่างกลับมาแต่งงานกันหมดแล้ว พี่ชายคนโตมีเงินค่าสินสอดส่งของบรรจจากน้ำพริกน้ำแรงของตัวเองที่ไปทำงานที่มาเลเซียตอนนี้ลูกชายได้ย้ายไปอยู่บ้านของภรรยาในเมืองปัตตานีแล้ว กะแวนะโมงบอกว่า เป็นการดีแล้วไม่ต้องอยู่ในหมู่บ้าน เพราะกลัวเหตุการณ์ความไม่สงบจะเกิดขึ้นกับลูกชายของตัวเอง

กะแวนะโมงบอกว่า การอพยพไปขายแรงงานที่ประเทศมาเลเซีย มีส่วนดีที่ทำให้ครอบครัวสามารถผ่านพ้นสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของตัวเอง เพราะทำให้ลูกๆ ปลอดภัยจากภัยร้ายที่จะ

เกิดขึ้นกับครอบครัว สิ่งที่จะแวมะโงมหวาดกลัวตลอดเวลา คือ กลัวว่า ลูกๆ ผู้ชายของตัวเองจะเจ็บแค้น แล้วใช้การความรุนแรงแก้แค้นกลับคืน ซึ่งทำให้ปัญหายังลุกลามบานปลายไปไม่รู้จบ ลูกๆ ที่ยังเล็กอยู่จะได้รับผลกระทบในระยะยาว กะแวมะโงมบอกว่าตัวเองยึดมั่นต่อองค์อัลเลาะห์ สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นการลิขิตขององค์อัลเลาะห์ จำต้องยอมรับโชคชะตาที่กำหนดโดยองค์อัลเลาะห์ ใครทำกรรมใดไว้ องค์อัลเลาะห์จะเป็นผู้ที่กำหนดโทษเอง เมื่อคิดได้แบบนี้กะแวมะโงมบอกว่าทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบขึ้น สิ่งสำคัญที่สุดที่กะแวมะโงมคิดอยู่เสมอ คือ จะประกอบครอบครัวให้อยู่อย่างสงบได้อย่างไร ถือว่าเป็นโชคของครอบครัวที่มีญาติพี่น้องมาช่วยพาลูกให้รอดพ้นจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยการรับไปทำงานถึงแม้แจะคิดถึงลูกมากมายขนาดไหน แต่เมื่อคิดว่าลูก ๆ อยู่รอดปลอดภัย ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีประเสริฐที่สุดในชีวิตครอบครัวของกะแวมะโงมแล้ว

กะแวมะโงมบอกว่า การอพยพไปขายแรงงานที่ประเทศมาเลเซียของลูก ๆ เป็นเพราะเหตุจากความหวาดกลัวต่อเหตุการณ์ความรุนแรงจะเกิดขึ้นกับครอบครัวอีกแต่การที่ลูก ๆ รู้จักคิด เห็นว่าครอบครัวมีความยากลำบาก มีฐานะความเป็นอยู่ยากจน ขาดพ่อที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงของครอบครัวซึ่งเป็นที่พึ่งหลักของการหารายได้ให้กับครอบครัว ลูก ๆ ทุกคนจึงทำงานอย่างขยันขันแข็ง ลูก ๆ ของกะแวมะโงมเป็นคนที่ยขยันขันแข็งมาก ใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดไม่เที่ยวเตร่ ทุกๆ เดือนจะส่งเงินให้กับแม่ที่อยู่ในหมู่บ้านคนละ 5,000-6,000 บาท กะแวมะโงมบอกว่าเป็นความโชคดีของครอบครัวที่ลูก ๆ รู้จักคิด รู้จักใช้ชีวิตที่ต้องเป็นแบบอย่างให้กับน้องๆ

กะแวมะโงม บอกว่าถือว่าเป็นความโชคดีมากของครอบครัวที่ลูก ๆ ทุกคนเป็นคนขยันมาก เป็นเพราะลูก ๆ ทุกคนพบเจอความยากลำบากของครอบครัว ลูกสาวซึ่งเป็นลูกคนที่ 5 เป็นคนเดียวที่ไม่ได้ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย เป็นเพราะร่างกายพิการเป็นโรคโปลิโอ ขาลีบ แต่เป็นเด็กที่ยขยันมาก จะช่วยหารายได้ให้กับครอบครัวโดยการรับจ้างถักอวนลอยกุ้ง 3 ชั้นสามารถถักอวนได้เร็วมาก วันหนึ่งๆ สามารถถักได้ถึง 3-4 ผืน ซึ่งผืนหนึ่งจะได้รับค่าจ้าง 60-80 บาท ในขณะที่คนปกติทั่วไปใช้เวลาในการถักอวนได้วันละ 2 ผืน ก็ถือว่าเก่งมากแล้ว

กะแวมะโงมบอกว่าเวลาผ่านไปจนลูกทุกคนโตกันหมดแล้ว แต่ละคนจะช่วยกันหารายได้ให้กับครอบครัว ลูกผู้ชายทั้งหมดของกะแวมะโงมต่างก็ไปทำงานมาเลเซียกันทุกคน กะแวมะโงมบอกว่าบางครั้งก็รู้สึกเสียใจเหมือนกันที่ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกให้ได้รับการศึกษาที่ดีได้ แต่ละคนเรียนสูงสุดได้เพียง ป.6 ก็ต้องออกจากโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือครอบครัวหารายได้มาจุนเจือครอบครัว พี่ชายคนโตไปทำงานมาเลเซีย น้อง ๆ ต้องออกจากโรงเรียนมาออกทะเลกับพ่อในตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ตอนที่ครอบครัวประสบปัญหาสถานการณ์ความรุนแรงเล็กๆ ก็ต้องแยกย้ายกันเพื่อเอาตัวรอด จนไม่สามารถไปโรงเรียนได้ บางคน

ไปอยู่กับพี่ชายของสามีที่ต้องย้ายไปอยู่ที่อื่นเช่นเดียวกัน ลูก ๆ อีก 4 คน กะแวนะโมงก็ต้องเอาไปอยู่กับบ้านญาติที่นครราชสีมาทำให้เด็กๆต้องขาดเรียน เมื่อกลับมาอยู่ในหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าเด็กๆจะไปโรงเรียนแต่ก็เรียนไม่ทันเพื่อน ทำให้ไม่อยากไปโรงเรียนพออายุ 15-16 ปี ก็ไปทำงานที่มาเลเซียกันหมดแล้ว

กะแวนะโมงเล่าให้ฟังว่า การไปทำงานที่มาเลเซียของลูก ๆ ถือว่าเป็นส่วนดีที่ทำให้ครอบครัวมีรายได้ สามารถดูแลครอบครัวโดยไม่ขาดสน แต่หัวอกคนเป็นแม่ก็ต้องมีความห่วงใยลูกเป็นธรรมดาไม่ว่าลูกจะปรับตัวกับการทำงานไปหรือไม่ เจ็บไข้ได้ป่วยใครจะช่วยดูแล กินอิ่มไหม ทุกครั้งที่คิดถึงลูกกะแวนะโมงบอกว่า ตัวเองจะต้องขอคุอาร์อัลละห์ให้ช่วยดูแลลูก ให้ด้วย หลังละหมาดทุกครั้งกะแวนะโมงจะขอคุอาร์จากอัลละห์ให้ลูก ๆ อยู่อย่างสุขสบาย ให้ลูก ๆ เป็นที่รักของทุกคน ทุกครั้งที่ลูกกลับมาเยี่ยมบ้านในช่วงวันเทศกาลต่างๆ กะแวนะโมงจะสอนลูกเสมอๆ ว่า ให้ตั้งใจทำงาน ทำตัวให้เป็นที่ยรักของคนอื่นๆ อย่าทะเลาะกับเพื่อนๆ ที่ทำงานด้วยกัน เพราะจะทำให้เราเป็นทุกข์ เจ้าของร้านก็จะเป็นทุกข์จากการกระทำของเราเช่นกัน ซึ่งลูก ๆ ของกะแวนะโมงทุกคนก็เชื่อฟังและปฏิบัติตามที่บอกทุกคน กะแวนะโมงบอกว่าที่สามารถพูดได้แบบนี้ เพราะเจ้าของร้านทุกคนที่ลูก ๆ ไปทำงานต่างก็ชื่นชมว่าลูกกะแวนะโมงเป็นเด็กที่ขยันทำงาน เป็นที่ยรักของคนทำงานด้วยกัน เห็นใครทำงานหนักก็จะเข้าไปช่วยเหลือตลอดเวลา กะแวนะโมงรู้สึกภูมิใจกับลูก ๆ ทุกคน

หลังจากผ่านพ้นเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับครอบครัวมาได้ประมาณ 10 ปี เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559 ที่ผ่านมา กะแวนะโมงเล่าว่าได้เกิดเหตุการณ์ร้ายขึ้นกับชีวิตครอบครัวของกะแวนะโมงที่ทำให้ตัวเองรู้สึกสลดหดหู่มาก จนถึงวันนี้ยังทำใจไม่ได้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เรื่องมีอยู่ว่า ลูกชายของกะแวนะโมงซึ่งเป็นคนที่ 8 ของแกไปทำงานที่มาเลเซียตั้งแต่อายุ 19 ปี ลูกชายคนนี้เป็นที่รักของทุกคน จะกลับบ้านเฉพาะในช่วงเทศกาลวันฮารีรายอเท่านั้น ในรอบ 1 ปี เขาจะกลับมาบ้านเพียง 2 ครั้ง แต่ทุกเดือนจะส่งเงินให้แม่ตลอด เดือนหนึ่งไม่ต่ำกว่า 5,000 บาท บอกแม่ว่าให้แม่เป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว เหลือให้เก็บไว้บ้างจะใช้จ่ายเป็นค่าสินสอดเพื่อสู่ขอผู้หญิงที่ตัวเองชอบพออยู่ ลูกชายทำงานอยู่ 5 ปี จนสามารถจะทำหน้าที่เป็นพ่อครัวในร้านที่เจ้าของร้านเป็นคนอำเภอรามัน จังหวัดยะลา เจ้าของร้านให้ค่าจ้างวันละ 700 บาท ซึ่งถือว่าเป็นรายได้ที่ดีมาก กะแวนะโมงบอกว่าเงินที่ลูกชายส่งมาตัวเองสะสมได้เป็นแสนบาทตั้งใจว่าถ้าลูกชายกลับมาบ้านทีวนี จะไปหมั้นหมายผู้หญิงที่ลูกชายตัวเองชอบพออยู่ ซึ่งกะแวนะโมงรับรู้จากการที่ลูกชายกลับมาครั้งล่าสุดแล้วเล่าให้ฟังว่าคนที่ลูกชายชอบพอยังทำงานอยู่ในร้านเดียวกัน เป็นคนน่ารักและขยันด้วย แต่เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้น ซึ่งมันเป็นเรื่องทุกข์อย่างแสนสาหัสในชีวิตของกะแวนะโมง เพราะมีคนมาแจ้งกับกะแวนะโมงว่า “ลูกชายกะแวนะโมงเสียชีวิตแล้ว

ที่โรงพยาบาลที่ประเทศมาเลเซีย” กะแวนะโม่งบอกว่านี่คือความทุกข์ของคนที่เป็นแม่ที่ลูก ๆ ต้องไปทำงานมาเลเซีย เจ็บไข้ได้ป่วยแทบจะไม่มีโอกาสได้ดูแล เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมันเป็นเรื่องที่แสนสาหัสมากของคนที่เป็นแม่เพราะ “ในยามที่ลูกต้องจากโลกนี้ไป ไม่ทันได้ดูใจลูกเลย” แม้การเจ็บป่วยของลูก แม่แทบจะไม่ได้รับรู้เลย สิ่งที่แม่ทำได้คือ เอาเงินที่สะสมไว้ที่เป็นน้ำพักน้ำแรงของลูก จัดพิธีศพให้ลูกตามหลักศาสนาอิสลามให้ดีที่สุดเท่านั้น

กะแวนะโม่งเล่าทั้งน้ำตาว่า จนถึงตอนนี้ยังไม่รู้เลยว่าลูกชายตายด้วยสาเหตุอะไร เมื่อเห็นศพลูกแล้วกะแวนะโม่งสงสารลูกอย่างจับใจ เพราะศพของลูกมีร่องรอยของการผ่าตัดท้อง ซึ่งโดยหลักแล้วศพคนตายจะต้องสมบูรณ์ที่สุด แต่เจ้าของร้านที่ลูกไปทำงานด้วย บอกว่ามันเป็นวิธีการของทางการมาเลเซียที่จะต้องทำการชันสูตรศพ ก่อนที่จะนำศพออกมาจากโรงพยาบาล กะแวนะโม่งบอกว่า พยายามถามสาเหตุการตายของลูก เจ้าของร้านบอกว่าลูกชายของกะแวนะโม่งเป็นไข้มา 3-4 วันแล้ว พยายามหาซื้อยามาทาน อาการไข้ก็ไม่ลดลง จนตัดสินใจพาไปรักษาโรงพยาบาลซึ่งค่าใช้จ่ายสูงมากอยู่ที่โรงพยาบาล 3 วัน ค่าใช้จ่ายเกือบ 50,000 บาท เพราะหมอบอกว่าอาการคนไข้รุนแรงมาก ไข้ขึ้นสูงจนต้องต้องอยู่ในห้องฉุกเฉิน แต่สุดท้ายก็ไม่สามารถรักษาได้ จนในที่สุดต้องเสียชีวิตที่โรงพยาบาลที่มาเลเซีย สาเหตุการตายจนถึงตอนนี้กะแวนะโม่งก็ยังไม่รู้ว่า ลูกชายตัวเองตายเพราะโรคอะไร

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสร้างความสะเทือนใจให้กับกะแวนะโม่ง กะแวนะโม่งบอกกับลูกๆ ทุกคนไม่ให้ไปทำงานที่มาเลเซียอีกต่อไป กะแวนะโม่งบอกว่าแม่แก่ตัวลงทุกวันไม่มีเรี่ยวแรงที่จะไปดูแลลูกในที่ไกล ๆ ถ้าลูกเจ็บไข้ได้ป่วยแม่อยากจะดูแลด้วยตัวเอง ในยามที่เจ็บป่วยก็อยากจะเห็นหน้าลูก ๆ ทุกคนไม่ให้เหมือนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับลูกคนที่ 8 ของกะแวนะโม่งแม่แต่อยากจะดูใจก็ไม่มีโอกาส

กะแวนะโม่งบอกว่าถึงแม้ว่าเราจะต้องยากลำบากบ้าง แต่ได้อยู่กันพร้อมหน้า พร้อมตาครอบครัวเราก็มีความสุขแล้ว ถ้าเป็นไปได้อยากให้ทุกคนในหมู่บ้านช่วยกันฟื้นฟูทรัพยากรในหมู่บ้านของเราให้ดีขึ้น จะได้หากินในหมู่บ้านเราไม่ต้องให้ลูกหลานของเราต้องจากไปไกลไม่รู้จะเผชิญกับอะไรในชีวิต อย่างน้อยที่สุดการทำงานในหมู่บ้าน ครอบครัวจะได้รับดูแลทุกข์สุขกันได้ ถึงตอนนี้กะแวนะโม่งบอกว่าถึงจะมีเงินที่มากขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก แต่ใจก็เป็นทุกข์ถ้าเห็นลูกหลานต้องจากไปไกล ยิ่งเป็นทุกข์หนักขึ้นถ้ารู้ว่าลูกหลานต้องประสบกับความเจ็บป่วยที่เราแทบจะช่วยเหลืออะไรไม่ได้เลยแม้แต่หน่อย

4.2.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียของสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี

อย่างไรก็ตาม การเข้าไปทำงานรับจ้างในประเทศมาเลเซียของแรงงานจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ได้ก่อให้เกิดผลเชิงประจักษ์ด้านการมีรายได้และเลื่อนฐานะความเป็นอยู่ภายในครัวเรือนของผู้ที่ไปทำงานให้ดีขึ้น แต่การอพยพไปหางานทำที่ประเทศมาเลเซีย ก็ได้เป็นปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนต้นทางที่พวกเขาจากไปเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น หากแต่ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบในหลากหลายมิติด้วยกัน ในที่นี้จะขอกกล่าวถึง ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนประมงมีทั้งผลกระทบในด้านบวกและผลกระทบในด้านลบที่ก่อให้เกิดผลในมิติต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งสังคมในระดับครอบครัว และสังคมในวงกว้างของชุมชนประมง ทั้งนี้ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีสามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ดังนี้

❖ ผลกระทบด้านบวก

ผลกระทบด้านบวกจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีประกอบด้วย

- ① การมีงานทำ
- ② การมีรายได้

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

① การมีงานทำ

ผลที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ไปยังประเทศมาเลเซีย ก็คือ การมีงานทำที่สอดคล้องกับทักษะ ความสามารถของผู้ที่อพยพไปทำงาน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการมีงานทำของสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ก็คือ การมีรายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว ผู้ที่ไปทำงานทั้งคนวัยหนุ่มสาวและคนวัยทำงานเองจะรู้สึกว่าคุณค่าตนเองเป็นคนที่มีความหมาย มีความสำคัญกับครอบครัวมากขึ้น ซึ่งแตกต่างกับช่วงที่ไม่มีงานทำและอาศัยอยู่ในชุมชน ในช่วงเวลานั้นจะมีแต่ความรู้สึกหดหู่ ท้อแท้ ไม่มีความหวัง ไร้คุณค่าในตัวเอง และรู้สึกว่าตนเองเป็นภาระของครอบครัวอีกด้วย

การอพยพไปหางานทำที่ประเทศมาเลเซีย นอกจากจะเป็นการสร้างรายได้ทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชนแล้ว ยังก่อให้เกิดผลดีต่อสถานะทางจิตใจของผู้ที่ไปทำงานอีกด้วย นอกจากนั้น ยังทำให้อัตราการว่างงานของสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีลดลงเป็นอย่างมาก ทั้งในส่วน

กลุ่มคนวัยหนุ่มสาวและกลุ่มคนวัยทำงานที่ไม่สามารถออกทำการประมงพื้นบ้านได้เพราะทรัพยากรสัตว์น้ำลดน้อยลง ในส่วนของกลุ่มคนวัยทำงานโดยส่วนใหญ่จะเป็นหัวหน้าครอบครัว ที่ต้องการหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว การเลือกอพยพไปหางานทำที่มาเลเซีย เป็นการไปหางานทำแบบชั่วคราว ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น เมื่อถึงช่วงที่ทรัพยากรประมงแถวชุมชนตนเองเริ่มดีขึ้น คนกลุ่มนี้ก็จะกลับมาทำการประมงที่ชุมชนของตนเอง จึงทำให้สภาวะการมีงานทำไม่ขาดช่วง พวกเขาสามารถ มีงานทำเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวได้อย่างต่อเนื่อง

๒ การมีรายได้

ผลที่ตามมาอย่างเห็นได้ชัดจากการมีงานทำของผู้ที่อพยพไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ก็คือ การมีรายได้เพิ่มขึ้นสำหรับการเลี้ยงดูของแต่ละครอบครัว สำหรับกลุ่มคนวัยทำงานบางครอบครัวจะมีรายได้จากการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในยามที่ทรัพยากรสัตว์น้ำเสื่อมโทรม ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน การได้ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียจึงเป็นการช่วยทำให้คนกลุ่มนี้มีรายได้เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิต ไม่เป็นหนี้สิน และยังสามารถเหลือเงินออมไว้สำหรับจัดหาเครื่องมือประมงพื้นบ้านคันใหม่ๆหรือแม้แต่การสร้างเรือลำใหม่สำหรับใช้ออกทะเลทำการประมงจับสัตว์น้ำในยามที่ทรัพยากรในทะเลพื้นถิ่นความอุดมสมบูรณ์ ในส่วนของกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวที่ไปหางานทำที่มาเลเซียก็มีเงินรายได้กลับมาจุนเจือครอบครัวเช่นกัน

การมีรายได้ของสมาชิกในครอบครัวจากการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ก่อให้เกิดการบริโภค มีการจับจ่ายซื้อสิ่งของมากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจการค้าขายในชุมชนฟื้นตัวตามมา หลังจากที่อยู่ในสภาวะซบเซามาเนิ่นนานในช่วงที่ทรัพยากรสัตว์น้ำเสื่อมโทรม ทำให้เศรษฐกิจในระดับชุมชนสามารถเกิดการหมุนเวียนถ่ายเท เพราะทุกครอบครัวที่มีแรงงานไปทำงานในมาเลเซียมีรายได้เพิ่มขึ้นสำหรับการจับจ่ายซื้อสิ่งของ การมีรายได้ของครอบครัวเหล่านี้ไม่ใช่กระตุ้นระบบเศรษฐกิจในระดับชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังสามารถช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับจังหวัดได้อีกช่องทางหนึ่งด้วย เพราะ เมื่อแต่ละครอบครัวมีรายได้ที่พอเพียงแล้วกลุ่มคนเหล่านี้ก็就会有การออกไปจับจ่ายซื้อเครื่องมือประมงคันใหม่ ซื้ออุปกรณ์สำหรับการซ่อมแซมเรือประมง หรือแม้กระทั่งการออกไปจับจ่ายซื้อของในตัวเมืองปัตตานี ในร้านสะดวกซื้อ และในห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ตต่างๆ จะสังเกตได้ว่าในช่วงเทศกาลทางศาสนาต่างๆจะมีลูกค้ามาจับจ่ายซื้อสินค้าตามห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ตต่างๆ เป็นจำนวนมากจนต้องรอคิวสำหรับนำรถเข้าไปอยู่ที่จอดรถร่วมครึ่งชั่วโมง ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีที่ไปทำงานที่มาเลเซียเดินทางกลับมาที่บ้านเกิดเมืองของตนเอง

การมีรายได้จากการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียเป็นผลกระทบในเชิงบวกที่ส่งผลให้เศรษฐกิจในระดับครัวเรือน ระดับชุมชนและระดับจังหวัด สามารถเติบโตไปได้ ผู้บริโภคจากชุมชนประมงพื้นบ้านมีพลังในการจับจ่ายซื้อสินค้ากันมากขึ้น นอกจากนั้นยังช่วยให้พ่อแม่ ญาติพี่น้องของของกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวที่ไปทำงานมาเลเซีย และยังยึดอาชีพประมงพื้นบ้าน มีเงินไปจัดหาเครื่องมือประมงพื้นบ้านรุ่นใหม่และความหลากหลายของประเภทเครื่องมือประมงมากขึ้น ซึ่งท้ายที่สุดก็เป็นการช่วยทำให้ผู้ที่ไปทำงานประมงพื้นบ้านในครอบครัวที่มีผู้ไปทำงานที่มาเลเซียสามารถทำการประมงด้วยเครื่องมือประมงที่หลากหลายแตกต่างตามแต่ฤดูกาลของสัตว์น้ำ มีรายได้ที่ดีขึ้นจากการทำอาชีพประมงแบบพื้นบ้าน

นอกจากนั้น ในส่วนของสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีที่มีความพร้อมและสามารถพัฒนาตนเองจนได้เป็นเจ้าของร้านอาหารที่มาเลเซีย กลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีรายได้ค่อนข้างมากเพราะเป็นเจ้าของกิจการด้วยตนเอง พวกเขาสามารถนำรายได้จากการเปิดร้านอาหารที่มาเลเซียกลับ มาสร้างรากฐานความมั่นคงของครอบครัวโดยการซื้อที่ดินทั้งในบริเวณชุมชนตนเองหรือชุมชนข้างเคียง รวมทั้งแม้แต่ในตัวเมืองปัตตานีเองก็ตาม นิยมสร้างบ้านหลังขนาดใหญ่ ซึ่งก็ก่อให้เกิดการหมุนเวียนในการจับจ่ายใช้สอยทั้งในระดับชุมชนและระดับจังหวัดเช่นกัน มีการจ้างงาน ยกตัวอย่าง เช่น หากต้องการสร้างบ้านหลังสักหลังก็จะต้องมีการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ต้องจ้างช่างเฉพาะทางในแต่ละด้าน ต้องมีคนงานในการทำงาน ฯลฯ เป็นต้น ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีที่ได้เป็นเจ้าของร้านอาหารที่มาเลเซีย จึงเป็นภาพลักษณ์และแรงจูงใจให้กับกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีมีความใฝ่ฝันในชีวิตที่อยากจะเดินตามรอย ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

ทั้งนี้จากการศึกษาข้อมูลมีความสอดคล้องกับการศึกษาเชิงปริมาณของนายมูหามะสุกรี มะสะนิง และคณะ, 2559 เรื่อง ศึกษาปรากฏการณ์การอพยพของชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี กรณีศึกษาชุมชนชาวประมงพื้นบ้านบางแห่งจังหวัดปัตตานี พบว่า สมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีเกือบทั้งหมดที่เดินทางไปหางานทำที่ประเทศมาเลเซีย สามารถมีงานทำและมีรายได้ และส่วนใหญ่ทำงานร้านอาหารที่ประเทศมาเลเซีย คิดเป็นร้อยละ 63.2 โดยเป็นร้านต้มยำกุ้ง ร้อยละ 60.3 และร้านอาหารทั่วไป ร้อยละ 2.9 ส่วนมากผู้ที่ไปทำงานในร้านอาหารจะทำหน้าที่พนักงานเสิร์ฟอาหาร และรองลงมาจากการทำงานในร้านอาหาร จะเป็นการทำงานประมง คิดเป็นร้อยละ 25.6, โดยทำงานในเรือประมงขนาดใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 17.7 และเป็นคนงานในเรือประมงพื้นบ้าน ร้อยละ 7.9 ตามลำดับ และส่วนน้อยเป็นลูกจ้างในโรงงานข้าวเกรียบปลา คิดเป็นร้อยละ 0.6 และมีส่วนหนึ่ง ไม่ได้ระบุลักษณะงานที่ทำในประเทศมาเลเซีย คิดเป็นร้อยละ 8.6

❖ ผลกระทบด้านลบ ประกอบด้วย

ผลกระทบด้านลบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย

- ① ภาวะหนี้สิน
- ② ผลกระทบในเรื่องการไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบ
- ③ ผลกระทบในมิติทางสังคม

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

① ภาวะหนี้สิน

ตัวอย่างของผู้ที่ไปทำงานที่มาเลเซียแล้วที่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี จนกลายเป็นแรงผลักดันให้ทั้งกลุ่มคนวัยทำงาน และกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวต้องการเดินทางไปหางานทำที่ประเทศมาเลเซียแต่จุดเริ่มต้นของการไปทำงานที่มาเลเซียนั้น พวกเขาจำเป็นต้องหาเงินทุนตั้งต้นเพื่อไปเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ทั้งค่าทำหนังสือเดินทาง (Passport) ค่าเดินทางจากบ้านไปถึงสถานที่ที่จะทำงานที่มาเลเซีย ค่าใช้จ่ายส่วนตัวอื่นๆ ซึ่งค่าใช้จ่ายทั้งหมดนั้น มักจะใช้วิธีไปกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้าน ญาติมิตร มาใช้ก่อน จนกลายเป็นหนี้สินของครอบครัว

สำหรับผู้ที่ไม่ไปประกอบอาชีพแรงงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ นั้น โดยส่วนใหญ่มักจะไปทำงานในตำแหน่งที่เป็นแรงงานทั่วไป เช่น เป็นแรงงานปล่อยอวน สาวอวน จัดเรียงเชือก ฯลฯ ซึ่งกลุ่มคนที่ทำงานเหล่านี้เป็นการทำงานโดยไม่มีตำแหน่งพิเศษ ซึ่งก็ทำให้ไม่มีรายได้พิเศษด้วยเช่นกัน พวกเขาจะได้รายได้มาจากส่วนเดียวคือ ส่วนแบ่งที่ได้จากการจับสัตว์น้ำในแต่ละรอบเท่านั้น ซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ขึ้นอยู่กับทรัพยากรสัตว์น้ำว่ามีความอุดมสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับสภาพเรือและเครื่องมือประมงที่ใช้จับสัตว์น้ำว่าอยู่ในสภาพพร้อมเพียงใด รวมทั้งความชำนาญของไต้เรือด้วย แรงงานเหล่านี้จะได้ค่าตอบแทนของตัวเองก็ต่อเมื่อขายสัตว์น้ำที่จับมาได้ แล้วนำไปหักค่าใช้จ่ายทุกอย่างที่เกิดขึ้น ทั้งค่าน้ำมัน ค่าน้ำแข็ง ค่าอาหาร ค่าอวนและเรือประมง ฯลฯ ภายหลังจากนั้นจึงจะนำส่วนที่คงเหลือมาแบ่งกันในกลุ่มคนทำงานบนเรือประมงทุกคน โดยจะมีการแบ่งตามสัดส่วนเปอร์เซ็นต์ที่ขึ้นอยู่กับภาระงานของคนทำงานในแต่ละตำแหน่งอีกด้วย ดังนั้นคนทำงานที่เป็นแรงงานธรรมดาทั่วไปบนเรือประมงขนาดใหญ่จึงมักจะมีรายได้ที่ไม่แน่นอน อาจจะมีบางครั้งที่ได้ส่วนแบ่งมาเป็นของส่วนตัวมาก แต่โดยส่วนใหญ่ก็จะมีรายได้ต่อเดือนไม่มากนักเฉลี่ย 4,000-8,000 บาท รวมทั้งมีบางเดือนที่ไม่มีรายได้เลย กลุ่มผู้ที่มาทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่เหล่านี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นหัวหน้า

ครอบครัว เมื่อตนเองมาทำงานที่มาเลเซีย สมาชิกในครอบครัวที่อยู่ ทางบ้านก็ต้องไปหยิบยืมเงินจากเพื่อนบ้านที่พอมีฐานะเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวไปพลางๆก่อน เมื่อมีรายได้จากการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียของสามีเพียงพอ ก็จะไปจ่าย ปลดหนี้ได้ แต่ในบางเดือนที่เรือประมงขนาดใหญ่ที่เขาไปทำงานไม่สามารถจับสัตว์น้ำได้ ผู้ที่ไปทำงานเป็นแรงงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ ก็มักจะไปขอยืมจากเจ้าของเรือ เพื่อนำเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายให้กับครอบครัวได้เพียงบางส่วนเท่านั้นเอง แต่ไม่สามารถนำรายได้ไปปลดหนี้ที่ยืมมาจากเพื่อนบ้านได้ และท้ายที่สุดก็จะกลายเป็นผู้มีภาระหนี้สินที่ต้องขอใช้ให้กับเจ้าของเรือประมงที่มาเลเซีย โดยการหักจากส่วนแบ่งรายได้จากการออกทำการประมงในเดือนถัดๆไป จนทำให้ผู้ที่อพยพไปทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่บางส่วนไม่สามารถทนรับกับสภาพหนี้สิน ทั้งจากเจ้าของเรือที่มาเลเซียและจากเพื่อนบ้านในชุมชนได้ หากเขาต้องการจะหยุดทำประมงกับเจ้าของเรือประมงที่ตนเองเป็นหนี้อยู่ ก็ไม่ยักนักที่จะไปทำงานกับเรือลำอื่นๆได้ เพราะเจ้าของเรือเหล่านี้มักมีเครือข่ายระหว่างกัน หากเขาเลือกที่จะไม่ไปทำงานที่มาเลเซียเลยก็จะขาดรายได้ไป หนี้สินที่ยืมมาจากเพื่อนบ้านก็ไม่สามารถชดเชยได้ ทำให้เพื่อนบ้านขาดความไว้วางใจ เชื่อใจ รวมทั้งจะนำไปสู่ปัญหาการบาดหมางกันระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้านต่อไป

ในส่วนของคนวัยหนุ่มสาวจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ที่ไปทำงานในร้านอาหาร บางส่วนเมื่อได้รับค่าตอบแทนจากการทำงาน ก็จะนำไปใช้จ่ายในการซื้อโทรศัพท์มือถือ เครื่องใหม่ ซื้อเครื่องแต่งกาย เครื่องสำอาง ตามสมัยนิยม รายได้ของตนเองได้รับก็ไม่เหลือเป็นเงินเก็บเพื่อส่งให้กับคนที่อยู่ที่บ้านได้ ในขณะเดียวกันสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ทางบ้านก็ไปหยิบยืมเงินจากเพื่อนบ้านเพื่อมาใช้จ่ายภายในครัวเรือน โดยคาดหวังว่ารายได้จากการไปทำงานของลูกหลานจะช่วยปลดภาระหนี้สินให้ได้

ในขณะที่ผู้ที่พอมีเงินทุนและมีศักยภาพพร้อมได้เป็นเจ้าของร้านอาหารที่มาเลเซีย จะมีเจ้าของร้านบางรายเมื่อเปิดร้านใหม่ ๆ ร้านอาหารมีลูกค้าเข้าร้านเยอะได้รายได้เป็นกอบเป็นกำ ทำให้ตัวเจ้าของร้านเองก็จะมีการใช้จ่ายเงินเกินตัว ไปซื้อรถยนต์ราคาแพงมาขับ ซื้อข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวเป็นของแบรนด์เนมราคาแพงมาใช้ เมื่อถึงช่วงจังหวะที่รายได้ของร้านลดลงตามภาวะเศรษฐกิจ ตนเองก็ไม่สามารถจ่ายค่าผ่อนรถ รวมทั้งค่าใช้จ่ายต่างๆในร้านของตนเองได้ บางร้านไม่สามารถจ่ายค่าจ้างให้กับลูกจ้างในร้านได้เป็นเวลา 4-5 เดือน จนลูกจ้างทนรับสภาพไม่ไหว ต้องออกจากร้านไปหาร้านอาหารแห่งใหม่ที่สามารถจ่ายค่าตอบแทนให้ได้ เมื่อร้านอยู่ในสภาพที่ไม่ค่อยมีลูกค้า ลูกจ้างคนทำงานในร้านก็ไม่ได้ค่าจ้าง ค่าผ่อนรถของตนเองก็ต้องจ่าย จึงหาทางออกด้วยการไปกู้เงินนอกระบบกับคนจีนในมาเลเซีย โดยยอมจ่ายค่าดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก จนท้ายที่สุดเมื่อไม่สามารถแบกรับภาระหนี้สินที่ไปกู้ยืมมาจากนอกระบบ ก็ต้องหนีกลับบ้าน ร้านอาหารที่มาเลเซียก็ต้องปิดตัวลง หากจะกลับไปเปิดร้านอาหารใหม่ที่มาเลเซียก็กลัวเพราะคนจีน

ในมาเลเซียที่ตนไปกู้หนี้ยืมสินมาเป็นกลุ่มคนที่ค่อนข้างมีอิทธิพลพอสมควรและมีเครือข่ายกว้างขวางในแต่ละรัฐ

สภาพการณ์การเป็นหนี้สินทั้งของผู้ที่ไปทำงานที่มาเลเซียเองและของสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ที่บ้าน เป็นผลกระทบด้านลบที่หนักในลำดับต้นๆที่จะนำไปสู่การเกิดปัญหาอื่นๆตามมา ทั้งการทะเลาะเบาะแว้งกันในครัวเรือน การทะเลาะเบาะแว้งกับเพื่อนบ้านที่ไปยืมเงินมา หรือท้ายที่สุดก่อให้เกิดปัญหา แม้กระทั่งไม่สามารถกลับไปทำงานที่มาเลเซียได้อีกเพราะการไปกู้หนี้ยืมสินแล้วไม่จ่ายคืน ทั้งๆที่การไปทำงานมาเลเซียนับเป็นทางเลือกที่ดีทางหนึ่งในไม่กี่ทางเลือกที่มีอยู่สำหรับสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้านที่ปัตตานี

❷ ผลกระทบในเรื่องการไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบ

ในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ช่วงยุคสมัยที่ทรัพยากรสัตว์น้ำเริ่มเสื่อมโทรม สมาชิกในชุมชนหลายครอบครัวได้พยายามให้บุตรหลานของตนเองได้รับการศึกษาทั้งในด้านสายศาสนาและการศึกษาในระบบของกระทรวงศึกษาธิการควบคู่กันไป โดยพวกเขามุ่งหวังว่า เมื่อเรียนจบบุตรหลานของตนเองจะได้มีงานทำที่ดีกว่าตนเองที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆจากการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน จนรู้สึกว่าการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านไม่มั่นคงอีกต่อไปแล้ว ในทางตรงกันข้าม เมื่อบุตรหลานของตนเองเรียนจบจากการศึกษาในระบบจนถึงระดับอุดมศึกษา ผู้ปกครองต่างคาดหวังว่าบุตรหลานจะมีโอกาสได้ทำงานที่ดีมีเงินเดือนประจำ แต่กลับปรากฏว่าบุตรหลานของตนเองไม่สามารถหางานทำได้ทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง คนหนุ่มสาวเหล่านี้กลายเป็นคนว่างงาน ตัวของคนหนุ่มสาวเองก็คิดว่าตนเองไม่มีศักยภาพที่จะหางานทำได้ กลายเป็นภาระของครอบครัว

ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าว ธุรกิจร้านอาหารประเภทดื่มยาที่มาเลเซียได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เจ้าของร้านอาหารทุกขนาดต่างขาดแคลนคนทำงานในร้าน จึงได้มีการชักชวนญาติพี่น้องให้ไปทำงานที่มาเลเซีย คนหนุ่มสาวกลุ่มนี้นับเป็นรุ่นแรกของชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานีที่ไปหางานทำที่มาเลเซียแล้วประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก สามารถทำงานมีเงินเก็บกลับมาจนเจือครอบครัว ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้เกิดเป็นกระแสร่วมกันระหว่างผู้ปกครองด้วยกันที่ไม่อยากส่งลูกหลานไปศึกษาต่อในระบบการศึกษาที่เป็นสายสามัญ เพราะเห็นว่าเรียนสูงเพียงใดก็ไม่สามารถหางานทำได้ ประกอบกับแรงจูงใจที่เห็นความสำเร็จของบุตรหลานคนอื่นที่ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย มีรายได้ที่ดีส่งกลับมาให้พ่อแม่จึงสนับสนุนให้ลูกหลานตนเองออกจากการศึกษาหลังจบการศึกษาสายสามัญภาคบังคับ และมีบางครอบครัวที่ให้บุตรหลานของตนเองเลิกเรียนก่อนที่ตัวเองจะจบการศึกษาภาคบังคับเสียอีก

ทั้งนี้เพราะพวกเขาเห็นว่าการศึกษาสายสามัญในระบบไม่ได้ช่วยให้ลูกหลานของเขามีงานทำ มีอนาคตที่มั่นคงกว่าตัวเขาเองที่เป็นชาวประมงพื้นบ้าน

ในส่วนของเด็กเยาวชนในชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานีเอง โดยส่วนใหญ่ ก็มีความใฝ่ฝันอยากจะไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย เพราะเด็กเยาวชนเหล่านี้ไม่เคยเห็นตัวแบบของคนในชุมชนที่ความสำเร็จการศึกษาสายสามัญในระดับที่สูงและประสบความสำเร็จในการหางานทำ ครอบครัว มีชีวิตที่ดีขึ้น ในทางตรงกันข้ามพวกเขากลับได้รับข้อมูลจากเพื่อนที่ไปทำงานที่มาเลเซียอย่างสม่ำเสมอถึงความสำเร็จทั้งด้านรายได้ ด้านชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัว รวมถึงการสามารถมองหาคู่ครองที่ดีกว่าอยู่ที่บ้านของตนเอง และการได้ท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆของมาเลเซีย จึงกลายเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานีใฝ่ฝันอยากจะไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวในชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานีในยุคปัจจุบัน สมาชิกในชุมชนจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบลดน้อยลงเป็นลำดับ จากตัวอย่างที่เด็กเยาวชนในชุมชนจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแต่ไม่สามารถหางานทำในพื้นที่ได้ ทำยที่สุดก็ต้องไปหางานทำที่ร้าน อาหารที่มาเลเซีย จึงยังกลายเป็นการตอกย้ำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองคนอื่นๆ มองเห็นถึงแต่ความล้มเหลวของการศึกษาในระบบ ในขณะที่เด็กที่ไม่ได้จบการศึกษาในระบบในระดับที่สูงนัก เช่น จบชั้นประถม ศึกษาหรือมัธยมศึกษาตอนต้น กลับมีงานทำ มีรายได้จุนเจือครอบครัวได้เป็นอย่างดี

ผลกระทบในเรื่องการไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบดังกล่าว มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดผลในเชิงลบต่อชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานีในระยะยาวได้ในอนาคตอันใกล้ ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาที่จะช่วยเติมเต็มกลุ่มคน ให้ไปเกื้อหนุนให้เกิดการขยายตัวในทางสังคม เศรษฐกิจ การรองรับผู้ที่ขาดช่วงไป ซึ่งเป็นประเด็นที่ชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานีเริ่มมีการถกเถียงพูดคุยกันเพื่อนำไปสู่การปรับตัวต่อไป

③ ผลกระทบในมิติทางสังคม

ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ก่อให้เกิดผลกระทบในมิติทางสังคมอยู่ 2 ระดับ คือ

① ผลกระทบในระดับครอบครัว

② ผลกระทบในระดับของชุมชน

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

① ผลกระทบในมิติทางสังคมในระดับครอบครัว

สถาบันครอบครัวนับเป็นรากฐานที่สำคัญในการอบรมและขัดเกลาบุตรหลานในครอบครัวของตนเองให้เป็นคนที่มีศักยภาพของสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดท่ามกลางบริบทต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา โดยวิถีปกติในช่วงที่ผ่านมาลักษณะครอบครัวของชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีมักเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ที่อยู่กันพร้อมหน้าทั้งปู่ ย่า ตา ยาย และลูก หลาน โดยผู้อาวุโสจะช่วยเหลือเลี้ยงดู อบรม ขัดเกลาบุตรหลานของตนเอง แต่ภายหลังที่สมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีการเคลื่อนย้ายไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย กลุ่มคนวัยทำงานต้องไปทำงานคราวละเป็นเดือน ปล่อยให้หน้าที่ในการเลี้ยงดู อบรม ขัดเกลาบุตรหลาน เป็นของคนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เป็นหลัก หรือมีเช่นนั้นก็จ้างญาติพี่น้องให้ช่วยเหลือ ในขณะที่เป็นจริงกลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้ก็ไม่สามารถดูแลบุตรหลานของตนเองได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่พ่อแม่ที่ทำงานอยู่ที่มาเลเซียก็ได้แต่พยายามส่งค่าใช้จ่ายให้กับบุตรหลานของตนเอง ในบางช่วงเวลาที่ได้กลับมาบ้านในชุมชน ก็พยายามจะหาซื้อสิ่งของที่เป็นความต้องการของบุตรหลานตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อชดเชยที่ตัวพ่อแม่เองไม่มีเวลาดูแล ด้วยการซื้อสิ่งของที่เป็นความต้องการของเด็ก ซื้อโทรศัพท์ราคาแพง ซื้อเกมสั้ให้เด็กได้เล่น ซื้อรถจักรยานยนต์ให้ในกรณีที่บุตรหลานต้องไปเรียนหนังสือต่างพื้นที่หรือในเมือง การจัดหาราคาส่งของต่างๆ เหล่านี้ซึ่งบางอย่างเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กเอง ได้กลับเป็นโทษให้เด็กเหล่านี้หลงระเหิดกับการรับค่านิยมฟุ่มเฟือย เอาแต่ใจตัวเอง ไม่เห็นคุณค่าของเงิน ไม่ตระหนักถึงความยากลำบากของพ่อแม่ในการทำงานหาเงิน เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เด็กได้ใช้ทำให้เด็กยิ่งห่างไกลจากครอบครัวมากยิ่งขึ้นกลับไปหากกลุ่มเพื่อนที่รู้จักเพียงผิวเผินจากสังคมออนไลน์ ทั้งจากเฟซบุ๊ก จากอินสตาแกรม หรือช่องทางอื่นในเทคโนโลยีสมัยใหม่ รถจักรยานยนต์ที่พ่อแม่ซื้อเพื่อให้ไปเรียนหนังสืออย่างสะดวกสบาย ตัวเด็กเองกลับนำไปใช้ในการนัดเพื่อนเที่ยวเตร่ หนีเรียนไปเล่นเกมสั้ตามร้านเกมสั้ต่างๆ เป็นต้น

ถ้าเพียงการเลี้ยงดู อบรม ขัดเกลาของปู่ ย่า ตา ยาย ไม่สามารถทำให้เด็กเยาวชนเชื่อฟังและยอมรับได้ เด็กจะติดเพื่อนมากขึ้น มีการนัดหมาย พบปะกันได้รวดเร็วขึ้นผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตัวเด็กเองไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพราะไม่มีใครในครอบครัวจะติดตามดูในเรื่องผลการเรียนของเขา รวมทั้งหากตัวเด็กมีปัญหาในเรื่องการศึกษา ก็ไม่กล้าที่จะปรึกษาปู่ ย่า ตา ยาย ของตนเอง

② ผลกระทบในมิติทางสังคมในระดับชุมชน

ผลกระทบในมิติทางสังคมในระดับชุมชนมี 3 ประการด้วยกัน ประกอบด้วย

● การเป็นคนละพวก

❶ ค่านิยมของคนรุ่นใหม่ที่เกิดแยกไปจากวัฒนธรรมเดิมของชุมชน

❶ การติดยาเสพติด

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

❶ การเป็นคนละพวก

โดยพื้นฐานแล้วสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีมักจะมีความเป็นอยู่ที่เอื้ออาทรต่อกัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หากเพื่อนบ้านได้รับความเดือดร้อน มีการแบ่งปันทรัพยากรสัตว์น้ำที่จับได้ให้กับเพื่อนบ้าน ในกรณีที่เพื่อนบ้านออกทะเลแล้วจับสัตว์น้ำไม่ได้ สมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีจะมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างใกล้ชิดในลักษณะสภากาแฟหรือตามแคร์ ที่เป็นเวทีสาธารณะต่างๆในชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะชาวประมงพื้นบ้านจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร กับเพื่อนๆถึงแหล่งจับสัตว์น้ำที่มีกุ้งปลาเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน เพื่อที่ตัวเองจะได้ ตามไปจับสัตว์น้ำในบริเวณดังกล่าวได้ในวันถัดไป การแลกเปลี่ยนข้อมูล การพูดคุยถามไถ่ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำประมงพื้นบ้านในแต่ละวัน เป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่เพื่อนชาวประมงพื้นบ้านด้วยกันประสบปัญหา เกิดความทุกข์ยากเพราะพวกเขามีความรู้สึกเดียวกันว่า **“เป็นพวกเดียวกัน”**

การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมในชุมชนที่ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึก **“มีความแปลกแยก แตกต่างกัน”** กล่าวคือ กลุ่มคนวัยหนุ่มสาวที่ไม่เคยข้องแวะเกี่ยวกับการออกทำการประมงในบ้านเกิดของตนเอง และเมื่อกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวเหล่านี้ได้ไปทำงานร้านอาหารที่ประเทศมาเลเซีย เมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านที่ชุมชนประมงพื้นบ้านพวกเขากลับไม่ค่อยจะพูดคุย ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ในชุมชนที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวที่ไปทำงานร้านอาหารที่ประเทศมาเลเซีย เหล่านี้ มักจะรวมกลุ่มเฉพาะเพื่อนๆ ที่ไปทำงานในร้านอาหารที่มาเลเซียด้วยกันเองเท่านั้น พวกเขาเกิดความรู้สึกว่าการคุยกับเพื่อนในชุมชนที่ทำอาชีพประมงพื้นบ้านนั้นคุยไม่สนุก คุยกันคนละเรื่อง ส่งผลให้สัมพันธ์ภาพของสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึก **“ไม่ใช่พวกเดียวกัน”** ปรากฏการณ์ในลักษณะนี้มักเกิดขึ้นกับคนที่ไปเปิดร้านอาหารที่มาเลเซียแล้วประสบความสำเร็จ มีฐานะร่ำรวยขึ้นมา มักจะติดต่อ สื่อสารระหว่างเจ้าของร้านกันเอง ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนหรือจะพูดคุย โอภาปราศรัยเฉพาะกับคนที่มีฐานะเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมเท่านั้น กับกลุ่มคนในชุมชนที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านมักจะไม่ค่อยพูดคุยกันมากนัก ในขณะที่ตัวชาวประมงพื้นบ้านเองจะรู้สึกว่า เจ้าของร้านอาหารเหล่านี้มีฐานะความเป็นอยู่ที่แตกต่างกับพวกเขาที่เป็นชาวประมงพื้นบ้าน

มากเกินไป คงจะไม่ใส่ใจต่อความทุกข์หรือปัญหาที่เพื่อนในชุมชนประสบอยู่ การจะพูดคุยถามไถ่ทุกข์สุขกันก็มีความรู้สึกว่าจะไม่ใช่พวกเดียวกันคุยกันไปก็ไม่รู้เรื่อง ความรู้สึกดังกล่าวในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีเริ่มขยายวงกว้างมากขึ้นสภาพสังคมในชุมชนที่เคยมีการถามไถ่ทุกข์สุขกัน เอื้ออาทรต่อกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลายเป็นสังคมที่มีช่องว่างเกิดขึ้นจากความรู้สึกที่ว่า “เป็นคนละพวกกัน”

❶ ค่านิยมของคนรุ่นใหม่ที่เกิดผลไปจากวัฒนธรรมเดิมของชุมชน

โดยวิถีปกติแล้ว สมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้านที่ปัตตานีมักดำรงชีวิตกันอย่างเรียบง่าย ในแต่ละวันก็จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การไปละหมาด ผู้ชายไปออกทำการประมง ผู้หญิง คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้านดูแลครัวเรือน ดูแลบุตรหลาน หรือทำกิจกรรมแปรรูปอาหารทะเลที่ฝ่ายชายได้มาจากทะเล เมื่อเสร็จภารกิจการประกอบอาชีพประจำวัน พวกเขาก็มักจะไปพบปะพูดคุยกันตามสถานที่ต่างๆ ในชุมชนทั้ง มัสยิด ร้านน้ำชา แคร่ไต้ต้นไม้ตามจุดต่างๆ ในชุมชน หากมีงานบุญ หรืองานทางศาสนาต่างๆ ก็จะร่วมมือกันทำเป็นต้น

การเคลื่อนย้ายแรงงานในชุมชนประมงพื้นบ้านไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียไม่ได้เพียงแต่นำรายได้มาสู่ชุมชนเท่านั้น หากแต่ได้นำการแต่งกายตามแฟชั่นของหนุ่มสาวที่ประเทศมาเลเซีย ทั้งการแต่งตัวตามสมัยนิยมที่อาจจะดูไม่เหมาะสมกับทัศนคติของสมาชิกในชุมชนที่เห็นว่ามุสลิมจำเป็นต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ปกคลุมส่วนต่างๆ ของร่างกายอย่างมิดชิด ไม่ใช่เสื้อผ้าที่รัดรูป ฯลฯ นอกจากค่านิยมในการแต่งกายแล้ว คนวัยหนุ่มสาวเหล่านี้จะนิยมใช้สิ่งของส่วนตัวที่มีราคาแพง ทั้งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โทรศัพท์ รถยนต์ โดยในส่วนของผู้ชายก็จะนิยมสูบบุหรี่นอก รวมทั้งนิยมซื้อกลับมาฝากญาติพี่น้องของตนเองเพื่อสะท้อนถึงความโก้หรู มีระดับ และทันสมัยของตนเอง ทำให้เด็กเยาวชนในชุมชนเกิดความอยากลอง อยากทำอย่างรุ่นพี่ ซึ่งกลายเป็นค่านิยมใหม่ของเด็กรุ่นใหม่อีกทอดหนึ่ง ซึ่งค่านิยมใหม่ที่เข้ามาสู่ชุมชนพร้อมกับการกลับมาเยี่ยมบ้านของกลุ่มคนที่ไปทำงานที่มาเลเซียอยู่ภายใต้การเฝ้ามองด้วยความเป็นห่วงและกังวลของผู้อาวุโสในชุมชน

คนหนุ่มสาวในชุมชน จึงมีความใฝ่ฝันอยากจะไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย เพราะนอกจากพวกเขาจะได้รับการตอบสนองทางกายภาพทั้งการมีเงินได้ มีเครื่องแต่งกาย ข้าวของเครื่องใช้ที่สวยงามแล้ว พวกเขายังรู้สึกว่าการไปทำงานที่มาเลเซียทำให้มีอิสระในการใช้ชีวิต ไม่ต้องมีผู้ใหญ่มาคอยว่ากล่าว อบรมสั่งสอน ไม่ต้องมีการจับตามองจากคนในชุมชนอีกด้วย

● การติดยาเสพติด

กลุ่มคนที่ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย บางส่วนได้ไปทดลองเสพยาเสพติด โดยเฉพาะยาแก้ไอผสมโค้ก ซึ่งถือว่าเป็นยาเสพติดที่นิยมมาก ในหมู่เด็กเยาวชนที่ประเทศมาเลเซีย แต่สำหรับคนที่มีฐานะเป็นเจ้าของร้าน บางรายจะเสพยาเสพติดชนิดอื่นที่มีราคาแพงขึ้น แต่สามารถหาซื้อได้ในหมู่ ผู้เสพยาเสพติดในประเทศมาเลเซีย ผู้เสพยาเสพติดเหล่านี้บางรายได้ติดยาเสพติดอย่างรุนแรงและกลายเป็นผู้ค้าในชุมชน นำยาเสพติดเข้ามาขายให้กับเด็กเยาวชนในชุมชน เช่นเดียวกันกับผู้ทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ที่ต้องออกเรือคราวละหลาย ๆ วัน กลุ่มคนทำงานที่มาจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีบางคนไม่เคยแม้แต่สูบบุหรี่มาก่อนเลย แต่เมื่อมาทำงานในเรือประมงที่มาเลเซียได้พบเจอกับเพื่อนร่วมงานบางคนที่ใช้ยาเสพติด และชักชวนโดยให้เหตุผลว่า จะทำให้มีผลง่ำกำลังในการทำงานมากขึ้น จึงได้เริ่มมีการทดลองใช้ยาเสพติด และพัฒนาการใช้ยาเสพติดไปสู่แบบที่มีสรรพคุณแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้รายได้ที่ได้รับจากการทำงานก็ต้องนำไปซื้อบุหรี่ ยาเสพติดมาเสพ จนท้ายที่สุดก็ไม่สามารถเหลือเงินเก็บส่งกลับไปให้ครอบครัวที่อยู่ทางบ้านได้

การระบาดของยาเสพติดอย่างแพร่หลายในชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ประการหนึ่งเป็นผลจากการขาดการอบรม จัดเกล้าจากผู้ปกครองในครอบครัว นอกจากนั้นเป็นผลสืบเนื่องจากการที่ผู้ปกครองมีรายได้ที่ดีขึ้นจากการไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย สามารถส่งเงินมาให้บุตรหลานของตัวเองได้มากขึ้น บุตรหลานที่ไม่ค่อยได้รับการดูแล เอาใจใส่จากครอบครัว ก็จะนำเงินที่พ่อแม่ส่งมาให้ ไปซื้อยาเสพติดมาเสพบกับเพื่อนๆ ส่งผลให้ยาเสพติดได้ระบาดอย่างมากในชุมชนประมงพื้นบ้านในปัจจุบันนี้

ปัญหายาเสพติดที่ระบาดอย่างแพร่หลายในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย และได้ก่อให้เกิดผลสืบเนื่องอีก อาทิเช่น การลักลอบขนยาเสพติดตั้งแต่การขโมยตะกั่วผูกอวนไปขาย ทำให้อวนซึ่งเป็นเครื่องมือประมงพื้นบ้านได้รับความเสียหาย มีการขโมยอวนปูของชาวประมงพื้นบ้านที่วางอวนไว้ในทะเล มีการขโมยสัตว์น้ำที่ติดอวนของชาวบ้าน มีการขโมยทรัพย์สินมีค่าต่างๆโดยการจี้แะบ้านเพื่อนหรือแม้กระทั่งเสื้อผ้าที่ตากไว้ก็ยังเคยถูกขโมยไปเพื่อนำไปขายเอาเงินไปซื้อยาเสพติดมาเสพ เป็นต้น ทั้งนี้ยังไม่นับรวมถึงการสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่เป็นคนรุ่นใหม่ของชุมชนไปกับยาเสพติด ซึ่งท้ายที่สุดก็จะทำให้ชุมชนหรือแม้กระทั่งสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ขาดช่วงของกลุ่มคนที่จะเป็นพลังที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนในอนาคต

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การอพยพไปหางานทำที่มาเลเซียของสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี ได้มีมานานมากแล้ว การย้ายถิ่นดังกล่าวเกิดขึ้นมาก่อนที่เส้นแบ่งพรมแดนของ 2 ประเทศจะมีขึ้น และเมื่ออยู่ในยุคสมัยปัจจุบัน การอพยพไปหางานทำดังกล่าวก็จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์การเคลื่อนย้าย

แรงงานระหว่างประเทศ และการที่แรงงานต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของแต่ละรัฐ ดังนั้นผู้ที่อพยพไปหางานทำดังกล่าวจึงต้องเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ และต้องปรับตัวเพื่อให้ตนเองสามารถทำงานหาเงินกลับมาเลี้ยงดูครอบครัวได้ และในขณะเดียวกันถึงแม้ว่าการอพยพไปทำงานที่มาเลเซียของสมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีจะก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับจังหวัดก็ตาม แต่ในอีกมิติหนึ่งการอพยพก็ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบทั้งต่อครอบครัว และชุมชนด้วย เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องนำไปสู่การพิจารณาร่วมกันอย่างจริงจังของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อแสวงหาแนวทางในการป้องกันและจัดการกับปัญหาที่มีแนวโน้มจะทวี ความรุนแรงขึ้น เพื่อนำไปสู่การสร้างรากฐานที่เข้มแข็งในการพัฒนาชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีต่อไปในระยะยาว

4.2.3 วิธีคิดของสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้านต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

ในปัจจุบันมีแรงงานไทยที่เดินทางเข้าไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียจำนวนมาก ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจมาเลเซียจับกุมและส่งฟ้องศาลเนื่องจากทำผิดกฎหมายเข้าเมืองและกฎหมายแรงงาน บางรายอาจถูกนายจ้างหลอกเก็บค่าทำใบอนุญาตทำงาน ทั้งๆที่ไม่ได้ทำใบอนุญาตให้ บางรายอาจถูกนายจ้างหลอกทำใบอนุญาตในอัตราที่สูงกว่าทางการกำหนด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการไม่รู้เท่าทันของผู้ที่ไปทำงาน

เช่นเดียวกับชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่สมาชิกจากชุมชนต่างหลังไหลเข้าไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย เนื่องจากการไม่สามารถหางานทำในพื้นที่ได้ จึงจำเป็นต้องอพยพไปทำงานต่างประเทศ ทั้งๆที่ทุกคนทราบดีว่า การไปทำงานที่มาเลเซียต้องพบเจอปัญหาอะไรบ้าง แต่ทุกคนจำเป็นต้องไปเพื่อต้องการมีเงิน มีรายได้มาจุนเจือดูแลครอบครัว

วิธีคิดของชาวประมงพื้นบ้านต่อผลกระทบที่อาจจะเกิดจากการไปทำงานที่มาเลเซีย คือ สมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจะต้องรู้เท่าทันและสามารถตั้งรับกับสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไปทำงานที่มาเลเซีย เช่น

(1) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเดินทาง (Passport) เพราะส่วนใหญ่จะใช้เพียงหนังสือเดินทาง (Passport) ในการเข้าไปหางานทำที่มาเลเซีย ซึ่งเป็นการใช้หนังสือเดินทางแบบนักท่องเที่ยว และหนังสือเดินทางดังกล่าวนั้นสามารถพำนักอยู่ในประเทศมาเลเซียได้ 30 วันเท่านั้น ซึ่งเมื่อครบกำหนดก็ต้องมาต่ออายุที่ด่านตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการเดินทางไปประทับตราหนังสือเดินทาง ส่วนบางคนที่ไม่เดินทางไปประทับตราหนังสือเดินทาง (Passport) เลย ทำให้หนังสือเดินทางสิ้นสภาพ และพวกเขาก็จะกลายเป็นบุคคลที่ลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย

(2) ปัญหาการไม่มีใบอนุญาตทำงาน (Work permit) ทั้งใบอนุญาตทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ และใบอนุญาตทำงานในร้านอาหาร

ใบอนุญาตทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ที่เรียกว่า ซีแมนบุ๊ก (Seaman Book) ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ เจ้าของเรือจะมอบหมายให้ใต้เรือทำหน้าที่รวบรวมหนังสือเดินทาง(Passport) และหนังสือคนประจำเรือ ซีแมนบุ๊ก (Seaman Book) เพื่อไปจัดทำใบอนุญาตทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ (Work permit) โดยที่คนทำงานทุกคนยังไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในทันที แต่ทางเจ้าของเรือจะรวบรวมไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการออกทำการประมง เมื่อไปจับสัตว์น้ำมีรายได้ ก็จะไปหักออกจากรายได้ที่ได้จากการจับสัตว์น้ำ โดยที่คนทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ไม่เคยรับทราบข้อมูลที่แท้จริงถึงค่าใช้จ่ายในการจัดทำใบอนุญาตทำงานบนเรือประมงที่มาเลเซีย เพราะเจ้าของเรือเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด และเป็นการผูกมัดให้คนทำงานจะต้องทำงานบนเรือประมงของตนเองไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปทำงานกับเรือประมงลำอื่นได้ จนกว่าใบอนุญาตทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ (Work permit) จะหมดอายุ

ในส่วนการทำใบอนุญาตทำงานตามร้านอาหารที่มาเลเซีย (Work permit) มีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างจะสูงมาก ทำให้นายจ้างไม่อยากทำ รวมทั้งหลังจากที่ทำใบอนุญาตทำงาน (Work permit) แล้วตัวนายจ้างเองก็ไม่มีความมั่นใจว่าลูกจ้างจะอยู่กับตนเองตลอดอายุของใบอนุญาตทำงาน ในขณะที่ตัวลูกจ้างเองก็ต้องการแสวงหางานใหม่ที่ได้อำนาจตอบแทนที่ดีกว่าตามที่ตนเองพึงพอใจ

(3) ปัญหาในเรื่องปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต

ที่พักอาศัย สำหรับกลุ่มคนที่ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย มักจะประสบปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัย กล่าวคือ พวกเขาจะต้องอยู่กันอย่างแออัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ ช่วงที่พวกเขาต้องนำเรือออกจากฝั่งเพื่อทำการประมงนั้น จะต้องใช้ชีวิตอยู่บนเรือ ที่นอนบนเรือประมงมีสภาพคับแคบมาก

เครื่องนุ่งห่ม คนทำงานที่ทำงานกับเรือประมงขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่เสื้อผ้าที่สวมใส่มักจะไม่ค่อยสะอาดนัก ทั้งนี้เพราะพวกเขาต้องทำงานที่อยู่กับเครื่องยนต์ อยู่กับเครื่องมือประมง อยู่กับน้ำทะเลและดินโคลน การชำระล้างร่างกายให้สะอาดก็เป็นเรื่องยากเช่นกัน จึงทำให้ร่างกายของพวกเขาอยู่ในสภาพหมักหมม จึงเป็นสาเหตุให้คนทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ มักเป็นโรค สำหรับคนทำงานในร้านอาหาร ซึ่งต้องดูแลและให้บริการกับลูกค้า คนทำงานเหล่านี้ก็จะประสบปัญหาในอีกลักษณะหนึ่ง ก็คือ พวกเขาจำเป็นต้องมีเสื้อผ้าที่สวยงาม สะอาดและต้องมีจำนวนมากเพียงพอ จึงเป็นภาระในเรื่องการซักล้างรวมทั้งเป็นภาระในเรื่องค่าใช้จ่ายของแต่ละคน

อาหาร ผู้ที่ไปทำงานที่มาเลเซียทั้งไปทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่และร้านอาหารมักจะประสบปัญหาที่เหมือนกัน คือ การกินอาหารที่ไม่ตรงเวลา ทั้งนี้เป็นเพราะภาระงานที่แต่ละฝ่ายจะต้องรับผิดชอบ และเป็นงานซึ่งไม่สามารถกำหนดเวลาในการรับประทานอาหารได้แบบชัดเจน

การรักษาโรค กลุ่มคนที่ไปทำงานที่มาเลเซีย เมื่อพวกเขาเจ็บไข้ได้ป่วยก็จำเป็นต้องรักษาพยาบาลไปตามสภาพการณ์ที่จำกัด คือ การไปซื้อยาตามร้านทั่วไป หรือยาที่แต่ละบุคคลจัดเตรียมมาจากบ้านในกรณีที่มีโรคประจำตัวอยู่ การรักษาพยาบาลที่ต้องไปที่โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล เป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือความคาดหมายของพวกเขาทั้งนี้เพราะค่ารักษาพยาบาลที่ค่อนข้างจะแพงและการที่พวกเขาเป็นแรงงานนอกระบบ จึงไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการรักษาพยาบาลจากรัฐได้เมื่ออยู่ที่มาเลเซีย

(4) **ปัญหาภาระค่าใช้จ่ายที่สูง** ที่เกิดขึ้นกับคนทำงานในร้านอาหารเป็นหลัก ก็คือ ค่าใช้จ่ายในเรื่องการซื้อหาเสื้อผ้า เครื่องสำอาง ในทางตรงกันข้าม คนทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ ไม่มีภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ หากแต่ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นกับพวกเขา กลับเป็นค่าบุหรืกับอาหารการกินเมื่ออยู่บนฝั่งในยามที่ไม่ได้ไปออกทำการประมง

(5) **ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง ความขัดแย้งในการทำงาน** ซึ่งเกิดขึ้นได้ง่ายมาก เพราะอุปนิสัยใจคอของแต่ละคนแตกต่างกัน บางคนช่างฟ้อง บางคนอู้งาน คอยหลบหลีกงานหนัก ความขัดแย้งหลักของคนทำงานด้วยกันมักจะเกิดจากการอู้งาน กินแรงเพื่อน ทำให้เพื่อนๆ ไม่พอใจ

(6) **ปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย** จากพนักงานในร้านด้วยกันเอง เจ้าของร้านจำเป็นต้องสร้างระบบและมาตรการในการควบคุมดูแลการเงินของร้านให้ดี ทั้งนี้เพราะร้านอาหารเป็นพื้นที่ทำงานที่มีเงินเข้า-ออกตลอดเวลา

(7) **ปัญหาการไม่สามารถขอใบอนุญาตผู้ประกอบการร้านอาหารได้ด้วยตนเอง** เนื่องจากตามกฎหมายของมาเลเซีย ผู้ที่ขอใบอนุญาตต้องเป็นชื่อเจ้าของร้านและเป็นคนมาเลเซียเท่านั้น

ซึ่งปัญหาเหล่านี้ผู้ไปทำงานส่วนใหญ่จะต้องประสบ ฉะนั้นทางชุมชนจะต้องมีการสร้างการเรียนรู้และให้ข้อมูลกับผู้ที่ต้องการไปทำงานว่าควรปฏิบัติอย่างไรบ้าง ให้ความรู้ว่าการระเบียบในการทำงานของมาเลเซียเป็นอย่างไร ขั้นตอนในการทำใบอนุญาตต้องทำอะไร มีค่าใช้จ่ายหรือไม่และเมื่อไปทำงานแล้วจะได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองอย่างไรบ้าง รวมทั้งในระหว่างที่ไปทำงานทั้งการทำงานในร้านอาหารและการไปทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ต้องมีการปรับตัวอย่างไรต่อสถานการณ์ต่างๆ เช่น

(1) การปรับตัวเพื่อสร้างเสริมทักษะการทำงานในร้านอาหารและบนเรือประมง คือ การเรียนรู้เสริมสร้างทักษะต่างๆ เพื่อให้ตัวเองสามารถทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้มีประสิทธิภาพเป็นที่พึงพอใจของนายจ้าง โดยมักจะเริ่มการทำงานจากตำแหน่งงานในระดับล่างๆ เป็นหลักก่อน ภายหลังจากนั้นก็จะต้องเรียนรู้โดยการฝึกฝน ปฏิบัติการจริงจากการทำงานและสั่งสมประสบการณ์ไปเรื่อยๆ จนตนเองมีความชำนาญเพียงพอ

(2) การปรับตัวในเรื่องการสื่อสาร ในส่วนของผู้ที่ไปทำงานร้านอาหารที่มาเลเซีย มีความจำเป็นที่จะต้องสื่อสารพูดคุยกับเพื่อนพนักงานในร้าน, พ่อครัว-แม่ครัวและเจ้าของร้าน และประการที่สำคัญที่สุด ก็คือการสื่อสารกับลูกค้า หากพนักงานของร้านอาหารสามารถสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลูกค้าก็จะมีความพึงพอใจ ในส่วนการสื่อสารบนเรือประมงขนาดใหญ่ที่มีคนทำงานเป็นจำนวนมาก คนทำงานเหล่านี้ก็มาจากหลากหลายพื้นที่ หลากหลายภูมิภาค หลากหลายเป้าหมายในชีวิต รวมทั้งมีพฤติกรรมอุปนิสัย ความคิดความอ่าน ความรับผิดชอบและความมุ่งมั่นต่อการทำงานที่แตกต่างกันออกไป ได้เรือจึงเป็นบุคคลที่มีอำนาจสั่งการสูงสุดบนเรือผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ โดยอาจจะมอบหมายให้ผู้ที่มีความรู้สูงที่สุด เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นหัวหน้ากลุ่มเล็กๆ นั้นเพื่อรับสารจากใต้เรือแล้วนำมาสื่อสารกับสมาชิกในกลุ่มของตนเอง

(3) การปรับตัวในเรื่องเวลา ร้านอาหารประเภทดัมยัมที่มาเลเซีย โดยส่วนใหญ่จะเปิดร้านตั้งแต่เวลา 15.00 น.- 03.00 น. หรือ เปิดเวลา 14.00 น.- 02.00 น. ส่งผลให้สมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่ไปทำงานในร้านอาหารที่มาเลเซียในระยะแรกต้องปรับตัวอย่างมาก บางคนใช้เวลาในการปรับตัวประมาณ 1 สัปดาห์ แต่บางคนต้องใช้เวลาในการปรับตัวมากกว่า 1 เดือน ส่งผลให้ร่างกายอ่อนแอ ทำงานได้ไม่เต็มที่ การปรับตัวในเรื่องเวลาการทำงานกับเวลาพักผ่อน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะจะส่งผลต่อสุขภาพร่างกายของพนักงานโดยตรง ในส่วนการทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่จะออกทำการประมงรอบละ 1-2 วันเท่านั้น แต่จะต้องมีการปรับตัวกับเวลาที่ไม่มีความแน่นอนในแต่ละวัน ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพปลา หากไม่สามารถจับปลาได้ก็จะค้นหาแหล่งของปลาในที่ใหม่ หรือหากเจอฝูงปลาขนาดใหญ่ก็ต้องใช้เวลาในการสาววนหลายชั่วโมง ซึ่งคนที่ทำงานบนเรือประมงจะต้องยอมรับและปรับตัวกับสภาพเวลาที่เปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้ได้

(4) การปรับตัวในเรื่องปัจจัย 4 ทั้งในด้านการรับประทานอาหาร การพักอาศัย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งมีการปรับตัวแตกต่างกันไปตามลักษณะของงาน เช่น ที่พักอาศัยของคนทำงานในร้านอาหารก็จะมีที่พักเป็นห้องๆ ในขณะที่คนทำงานเรือประมงขนาดใหญ่ก็จะพักอยู่รวมๆ กันไปโดยให้แต่ละคนหาพื้นที่ในการนอนหลับพักผ่อนเอง หรือการรับประทานอาหารก็จะขึ้นอยู่กับ

การทำงานเป็นหลัก หากมีลูกค้าเข้าร้านเยอะก็ต้องสลับกันรับประทานอาหารหรือการทำงานบนเรือหากต้องมีการสาววนหลายๆชั่วโมงก็ต้องเลื่อนเวลารับประทานอาหารออกไป

(5) การปรับตัวในเรื่องการสร้างความสัมพันธ์ การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายของร้าน อาหารที่ มาเลเซีย เช่น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานในร้านเดียวกัน , ระหว่างพนักงานที่อยู่ต่างร้านกัน, การรวมกลุ่มของเจ้าของร้านอาหาร และการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ต่างๆนี้ ในส่วนตัวลูกจ้างเองจะทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้แต่ละบุคคลสามารถปรับตัวเพื่อก้าวไป ข้างหน้าในชีวิตการทำงานที่ต่างแดนได้ และในส่วนตัวนายจ้างก็จะทำให้การประกอบธุรกิจร้านอาหารของ ตนเองสามารถอยู่รอดและพัฒนาดีขึ้นไปได้เรื่อยๆ ซึ่งการสร้างการเรียนรู้เหล่านี้จะเป็นข้อมูลให้ชุมชนตั้ง รับกับสถานการณ์ที่มีอยู่และที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้

4.3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี

โครงการวิจัยได้มีการจัดการความรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและสร้างกระบวนการ เรียนรู้ผ่านโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้าน โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

4.3.1 ลักษณะการเรียนรู้การอพยพย้ายถิ่น ผ่านโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้าน ประกอบด้วย

- (1) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานให้เกิดความรู้ (Problem –Based Learning)
- (2) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning)
- (3) การเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research –Based Learning)

โดยมีเนื้อหา ดังนี้

(1) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานให้เกิดความรู้ (Problem –Based Learning)

การเรียนรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานีได้ มีการเรียนรู้ผ่านปัญหาที่ชุมชนประสบ ซึ่งพบว่า จากปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่นไปทำงานที่ประเทศ มาเลเซียของสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานีที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี ส่งผลกระทบต่อชุมชนประมง พื้นบ้านทั้งในด้านครอบครัวและชุมชน เช่น บุตรหลานขาดการอบรมเลี้ยงดู การได้รับการศึกษาที่น้อยลง และปัญหายาเสพติดที่แพร่ระบาดในชุมชน จากปรากฏการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นดังกล่าวจึงทำให้

ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้เพื่อที่จะได้นำปัญหาเหล่านั้นมาวิเคราะห์และค้นหาทางออกเพื่อเตรียมรับกับสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อต้องไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย

(2) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning)

การเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ได้นำมาใช้ในโรงเรียนชาวมะขามป้อมบ้าน เพื่อเป็นการบอกเล่าประสบการณ์ตรงจากผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องการอพยพย้ายถิ่นมาแล้ว เช่น การบอกเล่าเรื่องราวการเข้าไปทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ในประเทศมาเลเซีย จากกลุ่มผู้เฒ่าในชุมชนมะขามป้อมบ้านหรือการบอกเล่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการไปทำงานในร้านอาหารที่ประเทศมาเลเซียของกลุ่มที่เคยไปทำงาน หรือกลุ่มผู้ที่มีลูกหลานเรือยนต์ทำงานอยู่ในร้านอาหาร เป็นต้น

ประสบการณ์จึงเป็นแหล่งที่มาของการเรียนรู้และเป็นพื้นฐานสำคัญของการเกิดความคิด ความรู้ และการกระทำต่างๆ การเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์จากผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มชาวมะขามป้อมบ้าน กลุ่มผู้หญิงในชุมชน สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนและมีความหมาย เนื่องจากการเรียนรู้ที่เริ่มจากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัด ซึ่งสามารถนำไปสู่การเรียนรู้เชิงนามธรรมอันส่งผลต่อการคิด การปฏิบัติหรือการกระทำใหม่ต่อไป การที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะช่วยทำให้การเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง ได้เกิดการเรียนรู้ การพิจารณาไตร่ตรอง ทบทวน และสะท้อนความคิดของตนออกมา เพื่อประกอบการพิจารณาการตัดสินใจในการไปทำงานที่มาเลเซีย หรือหากมีการตัดสินใจไปทำงานก็ต้องไปทำงานอย่างรู้เท่าทัน ไม่โดนเอารัดเอาเปรียบ สอดคล้องกับที่ Kolb, 1984 (อ้างโดย บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2556, น.25) ได้อธิบายวงจรแห่งการเรียนรู้ ดังนี้ คือ

การเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเอง และมีลักษณะเป็นวงจรแห่งการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้อาจเกิดจากจุดใดจุดหนึ่งของวงจรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย

1) ประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience) เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในชีวิตคนเรา ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคล โดยสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่และนำไปสู่ความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อไป ประสบการณ์ดังกล่าวซึ่งจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของบุคคลทั้งการยอมรับและการปฏิเสธได้

2) การสังเกตและการไตร่ตรอง (Observing and Reflection) เป็นการเรียนรู้จากการสังเกต และการไตร่ตรอง การสะท้อนความคิดกลับสู่ประสบการณ์ที่ได้รับนั้น โดยพิจารณาไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์

3) การพิจารณาถึงความเห็นและการสร้างแนวคิด (Generalizing and Conceptualizing) เป็นการรวบรวมความคิด ความรู้ต่างๆจากประสบการณ์ที่ผ่านมา จากการกระทำ หรือการได้รับข้อมูลจากเพื่อน หรือการสนทนาเปลี่ยนประสบการณ์และการพูดคุยเพื่อนำมาสร้างเป็นกรอบความคิดของตน

4) การทดลองและบูรณาการ (Experiment and Integration) เมื่อบุคคลได้สร้างแนวคิดของตนแล้ว จากนั้นก็มีการลองผิดลองถูก เพื่อตรวจสอบแนวคิดที่ตนตั้งไว้ เพื่อหาคำตอบในสถานการณ์ที่แตกต่าง กัน และเมื่อยอมรับในแนวคิดดังกล่าวแล้ว ก็นำไปสู่การบูรณาการระหว่างประสบการณ์เดิมกับ ประสบการณ์ใหม่ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของบุคคลนั้นต่อไป

(3) การเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research –Based Learning)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (อ้างโดย บุญเลี้ยง ทุมทอง.2556, น.30) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียน การสอน แบบเน้นวิจัย (Research –Based Learning: RBL) เป็นการสอนเนื้อหาวิชา เรื่องราว กระบวนการ ทักษะและอื่นๆ โดยใช้รูปแบบการสอนชนิดที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาหรือสิ่งต่างๆที่ต้องการสอนนั้นโดยอาศัยพื้นฐานจากกระบวนการวิจัย โดยรวมแก่นการเรียนรู้การสอนแบบวิจัย คือ “กระบวนการวิจัย” ซึ่งเป็นวิธีการค้นหา แสวงหาความจริงโดยอาศัยพื้นฐานจากการคิดอนุมานและอุปมาน ตามแนวคิดของชาลส์ คาวิน (อ้างโดย บุญเลี้ยง ทุมทอง. 2556, น.30) และวิธีการคิดแบบใคร่ครวญรอบคอบ ตามแนวคิดของ จอห์น ดิวอี้ (อ้างโดย บุญเลี้ยง ทุมทอง. 2556, น.30)

การเรียนรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี นอกจากการเรียนรู้ผ่านปัญหา, ผ่านการถ่ายทอดประสบการณ์แล้ว โรงเรียนชาวประมงพื้นบ้านยังได้มีการนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ที่คนในชุมชนสามารถกำหนดเป้าหมายที่เกิดจากความต้องการของคนในท้องถิ่นเองได้ โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสร้างการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหา โดยเน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบโดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ ได้ผลงานและเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง ตลอดจนยกระดับการแก้ปัญหาให้มีความน่าเชื่อถือสูง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาลักษณะอื่นๆในท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นสำคัญ

ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนประมงพื้นบ้านได้รับทราบข้อมูล สถานการณ์ของชุมชนในแง่มุมต่างๆและสาเหตุของปัญหาต่างๆ อย่างแท้จริง และได้เผยแพร่ข้อมูลจากงานวิจัยให้แก่คนในชุมชนรับทราบ ทำให้คนในชุมชนได้มีความตระหนักถึงปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่นที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งจะเป็นการช่วยให้คน

ในชุมชนสามารถแสวงหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน อันเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนในการรับมือกับวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งถือเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ชุมชนสามารถยกระดับเป็นองค์ความรู้เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ และนอกเหนือจากผลที่เกิดขึ้นจากการนำกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้ในการแก้ปัญหาแล้ว การที่คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ชุมชนของตนเองอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนได้รู้จักการทำงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชน เข้าใจการวิเคราะห์แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ กล้าคิด กล้าแสดงออก รวมถึงได้รับประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมิตรภาพดีๆ จากชุมชนอื่นๆ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของงานวิจัยท้องถิ่นที่คาดหวังว่าจะเป็นกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพของ “คน” เพื่อให้เกิดกระบวนการจัดการชุมชนของตนเองได้อย่างเหมาะสม อันเป็นกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยแท้จริง

4.3.2 วิธีการสร้างการเรียนรู้ (รูปแบบการเรียนรู้/วิธีการของการถ่ายทอดความรู้)

การสร้างการเรียนรู้ในโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้าน จะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังคำกล่าวของ โนเวล (อ้างโดย บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2556, น.270) ที่ว่า “ความมุ่งหมายหลักของการศึกษาอยู่ที่การให้อำนาจกับผู้เรียนที่จะต้องรับผิดชอบในการสร้างความหมายของการเรียนรู้ให้กับตนเอง การสร้างความหมายของการเรียนรู้ เกี่ยวข้องกับการใช้ความคิดความรู้สึก และการกระทำที่จะต้องบูรณาการ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นโดยผู้เรียนเอง” ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ขึ้นอยู่กับการใช้ความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ช่วยให้นักเรียนสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง วิธีการสร้างการเรียนรู้ในโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้านจึงประกอบด้วย

❶ การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานจากความสนใจ ความเพียรพยายาม มีการตั้งคำถาม การสะท้อนกลับต่อประสบการณ์ และความรู้เดิม เช่น การศึกษาข้อมูลในการอพยพไปทำงานที่ มาเลเซียจากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต งานศึกษาต่างๆเกี่ยวกับการอพยพ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจไปทำงานหรือไม่ไปทำงาน ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบ หาข้อสรุป เป็นการเรียนรู้ และปรับตัว เพื่อสามารถตั้งรับและแก้ไขสถานการณ์ปัญหาและนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

❷ การเรียนรู้จากผู้อื่น เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบจากบุคคล กลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว ซึ่งสามารถแบ่งวิธีการเรียนรู้จากผู้อื่นได้ ดังนี้คือ การเรียนรู้จากผู้รู้ การเรียนรู้จากเครือข่าย หรือการเรียนรู้จากเพื่อนบ้านในชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน

และการเรียนรู้จากบุคคลภายนอกชุมชนท้องถิ่น เช่น การพูดคุยกับผู้ที่ประสบการณ์ในการอพยพไปทำงานที่มาเลเซีย เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจไปทำงานหรือไม่ไปทำงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

● **การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ** เป็นการส่งผ่านความรู้เรื่องราวจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง ในลักษณะการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว คือ การบอกเล่าประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับวิถีคิด ประสบการณ์ที่พบเจอ และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นของบรรพบุรุษต่อการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นในยุคนั้นๆ

การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ มีทั้งการรับการถ่ายทอดความรู้ และทักษะเดิม และการคิดประยุกต์ให้สอดคล้องเหมาะสมกับเงื่อนไขของตนเอง โดยสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้เหล่านั้นจะรวมกันเป็นข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ทำให้เกิดความคิด เทคนิคและทักษะใหม่ๆ

ภาพที่ 4.1: การจัดเวทีถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษที่เคยมีประสบการณ์ในการอพยพย้ายถิ่นไปทำงานมาเลเซีย

ภาพโดย: สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี, 2558

● **การเรียนรู้จากเครือญาติหรือเพื่อนบ้านภายในชุมชนเดียวกัน** เป็นการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานความเชื่อ เคารพ ศรัทธา ไว้วางใจ และยอมรับในแบบวิถีวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยการบอกเล่าให้ฟัง หรือการพูดคุยสนทนากัน จนผู้ที่ต้องการเรียนรู้เกิดความเข้าใจในประเด็นนั้นๆ

❶ การเรียนรู้จากบุคคลภายนอกชุมชนท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้จากผู้รู้ เช่น นักพัฒนา นักวิชาการ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ เกี่ยวกับการอพยพแรงงานในลักษณะการบรรยาย เช่น ปราบกฎ การย้ายถิ่นของแรงงานไทยในประเทศมาเลเซีย , การเตรียมตัวไปทำงานที่มาเลเซีย, กฎหมายต่างๆของประเทศมาเลเซียและสิทธิประโยชน์และการคุ้มครองแรงงาน เป็นต้น

❷ การสนทนากลุ่ม เป็นการสร้างพื้นที่ให้มีการสื่อสารระหว่างกันโดยใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยน ภูมิปัญญา ความคิด เพื่อเป็นพื้นฐาน หรือที่เรียกว่า “เวที” ซึ่งการพูด-การฟัง มีทั้งแบบไม่เป็นทางการ เช่น “ร้าน น้ำชา” ในชุมชนประมงพื้นบ้าน, ตามแคร่ไม้ในชุมชน นับเป็นพื้นที่หรือเวทีเปิดที่สามารถพูดคุยกันได้ทุก เรื่อง และเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนในรูปแบบที่เป็นทางการ ต้องมีการเตรียมความพร้อม เช่น หัวข้อหรือ ประเด็นที่จะเรียนรู้ รวมทั้งการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของทุกคน

❸ การศึกษาดูงาน เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สภาพการณ์จริง ปัญหาจริง เป็นการ เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จึงทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้ความเป็นจริงและสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว อาจ เป็นการศึกษาดูงานของกลุ่มหรือองค์กรภายในชุมชนท้องถิ่น เช่น การไปศึกษาเรียนรู้การทำงานใน ร้านอาหารและการเป็นแรงงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ในประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีความสอดคล้องกับ การศึกษาของ Gordon (1998 อ้างโดย บุญเลี้ยง ทุมทอง. 2556, น.295) ที่ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของการ เรียนรู้ตามสภาพจริง ดังนี้

1) การเรียนรู้ตามสภาพจริง บุคคลใช้ความรู้ ทักษะและเกิดความรู้สึกรู้หรือพัฒนาเจตคติไป พร้อมๆกัน ตามสภาพจริง บุคคลจะดำเนินการจัดการเมื่อเกิดปัญหาใดๆ บุคคลจะต้องคิด ตัดสินใจ โดยใช้ ความรู้ที่มีและแสวงหาข้อมูลที่จำเป็นต่อการตัดสินใจมาใช้

2) ในการเรียนรู้ตามสภาพจริง บุคคลจะเลือกรับรู้และเรียนรู้เฉพาะสิ่งที่มีความหมายกับตนเอง

❹ การเรียนรู้โดยการใช้สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อให้บุคคลทั่วไปเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องราว ดังกล่าวเหล่านั้น โดยสื่อที่ใช้ไม่จำเป็นต้องยึดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเสมอไป ซึ่งทีมวิจัยเองสามารถปรับ รูปแบบให้เหมาะสมกับการนำเสนอข้อมูลต่อไป เช่น

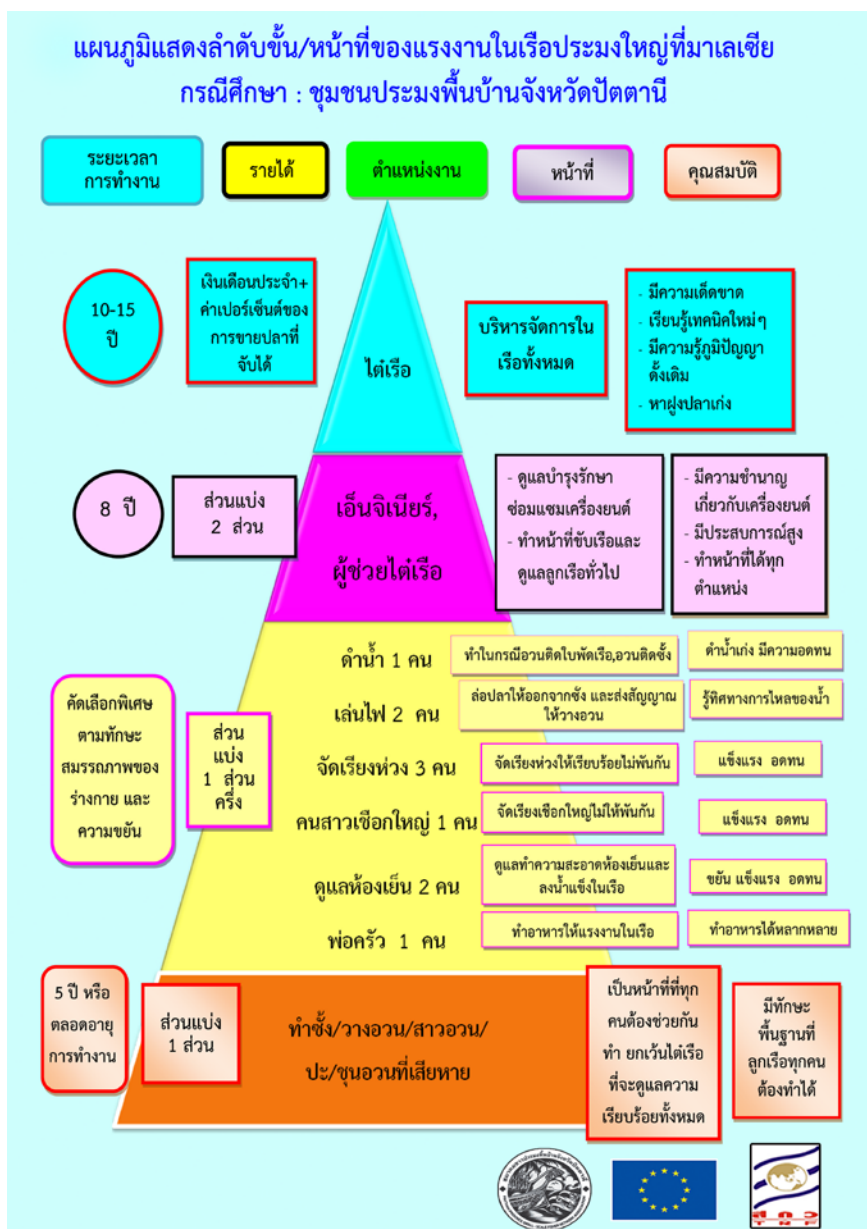
ภาพที่ 4.2: ป้ายนิทรรศการ เรื่อง ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันของการอพยพย้ายถิ่นในชุมชนประมง
พื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

ภาพที่ 4.3: ป้ายนิทรรศการ เรื่อง แผนภูมิแสดงลำดับขั้น/ภาระหน้าที่ของแรงงานร้านอาหารที่มาเลเซีย

ภาพที่ 4.4: ป้ายนิทรรศการ เรื่อง แผนภูมิแสดงลำดับชั้น/หน้าที่ของแรงงานในเรือประมงใหญ่ที่มาเลเซีย

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นพื้นฐานสำคัญต่อความสามารถในการจัดการความรู้ การที่บุคคลหรือชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ที่ใฝ่เรียนรู้ นับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อความสำเร็จในการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนตนเองต่อไปในอนาคต

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ศึกษากรณี ชุมชนประมงพื้นบ้านบางแห่งของจังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนระหว่างกลุ่มคนต่างๆในประเด็นด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนตนเองอันจะนำไปสู่การร่วมกันเรียนรู้และปรับใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมต่อไปจากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี สามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ

ผลกระทบด้านบวกจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีประกอบด้วย

1. การมีงานทำ คือ การมีงานทำที่สอดคล้องกับทักษะและความสามารถของผู้ที่อพยพไปทำงาน
2. การมีรายได้ สำหรับการดำรงชีวิตทั้งของตนเองและครอบครัว

ผลกระทบด้านลบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีประกอบด้วย

1. ภาวะหนี้สิน ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการไปหยิบยืมเงินจากเพื่อนบ้านหรือเจ้าของเรือเพื่อนำมาใช้จ่ายภายในครัวเรือน ซึ่งเป็นผลกระทบด้านลบที่หนักในลำดับต้นๆที่จะนำไปสู่การเกิดปัญหาอื่นๆตามมา ทั้งการทะเลาะเบาะแว้งกันในครัวเรือน การทะเลาะเบาะแว้งกับเพื่อนบ้านที่ไปยืมเงินมา หรือท้ายที่สุดก่อให้เกิดปัญหาแม้กระทั่งไม่สามารถกลับไปทำงานที่มาเลเซียได้อีกเพราะการไปกู้หนี้ยืมกับเจ้าแม่ที่ มาเลเซียสินแล้วไม่จ่ายคืน

2. ผลกระทบในเรื่องการไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบ เนื่องจากบุตรหลานที่จบการศึกษาในระดับสูงไม่สามารถหางานทำได้ในทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง จึงเลือกไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย จึงทำให้ผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานให้เรียนต่อตามระบบในระดับที่สูงขึ้น

ผลกระทบในมิติทางสังคม มีอยู่ 2 ระดับ คือ

1. ผลกระทบในระดับครอบครัว ในเรื่องการเลี้ยงดู อบรมขัดเกลาบุตรหลานซึ่งส่วนใหญ่จะปล่อยให้เป็นหน้าที่ของคนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เป็นหลัก ในขณะที่ความเป็นจริงกลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้ก็ไม่สามารถ

ดูแลบุตรหลานของตนเองได้อย่างเต็มที่ ทำให้เด็กเยาวชนไม่ค่อยเชื่อฟัง และส่วนใหญ่เยาวชนจะติดเพื่อนมากขึ้น มีการนัดหมาย พบปะกันได้รวดเร็วขึ้นผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่

2. ผลกระทบในระดับของชุมชน เกิดขึ้นจากที่กลุ่มคนที่ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย เมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านที่ชุมชนประมงพื้นบ้านพวกเขาจะไม่ค่อยพูดคุย ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ในชุมชนที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และมักจะรวมกลุ่มเฉพาะเพื่อนๆ ที่ไปทำงานในร้านอาหารที่มาเลเซียด้วยตนเองเท่านั้น อีกทั้งได้นำการแต่งกายตามแฟชั่นของหนุ่มสาวที่ประเทศมาเลเซีย ทั้งการแต่งตัวตามสมัยนิยมที่อาจจะดูไม่เหมาะสม มีการนิยมใช้สิ่งของส่วนตัวที่มีราคาแพง ทั้งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โทรศัพท์ รถยนต์ และการนิยมสูบบุหรี่นอก และคนที่ทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่จะมีการทดลองใช้สารเสพติดจากการชักชวนของผู้ที่ทำงานบนเรือเหมือนกันทำให้บุคคลเหล่านี้ติดยาเสพติดจนท้ายที่สุดก็ไม่สามารถเหลือเงินเก็บส่งกลับไปให้ครอบครัวที่อยู่ทางบ้านได้

5.1.2 วิธีคิดของสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้านต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

วิธีคิดของชาวประมงพื้นบ้านต่อผลกระทบที่อาจจะเกิดจากการไปทำงานที่มาเลเซีย คือ สมาชิกจากชุมชนประมงพื้นบ้านจะต้องรู้เท่าทันและสามารถตั้งรับกับสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไปทำงานที่มาเลเซีย เช่น ปัญหาการไม่มีใบอนุญาตทำงาน เพราะส่วนใหญ่จะใช้เพียงหนังสือเดินทาง (Passport) ในการเข้าไปหางานทำที่มาเลเซีย ซึ่งเป็นการใช้หนังสือเดินทางแบบนักท่องเที่ยว และหนังสือเดินทางดังกล่าวนั้นสามารถพำนักอยู่ในประเทศมาเลเซียได้ 30 วันเท่านั้น, ปัญหาการไม่มีใบอนุญาตทำงาน (Work permit) ทั้งใบอนุญาตทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ และใบอนุญาตทำงานในร้านอาหาร, ปัญหาในเรื่องปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต ประกอบด้วย ที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหารการกินและยารักษาโรค, ปัญหาการค่าใช้จ่ายที่สูง, ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง ความขัดแย้งในการทำงานและปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย ซึ่งปัญหาเหล่านี้ผู้ไปทำงานส่วนใหญ่จะต้องประสบ ฉะนั้นทางชุมชนจะต้องมีการสร้างการเรียนรู้และให้ข้อมูลกับผู้ที่ต้องการไปทำงานว่าควรปฏิบัติอย่างไรบ้าง ให้ความรู้ว่าการกระเบียบในการทำงานของมาเลเซียเป็นอย่างไร ขั้นตอนในการทำใบอนุญาตต้องทำอะไร มีค่าใช้จ่ายหรือไม่และเมื่อไปทำงานแล้วจะได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองอย่างไรบ้าง รวมทั้งในระหว่างที่ไปทำงานทั้งการทำงานในร้านอาหาร และการไปทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ต้องมีการปรับตัวอย่างไรต่อสถานการณ์ต่างๆ เช่น การปรับตัวเพื่อสร้างเสริมทักษะการทำงานในร้านอาหารและบนเรือประมง คือ การเรียนรู้เสริมสร้างทักษะต่างๆ เพื่อให้ตัวเองสามารถทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้มีประสิทธิภาพ, การปรับตัวใน

เรื่องการสื่อสารเพื่อให้สามารถสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ, การปรับตัวในเรื่องเวลาทั้งเวลาทำงานและเวลาพักผ่อน, การปรับตัวในเรื่องปัจจัย 4 ทั้งในด้านการรับประทานอาหาร การพักอาศัย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยและการปรับตัวในเรื่องการสร้างความสัมพันธ์ การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายของร้าน อาหารที่มาเลเซีย เช่น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานในร้านเดียวกัน , ระหว่างพนักงานที่อยู่ต่างร้านกัน, การรวมกลุ่มของเจ้าของร้านอาหาร และการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า ซึ่งการสร้างการเรียนรู้เหล่านี้จะเป็นข้อมูลให้ชุมชนตั้งรับกับสถานการณ์ที่มีอยู่และที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้

5.1.3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านปัตตานี

5.1.3.1 ลักษณะการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้าน ประกอบด้วย

1. การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานให้เกิดความรู้ (Problem –Based Learning)
2. การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ของผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องผลกระทบที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่น มาบอกเล่า เรื่องราวการเข้าไปทำงานบนเรือประมงขนาดใหญ่ในประเทศมาเลเซีย จากกลุ่มผู้เฒ่าในชุมชนประมงพื้นบ้าน หรือ การบอกเล่าปัญหาและผลกระทบของการไปทำงานในร้านอาหารที่ประเทศ
3. การเรียนรู้โดยใช้วิจัยเป็นฐาน (Research –Based Learning) โดยเน้นกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบจากการปฏิบัติการจริง (Action Research) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ ได้ผลงานและเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง ตลอดจนยกระดับการแก้ปัญหาให้มีความน่าเชื่อถือสูง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญห่อื่นๆในท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นสำคัญ

5.1.3.2 วิธีการสร้างการเรียนรู้

วิธีการสร้างการเรียนรู้ในโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้านจึงประกอบด้วย

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานจากความสนใจ ความเพียรพยายาม มีการตั้งคำถาม การสะท้อนกลับต่อประสบการณ์และความรู้เดิม

2. การเรียนรู้จากผู้อื่น เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งการเรียนรู้ที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบจากบุคคล กลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ การเรียนรู้จากเครือญาติหรือเพื่อนบ้านภายในชุมชนเดียวกันและการเรียนรู้จากบุคคลภายนอกชุมชนท้องถิ่น

3. การสนทนากลุ่ม เป็นการสร้างพื้นที่ให้มีการสื่อสารระหว่างกันโดยใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเพื่อเป็นพื้นฐาน

4. การศึกษาดูงาน เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สภาพการณ์จริง ปัญหาจริง เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จึงทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้ความเป็นจริงและสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

5. การเรียนรู้โดยการใช้สื่อการเรียนรู้ เพื่อให้บุคคลทั่วไปเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวดังกล่าวเหล่านั้น

5.2 การอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อค้นพบและประเด็นที่น่าสนใจและสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีนำมาอภิปรายดังนี้

จากการศึกษาค้นพบว่า ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีสามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ ผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ **ซึ่งผลกระทบด้านบวก**จากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีนั้นทำให้ผู้ที่อพยพไปทำงานที่ประเทศมาเลเซียเกิดการมีงานทำที่สอดคล้องกับทักษะ ความสามารถของผู้ที่อพยพไปทำงาน และทำให้เกิดการมีรายได้ที่เพียงพอ สำหรับการดำรงชีวิตทั้งของตนเองและครอบครัว ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของคุณสุภรัตน์ พินธุวรรณ และคุณพรพันธุ์ เขมคุณาศัย เรื่องการศึกษาสาเหตุและผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานสตรีมุสลิมจากจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าไปในประเทศมาเลเซีย ที่กล่าวว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อครัวเรือนในชุมชนต้นทางมีผลกระทบในเชิงบวกโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนและความสัมพันธ์ที่ดีและการยอมรับจากสมาชิกในครัวเรือน เนื่องจากการไปทำงานร้านอาหารที่ประเทศมาเลเซียของแรงงานสตรีมุสลิมส่วนใหญ่จะได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ เพราะเห็นว่าไปทำงานกับญาติ หรือไม่ก็เป็นคนในหมู่บ้านหรือคนรู้จัก มีบางรายที่ตัดสินใจไปด้วยตัวเอง แต่ทุกคนได้รับการยอมรับจากครอบครัว เนื่องจากแรงงานได้ส่งเงินกลับเข้ามาช่วยเหลือครอบครัวทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น

บรรณานุกรม

กศน.ตำบลแหลมโพธิ์.ประวัติตำบลแหลมโพธิ์. สืบค้นจาก <http://pattani.nfe.go.th/ksnyaring/laempho/?name=news2&file=readnews&id=24>

กุสุมา นาคสิงคราน. 2549. ปัจจัยที่กำหนดและผลกระทบจากการย้ายถิ่นเข้าและการย้ายถิ่นออกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กุศล สุนทรธาดา. 2543. การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจ. ใน คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา. การประชุมวิชาการ ระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1. (หน้า 873-908). กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา.

ข้อมูลพื้นฐานของบ้านปาตา หมู่ 1 ตำบลตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี.องค์การบริหารส่วนตำบล ตะโละกาโปร์.

จิระ บุรีคำ. 2537. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ในเขตจังหวัดลำพูน.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ดวงพร เวทขุนกุล. 2545. การส่งเสริมการมีงานทำของแรงงานไทยในประเทศมาเลเซีย. สำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ. กรมจัดหางาน: กรุงเทพฯ.

ฉันทพร พันธุ์อารีย์. 2538. การอพยพย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

นิสากร วิทขปรีชากุล. 2533. บทบาทของโครงข่ายทางสังคมในการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานในประเทศมาเลเซีย: กรณีศึกษาหมู่บ้านยะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิสากร กล้าณรงค์. 2548. การย้ายถิ่นของแรงงานสตรีในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปมาเลเซีย. วารสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ (กรกฎาคม – ธันวาคม 2548): หน้า 1-11.

บริบทชุมชน. สืบค้นจาก <http://www.oocities.org/yatimmiskin/report/02.html>

บรรณานุกรม(ต่อ)

- ปิยะ กิจถาวร.2543. บทบาทของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี : ศึกษากรณี บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี. ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พัชรพล วงศ์บุญสิน.2544. การย้ายถิ่นข้ามชาติกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอาเซียน: นโยบาย และผลกระทบ. วิทยาลัยประชากรศาสตร์.สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรยุทธ วิเชียรโชติ. 2516 .นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และ พรพันธุ์ เขมคุณาศัย. 2555.สาเหตุและผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานสตรีมุสลิม จากจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าไปในประเทศมาเลเซีย.รายงานการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 50 . 30-31 มกราคม 2555. หน้า 387-394.
- สมคิด เพชรประสมกุล. 2545. การเดินทางไปทำงานด้วยตนเองในประเทศมาเลเซีย ศึกษาเฉพาะกรณี เดินทางผ่านด่านตรวจคนหางานสุโขทัย. ด่านตรวจคนหางานสุโขทัย กรมจัดหางาน, นครราชสีมา.
- เสถียร เหลืองอร่าม. 2527. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก.วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเอกการวิเคราะห์ทางสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุภางค์ จันทวานิช.2541.ตลาดแรงงานไทยในเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยในปลายทศวรรษที่ 90. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล ปลื้มใจ.2552.การเคลื่อนย้ายแรงงานภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดลำปาง.เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สุวิมล พิริยธนาลัย.2546. ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษากรณี ชุมชนประมง
พื้นบ้านจังหวัดปัตตานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

อำนวย วงษ์พานิช.2549.การศึกษาผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ
ธรรมชาติที่มีผลต่อประชาชนตามแนวทางท่อส่งก๊าซธรรมชาติ: กรณีศึกษาในพื้นที่ อำเภอพานทอง
และอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี.รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยบูรพา

อนันต์ เกตุวงศ์. 2543. หลักและเทคนิคการวางแผน .พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรรถทิพย์ อมราภิบาล. 2544. การประเมินความต้องการของเด็กต่างชาติ :กรณีศึกษาเด็กพม่าในจังหวัด
ระนอง. บทคัดย่อวิทยานิพนธ์. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรพินธ์ พิทักษ์หมาเกตุ. 2540.ภาพรวมของแรงงานข้ามชาติที่ได้รับใบอนุญาตทำงานในประเทศไทย.
รายงานการวิจัย. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล.

อรุณ ชัยญาณ. 2545. การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ ศึกษาเฉพาะกรณี: แรงงานไทยของจังหวัด
สตูลที่เดินทางไปทำงานในเกาะลังกาวิ ประเทศมาเลเซีย. ด้านตรวจคนหางานวังประจัน กรมการจัดหา
งาน.

บุคลากรกรม

นายแวอมา อาแว อายุ 55 ปี เกิดวันที่ 5 ตุลาคม 2504 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 19/1 ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

นางมะโมง นิแม อายุ 55 ปี เกิดวันที่ 1 มกราคม 2502 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 175/1 ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

นายเจอาลี เจนิ อายุ 63 ปี เกิดวันที่ 1 พฤษภาคม 2496 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 210 ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

นายการี เจอาลี อายุ 67ปี เกิดวันที่ 1 มิถุนายน 2492 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 127 ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

นายซับริ อาแว อายุ 31 ปี เกิดวันที่ 22 มกราคม 2528 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 189 ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

น.ส.ซารินา มะสะนิง อายุ 39 ปี เกิดวันที่ 10 พฤษภาคม 2520 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 26 ม.4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

นายรุดีง เปาะซา.อายุ 48 ปี เกิดวันที่ 3 กันยายน 2511 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 69/5 ม.1 ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

นายการิง สะอะ. อายุ 44 ปี เกิดวันที่ 15 เมษายน 2514 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 68 ม.1 ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

นายคอเลาะ แวกอเลาะ อายุ 62 ปี เกิดปี 2497 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 132/1 ม.1 ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

น.ส. มาริห๊ะ เปาะซา อายุ 36 ปี เกิดวันที่ 1 มกราคม 2523 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 29/3 ม.1 ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

น.ส. สปีนะ สุหลง อายุ 42 ปี เกิดวันที่ 5 เมษายน 2517 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 98 ม.1 ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ. ปัตตานี

บุคลากร(ต่อ)

นายมะยะโกะ เจะมุซอ .อายุ 48 ปี เกิดวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2519 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 61 ม.1 ต.แหลมโพธิ์
อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นางไชนับ คูมิแด .อายุ 43 ปี เกิดวันที่ 17 มีนาคม 2516 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 162 ม.1 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง
จ.ปัตตานี

นายเตาเปะ เต็ง อายุ 46 ปี เกิดวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2513 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 122/3 ม.1 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง
จ.ปัตตานี

นายฮัมดี สาละ อายุ 28 ปี เกิดวันที่ 2 มกราคม 2531 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 32/1 ม.1 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง
จ.ปัตตานี

นายสาละ คอละ อายุ 64 ปี เกิดปี 2495 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 85 ม.1 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายมะรอบี เจ๊ะมะ อายุ 45 ปี เกิดวันที่ 28 สิงหาคม 2514 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 337/4 ม.2 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง
จ.ปัตตานี

นายเจ๊ะมะ เจ๊ะมะ อายุ 68 ปี เกิดปี 2491 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 337/2 ม.2 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายมะกอเซ็ง เจ๊ะเฮ อายุ 47 ปี เกิดวันที่ 5 มกราคม 2512 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 338/1 ม.2 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง
จ.ปัตตานี

นายฮาการิยา สือนิ อายุ 48 ปี เกิดวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2511 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 331 ม.2 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง
จ.ปัตตานี

นายซิดีอามะ เจะอูเซ็ง อายุ 47 ปี เกิดวันที่ 21 กรกฎาคม 2511 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 338/3 ม.2 ต.แหลมโพธิ์
อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายอับครอเฮง สือนิ อายุ 44 ปี เกิดวันที่ 2 กรกฎาคม 2515 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 328/5 ม.2 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง
จ.ปัตตานี

บุคลากร(ต่อ)

น.ส. รอสานี บาราเฮง อายุ 25 ปี เกิดวันที่ 13 ตุลาคม 2534 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 326/1 ม.2 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

น.ส. นารีชัน กาเซ็ง อายุ 24 ปี เกิดวันที่ 5 กรกฎาคม 2535 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 286/3 ม.2 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายอุเซ็ง อุเซ็ง อายุ 62 ปี เกิดวันที่ 1 มกราคม 2497 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 225 ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายเจและ สะอะ อายุ 41 ปี เกิดวันที่ 6 กรกฎาคม 2518 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 220/4 ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายกาเซม เจ๊ะปูเต๊ะ อายุ 48 ปี เกิดวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2511 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 225/4 ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายคอเลาะ สะอะ อายุ 51 ปี เกิดวันที่ 1 มกราคม 2508 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 207 ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายหามะ ยูโซะ อายุ 50 ปี เกิดวันที่ 23 เมษายน 2509 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 308 ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายคาโหะ เปาะนู อายุ 58 ปี เกิดวันที่ 1 มกราคม 2501 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 220/1ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นางมะเนาะ เปาะนู อายุ 61 ปี เกิดปี 2497 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 225 ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

นายอัหมิน ยูโซะ อายุ 35 ปี เกิดวันที่ 1 พฤษภาคม 2524 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 308/2 ม.3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี